Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

408 NIEUW-ZEELAND, STILLE OCEAAN /
NEW ZEALAND, PACIFIC OCEAN

408–409 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1650]:
[Kaart van de Stille Oceaan met een deel van de kusten van Nieuw-Zeeland].
[Chart of the Pacific Ocean with part of the coasts of New Zealand].

410 [Anoniem/ Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het vastelandt be Zuijden de clippijge hoeck Als ghij de Cust langhs Zeijlt ende Vertooningen vande Clippige hoeck / Die haer aldus verthoonen als gij der onder cont zien.
Thus appears the mainland to the South of the rocky point When you Sail along the Coast and Views Of the Rocky point / Which appears thus as you can see below.
Aldus verthoont het State landt bij Zuijden de Clijppige hoeck als ghij de cust langs Zeijlt en de Verthooninge van clippyge / hoeck die haer aldus verthoonen als ghij hier onder cont Zien.
Thus appears the Staten Land South of the Rocky point when you Sail along the coast and Views of the rocky / point which appears thus as you can see below.

410 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het State landt aende Steijle hoeck als ghij daer bij langhs zeijlt.
Thus appears the Staten Land near the Steep point when you sail along it.
Aldus verthoont het State Landt beoosten de Steijle hoeck als ghij daer bij langhs zeijlt.
Thus appears the Staten Land to the east of the Steep point when you sail along it.
Aldus verthoont het State Landt bij Westen de Zandt duijnen als ghij daer bij langs Zeijlt.
Thus appears the Staten Land to West of the Sand dunes when you sail along it.

411 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem de Zant duijnen als ghij daer bij langs zeijlt aen het oosteijnde van deze Zant duijnen streckt een riff aff omtrent 3 mijlen nae / het Zuijd oosten dat ghij om moet als ghij om moet als ghij inde Moordenaers baij zeijlen Wilt en verthoont goet ghij als hier cont zien.
Thus appear the Sand dunes when you sail along them at the east end of these Sand dunes a reef extends about 3 miles to / the South east which you must sail around when you wish to sail into the Murderers Bay and appears as you can see here.

411 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont de Moordenaers / Baij als ghij op 15 vademen / daer in geanckert leght.
Thus appears the Murderers / Bay when you lie anchored / at 15 fathoms in it.

412 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem Abel Tasmans Baij als ghijder / Aldus inten Ancker leght op 35 vadem.
Thus appears Abel Tasman's Bay when you / Thus lie anchored in it at 35 fathoms.

412 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het Staete landt op de Zuijder breede van 38 graden 30 Minuten.
Thus appears the Staten Land at a Southern latitude of 38 degrees 30 Minutes.
Aldus verthoont het Staete landt op de Zuijder breede van 36 graden.
Thus appears the Staten Land at a Southern latitude of 36 degrees.

413 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Staete-landt [...].
Staten Land [...].

413 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het Drie Conigen Eijlandt als ghij het Noord West 4 Mijlen van u hebt.
Thus appears the Three Kings Island when you have it 4 Miles to the North West of you.
Aldus verthoont hem t' Drie Coningen Eijlandt als ghijder ande Noort West Zijnde op 40 vademen ten anckert leght dit Eijlandt hebben bij de naem / gegeven van drie Coningen Eijlandt op dat wij al daer op drie Coningen avont ten ancker gecomen zijn en op drie coningen dagh weeder van daer tzeijlt / Zijn gegaen.
Thus appears the Three Kings Island when you are anchored there to the North West of it at 40 fathoms this Island [we] have given the name of Three Kings Island because we came to anchor there on Three Kings Eve and on Three Kings Day / Sailed again from it.

414 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont het hooge Pijlsteerten eijlandt / als het oost Noort oost 6 mijlen van u is.
Thus appears the high Pijlstaart [Pintail] island / when it is 6 miles to the east North east of you.
Aldus verthoont het hooge Pijlsteert eijlandt / alst oost Zuijd oost 3 mijlen van u is.
Thus appears the high Pijlstaart island / when it is 3 miles to the east South east of you.
Aldus verthoont t' Eijlandt Amsterdam als het oost noord oost 3 Mijlen van U is.
Thus appears Amsterdam Island when it is 3 Miles to the east north east of You.
Aldus verthoont 't Eijlandt Middelburch als het oosten Zuijden 4 Mijlen van u is.
Thus appears Middelburg Island when it is 4 Miles to the South east of you.

414 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
[Gezicht op Van Diemens Rede].
[View of Van Diemen's Roadstead].

415 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
2. / [Gezicht op de Van Diemens Rede].
2. / [View of Van Diemen's Roadstead].

415 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem t Eijlandt Rotterdam als het 3 mijlen oost noord oost van u is.
Thus appears Rotterdam Island when it is 3 miles to the east north east of you.
Aldus verthoont hem't Eijlandt Namocaki / als het 4 Mijlen oost van u is.
Thus appears the Island of Namocaki [Teliki] / when it is 4 Miles to the east of you.

416 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
No. 4. / [Gezicht op Van der Lijns Rede].
No. 4. / [View of Van der Lijn's Roadstead].

416 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
No. 5. / [Gezicht op van der Lijns Rede].
No. 5. / [View of Van der Lijn's Roadstead].

417 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
[Kaart van Tasmans route in de Tonga- en Fidji-eilanden].
[Chart of Tasman's route in the Tonga and Fiji Islands].

417 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Deze Eijlanden hebben wij de naem gegeven de Eijlanden van onthong Java om de goede gelijckenisse die zij daer mede / hebben ende leggen mede in reven en verthoonen haer aldus als ghij haer Zuijt West van u hebt 2 mijlen.
These Islands we have given the name of Islands of Ontong Java for the good resemblance they have to it / and lie in the midst of reefs and appear thus when you have them 2 miles to the South West of you.

418 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Dit Eijlandt verthoont hem aldus als ghij t west van u hebt 2 mijlen dit eijlandt is bij le Maire genaempt Maercken / om de goede gelijckenisse die 't daer mede heeft.
This Island appears thus when you have it west from you 2 miles this island is by Le Maire named Maercken [Marken], for the good resemblance is has to it.

418 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Deze Eijlandt heft le maire de naem geuen vande groene Eijlanden om dat / Zij groen en schoon waren ende verthoonen haer aldus als ghij het oostelijckste / Zuijen ende het Westelijckte Zuijd West van u hebt 2 mijlen.
This Island Le Maire has given the name of Green Islands because / They were green and beautiful and appear thus when you have the easternmost / 2 miles to the South of you and the Westernmost [2 miles] to the South West.

418 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont St Jans Eijlandt als ghij het Noorden 2 Mijlen van u hebt.
Thus appears St John's Island when you have it 2 Miles to the North of you.

419 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem de / de Moordenaers baij als gij / op 15 vademen daer in / geanckert leght.
Thus appears / the Murderers Bay when you / lie anchored in it / at 15 fathoms.

III INDISCHE ARCHIPEL EN OCEANIË /
MALAY ARCHIPELAGO AND OCEANIA

Universiteit Utrecht

419 [Anoniem / Anonymous, 1643]:
Aldus verthoont hem de zant duijnen als ghij daer bij langs zeijlt aen het oosteijnde van deze zant duijnen / streckt een riff aff omtrent 3 mijlen nae het zuijtoosten dat ghij om moet als ghij om moet als ghij inde moordenaers baij / zeijlen wilt en verthoont goet ghij alhier cont zien.
Thus appear the sand dunes when you sail along them at the east end of these sand dunes / a reef extends about 3 miles to the south east which you must sail around when you wish to sail into the Murderers Bay / and appears as you can see here.

420 Franchoijs Jacobsz [Visscher, 1643]:
Staeten lant beseylt ende ondeckt anno 1642 den 13. deesembr: met het / Jaecht heemskerck, ende de Zeehaen, Ende met groot vlijt seer naerstich / ontworpen door franchoijs Jacobsz Stierman.
Staten Land sailed to and discovered anno 1642 on the 13th of December: with the / Yacht Heemskerck and the Zeehaen, And with great diligence very accurately / designed by Franchoijs Jacobsz[,] Pilot.

420 [Johannes Vingboons, ca./c. 1660]:
Staeten Landt beseijlt en ondeckt Anno 1642 den 13 december met het / Jacht Heemskerck en de Zeehaen, ende met groote vlijt seer neersticht / ontworpen, door Franchoys Jacobse Stierman.
Staten Land sailed to and discovered Anno 1642 on the 13th of December with the / Yacht Heemskerck and the Zeehaen, and with great dilligence very accurately / designed, by Franchoys Jacobse[,] Pilot.

421 Franchoijs Jacobsz Stierman, [1643]:
[Kaart van Tasmans route in de Tonga- en Fidji-eilanden].
[Chart of Tasman's route in the Tonga and Fiji Islands].

421 [Johannes Vingboons, ca./c. 1660]:
[Kaart van Tasmans route in de Tonga- en Fidji-eilanden].
[Chart of Tasman's route in the Tonga and Fiji Islands].

422 [Jacob le Maire, toegeschreven/attributed, ca./c. 1616]:
[Kaart van Straat Le Maire].
[Chart of Le Maire Strait].

422 [Jan Cornelisz May, toegeschreven/attributed, 1615-1617]:
[Kaart van Straat Magallanes].
[Chart of the Strait of Magellan].

423 [Anoniem / Anonymous], 1615:
Also Verthoont hem de Noort Wal ofte Americanische custe / van het derde nauwe in de straet Magallanes.
Thus Appears the Northern Shore or the American coast / of the third narrows in the Strait of Magellan.

423 [Anoniem / Anonymous, 1615]:
Cordes Baije In de straet Magallanes.
Cordes Bay in the Strait of Magellan.

423 [Anoniem / Anonymous], 1615:
Waerachtige aff Beeldinge hoe / dat wij met ons vijff scheppen op den sesten dagh Mayo / Anno 1615 de straet Magallanes wt geseylt, ende in de / Zuijt zee gecommen sijn.
True Depiction of how / we sailed with our five ships on the sixth of May / Anno 1615 out of the Strait of Magellan, and entered / the South Sea.

424 BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE /

SELECT BIBLIOGRAPHY

bladen / sheets 406-407:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.1.18.

[Gerrit de Haan, 1760] :

['t Zuijd Landt].

[The South Land].

Schaalstok van 105 Duijtsche Mijlen 15 op een Graadt = [ca. 1 : 6.323.000].
Scale-bar of *105 Duijtsche Mijlen 15 op een Graadt* = [approximately 1 : 6,323,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 100,5 x 139,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 100.5 x 139.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De laatste Nederlandse verkenningsexpeditie naar het Zuidland in de compagniestijd vond plaats in de maanden februari-juni 1756 vanuit Batavia met de barken *Ryder* en *Buys*, onder commando van de luitenant Jean Etienne Gonzal (tevens kapitein op de *Ryder*) en met de stuurman Lavienne Lodewijk van Asschens (bevelvoeder op de *Buys*) als tweede man. Nog voor de aankomst op het tussenstation Banda waren beide schepen door een storm van elkaar gescheiden, waarna elk op eigen gezag de opgedragen verkenning van Arnhem Land en de Golf van Carpentaria heeft proberen uit te voeren. De journalen van deze expeditie zijn niet opgezonden naar de Republiek, maar de inhoud is bekend uit een samenvattend rapport over de tocht door de baas-kaartenmaker te Batavia, Gerrit de Haan, dat op 30 september 1756 aan de Hoge Regering werd overhandigd en nadien wel naar Nederland ging. Daaruit blijkt dat opnieuw de vermoede doorvaart tussen Nieuw-Guinea en Australië niet werd gevonden, maar men wel de oostkust van de Golf van Carpentaria aanzienlijk beter in kaart bracht, waarbij onder meer de nieuw ontdekte Asschens-hoek, de Batavia-rivier en het Buys-eiland werden benoemd. Belangwekkende resultaten leverde de expeditie verder niet op en evenmin is van de onderneming enig authentiek kaartmateriaal bewaard gebleven.

Opmerkelijk genoeg echter komen de nieuwe gegevens en benamingen met betrekking tot de Golf van Carpentaria ook niet voor op de hier gereproduceerde grote overzichtskaart van het Zuidland door Gerrit de Haan uit 1760, afkomstig uit het eerste deel van de *Ligtende zeefakkel*, terwijl die informatie hem door zijn werkzaamheid aan het rapport over de *Ryder* en *Buys* toen nog vers in het geheugen moet hebben gestaan. De naamgeving en topografische vorm van dit gebied en elders aan de Noord-Australische kust in zijn kaart komen overeen met die op de zogenoemde Eugenius-kaart van Vingboons uit 1665-1670 (bladen 362-363) en de Bonaparte-kaart uit de late zeventiende eeuw (bladen 386-387), waarin de gegevens van beide reizen van Abel Tasman in 1642-1644 zijn verwerkt. Ook aan andere kenmerken is te zien dat Gerrit de Haan hier sterk verouderde voorbeeldkaarten moet hebben gebruikt, zoals aan de vorm van Celebes (zonder de Golf van Tomini, nauwkeurig in kaart gebracht door Jan van der Wall in 1682) en van Nieuw-Guinea (waar de resultaten van de expeditie van Jacob Weyland in 1705 ontbreken), en aan de benaming van 'Staaten Landt' voor Nieuw-Zeeland, die toen al een eeuw in onbruik was.

The last Dutch expedition to explore the South Land in the period of the Company took place in the months February to June 1756 from Batavia with the barques *Ryder* and *Buys*, under the command of Lieutenant Jean Etienne Gonzal (also captain of the *Ryder*) and with the pilot Lavienne Lodewijk van Asschens (commanding officer on the *Buys*) as second in charge. Even before they arrived at the way station of Banda the two ships had been separated from each other by a storm, after which each attempted to carry out the exploration of Arnhem Land and the Gulf of Carpentaria as instructed on their own. The journals from this expedition were not sent on to the Republic, but the content is known from a summary report on the voyage by the Master Map-maker at Batavia, Gerrit de Haan, which was handed to the High Government on 30 September 1756, and subsequently was sent to the Netherlands. From this it appears that the supposed passage between New Guinea and Australia was again not found, but the east coast of the Gulf of Carpentaria was charted considerably better than before, so that among other places the newly discovered Asschens Point, the Batavia River and Buys Island were named. The expedition did not produce any interesting results, and neither has any authentic map material been preserved from the venture. Remarkably enough, though, the new information and names relating to the Gulf of Carpentaria also do not occur on the large general map of the South Land by Gerrit de Haan from 1760 reproduced here and originating from the first volume of the *Ligtende zeefakkel*, whereas such information must have been fresh in his memory from his work on the report about the *Ryder* and *Buys*. The names and topographical form of this area and elsewhere on the northern Australian coast on his map correspond with those on the so-called Eugenius Map of Vingboons from 1665-1670 (sheets 362-363) and the Bonaparte Map from the seventeenth century (sheets 386-387), in which data from Abel Tasman's two voyages in 1642-1644 were incorporated. From other characteristics as well it can be seen that Gerrit de Haan here must have been using very obsolete maps as models. Examples are the shape of Celebes (without the Gulf of Tomini, accurately charted by Jan van der Wall in 1682), and of New Guinea (where the results of Jacob Weyland's expedition in 1705 are lacking), and the use of the name of *Staaten Land* for New Zealand, which had then already been out of use for a century.

Nieuw-Zeeland, Stille Oceaan / New Zealand, Pacific Ocean

bladen / sheets 408-409:

Nationaal Archief, 4.VELH 272.

[Anoniem, ca 1650] :
[Anonymous, c. 1650] :

[Kaart van de Stille Oceaan met een deel van de kusten van Nieuw-Zeeland].

[Chart of the Pacific Ocean with part of the coasts of New Zealand].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 140 x 148 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 140 x 148 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Nieuw-Zeeland, Stille Oceaan. De Nederlandse verkenning van Nieuw-Zeeland in de compagniestijd bleef beperkt tot de befaamde ontdekking op 13 december 1642 en de aansluitende exploratie van de westkust tot 6 januari 1643 tijdens de eerste reis van Abel Tasman. De hierna opgenomen kaarten en tekeningen met betrekking tot dit gebied op de bladen t/m 413 en op 419-420 zijn dan ook alle afkomstig uit of afgeleid van de afbeeldingen in de journaals van deze reis. Hetzelfde geldt voor de kaarten en tekeningen van de Tonga- en Fidji-eilanden en andere landverkenningen in de zuidwestelijke Stille Oceaan op de bladen 414-418 en 421, die in de tijd van de VOC eveneens vrijwel alleen bekend waren van Tasmans reis. Van de overige Nederlandse verkenningen in het zuidelijke deel van de Stille Zuidzee (het gedeelte noordelijk van de evenaar wordt besproken in het zevende atlasdeel over de zogenoemde 'Indische Noord'), onder meer die van Olivier van Noort in 1600, Willem Schouten en Jacob le Maire in 1616 en Jacob Roggeveen in 1722, zijn bijna geen manuscriptafbeeldingen bewaard gebleven. De weinige uitzonderingen, Le Maires kaartje van zijn nieuwe zeeweg om Kaap Hoorn en de vier kaarten en tekeningen van de Straat van Magallanes – de oostelijke limiet van het VOC-octrooigebied – die in 1615 werden gemaakt tijdens de tweede Nederlandse wereldomzeiling onder Joris van Spilbergen, zijn afsluitend opgenomen op de bladen 422-423.

De hier gereproduceerde anonieme kaart van de Stille Oceaan met Nieuw-Zeeland en de door Tasman ontdekte eilanden van omstreeks 1650 was oorspronkelijk aan de linker zijde veel groter, zoals de namen met betrekking tot het nu missende Anthonie van Diemens Land (Tasmanië) linksonder aantonen, en vermeldde mogelijk ook de gegevens van Tasmans tweede tocht in 1644 langs de noord-en westkust van Australië. Nieuw-Zeeland is nog aangeduid als 'Staaten Land', terwijl de doorgang tussen het Noorder- en Zuidereiland geheel gesloten is getekend, zoals ook op de kaart in het Haagse Tasman-journaal.

New Zealand, Pacific Ocean. The exploration of New Zealand by the Dutch in the period of the Company has remained restricted to the famous discovery on 13 December 1642 and the following exploration of the west coast up to 6 January 1643 during Abel Tasman's first voyage. The maps and drawings relating to this area included here on the sheets up to 413 and on sheets 419-420 are therefore all from or derived from the images in the journals of this voyage. The same applies to the maps and drawings of the Tonga and Fiji Islands and other landfalls in the south-western Pacific on sheets 414-418 and 421, which in the time of the Company were virtually only known from Tasman's journey. Almost no manuscript depictions have been preserved of the remaining Dutch explorations in the southern part of the Pacific (the part north of the equator will be discussed in the seventh volume of the Atlas relating to the 'Indies North'), including those of Olivier van Noort in 1600, Willem Schouten and Jacob le Maire in 1616, and Jacob Roggeveen in 1722. The few exceptions, namely Le Maire's small chart of his new seaway around Cape Horn and the four maps and drawings of the Strait of Magellan (the eastern limit of the VOC charter area) which were made during the second Dutch circumnavigation of the world under Joris van Spilbergen in 1615, are given as a conclusion on sheets 422-423.

The anonymous map of the Pacific Ocean with New Zealand and the islands discovered by Tasman from around 1650 which is reproduced here was originally much larger on the left-hand side. This can be seen from the names relating to the missing Anthonie van Diemen's Land (Tasmania) below left, and it possibly also included the information from Tasman's second voyage in 1644 along the north and west coasts of Australia. New Zealand is still indicated as *Staaten Land*, while the passage between the North and South Islands is drawn as completely closed, as also on the map in Tasman's journal in The Hague.

blad 410 boven / sheet 410 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 35V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het vastelandt be Zuijden de clippijge hoeck Als ghij de Cust langhs Zeijlt ende Vertooningen vande Clippige hoeck / Die haer aldus verthoonen als gij der onder cont zien.

Thus appears the mainland to the South of the rocky point When you Sail along the Coast and Views Of the Rocky point / Which appears thus as you can see below.

Aldus verthoont het State landt bij Zuijden de Clijppige hoeck als ghij de cust langs Zeijlt en de Verthooninge van clippyge / hoeck die haer aldus verthoonen als ghij hier onder cont Zien.

(vervolg op pag. 410 / continued on p. 410)

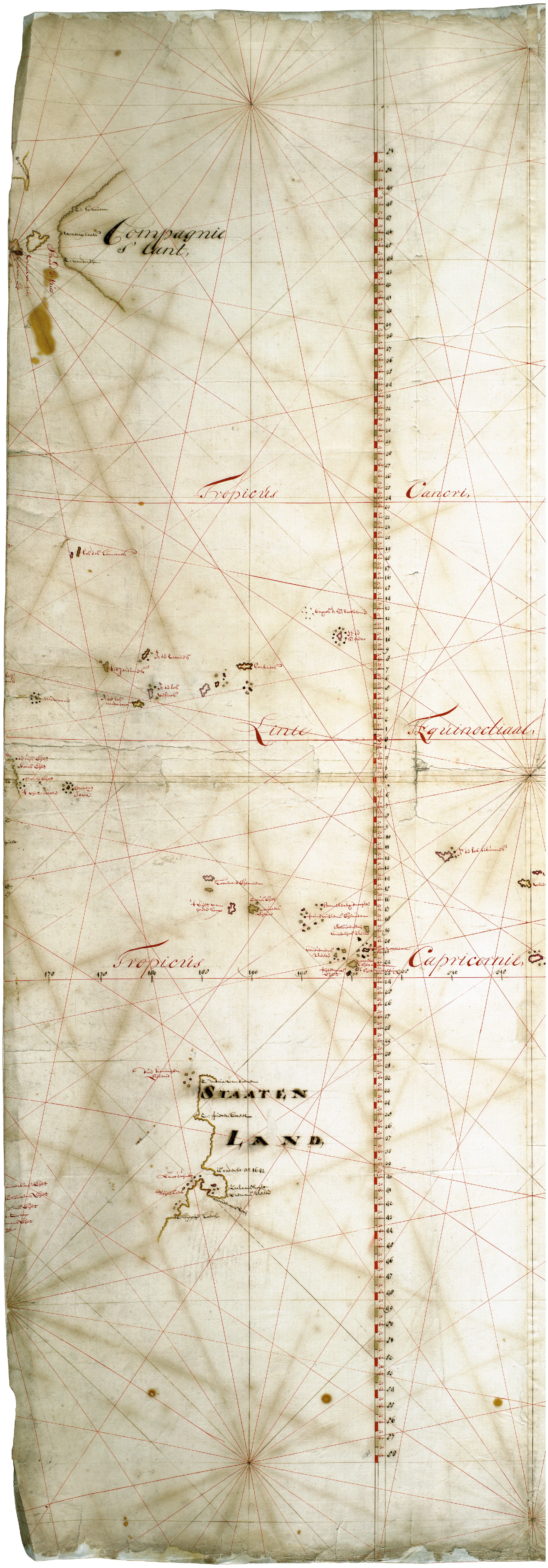

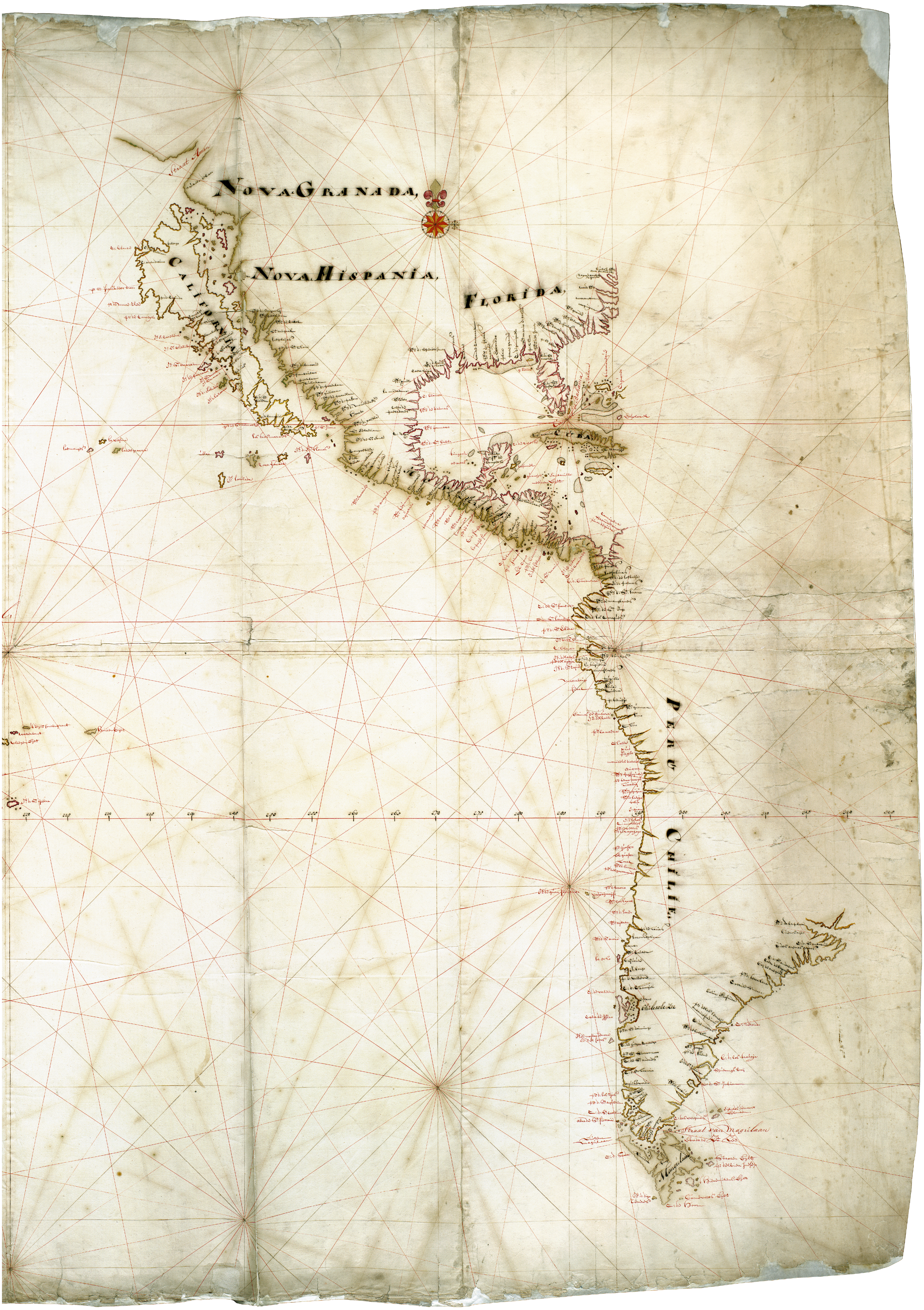
Straat Anian
NOVA GRANADA,
NOVA HISPANIA,
CALIFORNIA
FLORIDA,
CUBA
PERU
CHILLE,
Chilesche Zee
Straat van Magilaan
Strada de Le Ro
Magilaan
Staaten Eylt
Barnevelts Eylt
C. de Hoorn
C. d. St. Julian
C. Redondo
Eyl. de St. ambrosio

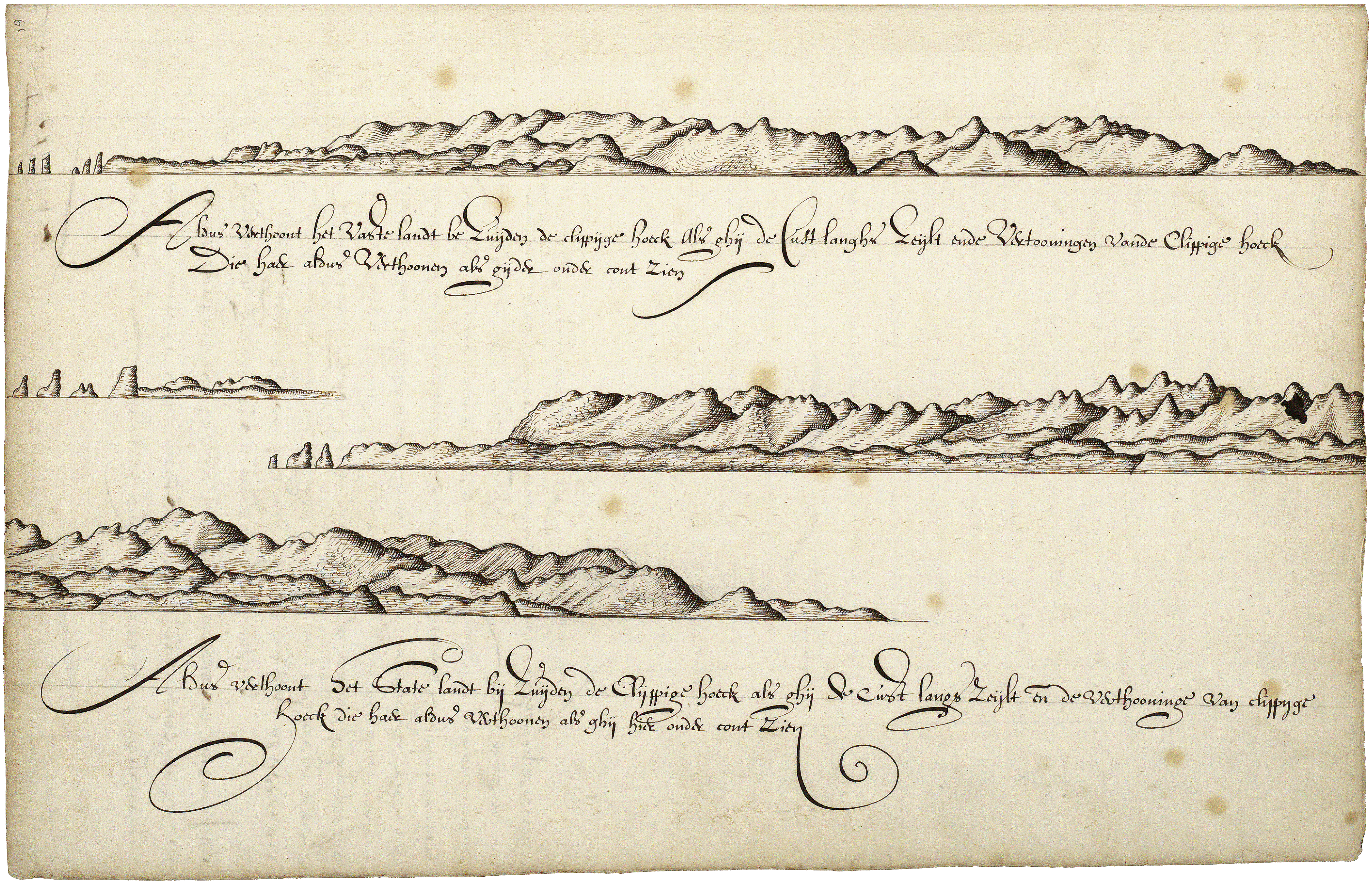

Aldus Verthoont het Vaste landt be Zuijden de clippige hoeck Als ghij de Cust langhs Zeijlt ende Vertooningen vande Clippige hoeck Die hade aldus Verthoonen als gijde onder cont Zien

Aldus verthoont het State landt bij Zuijden de Clippige hoeck als ghij de Cust langs Zeijlt en de Verthooninge van clippige hoeck die hade aldus Verthoonen als ghij hier onder cont Zien

(vervolg van pag. 408 / continued from p. 408)

Thus appears the Staten Land South of the Rocky point when you Sail along the coast and Views of the rocky / point which appears thus as you can see below.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23x 36 cm.

Nieuw-Zeeland. De 'Clippige hoeck' is de huidige Cape Foulwind aan de noordwestkust van het Zuidereiland van Nieuw-Zeeland, waar de schepen van Tasman op 15 december 1642 voor het eerst ankerden. Zie ook de kaarten op de bladen 413 en 420.

New Zealand. The *Clippige hoeck* (Rocky point) is the present Cape Foulwind on the north-west coast of the South Island of New Zealand, where Tasman's ships first anchored on 15 December 1642. See also the maps on sheets 413 and 420.

blad 410 onder / sheet 410 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 36R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het State landt aende Steijle hoeck als ghij daer bij langhs zeijlt.

Thus appears the Staten Land near the Steep point when you sail along it.

Aldus verthoont het State Landt beoosten de Steijle hoeck als ghij daer bij langhs zeijlt.

Thus appears the Staten Land to the east of the Steep point when you sail along it.

Aldus verthoont het State Landt bij Westen de Zandt duijnen als ghij daer bij langs Zeijlt.

Thus appears the Staten Land to West of the Sand dunes when you sail along it.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

De 'Steile hoeck' is het noordelijk einde van de Karamea Bight aan de noordwestkust van het Zuidereiland. De zandduinen, ook Duijnich land, liggen op de kust tussen Cape Farewell and Farewell Spit.

The *Steile hoeck* (Steep point) is the northern end of Karamea Bight on the north-west coast of the South Island. The sand dunes, also 'duney land', lie of the coast between Cape Farewell and Farewell Spit.

blad 411 boven / sheet 411 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 36V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem de Zant duijnen als ghij daer bij langs zeijlt aen het oosteijnde van deze Zant duijnen streckt een riff aff omtrent 3 mijlen nae / het Zuijd oosten dat ghij om moet als ghij om moet als ghij inde Moordenaers baij zeijlen Wilt en verthoont goet ghij als hier cont zien.

Thus appear the Sand dunes when you sail along them at the east end of these Sand dunes a reef extends about 3 miles to / the South east which you must sail around when you wish to sail into the Murderers Bay and appears as you can see here.

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 cm.

Afgebeeld is de Moordenaarsbaai, nu Golden Bay aan de uiterste noordpunt van het Zuidereiland, waar op 19 december 1642 vier bemanningsleden in een bijboot van de *Zeehaen* door Maori's gedood werden. Zie voor het waarschijnlijke voorbeeld voor deze tekening blad 419 onder.

This is a depiction of *Moordenaarsbaai*, 'Murderers' Bay', now Golden Bay, on the extreme northern point of the South Island, where on 19 December 1642 four crewmen in a ship's boat from the *Zeehaen* were killed by Maoris. For the probable model for this drawing, see sheet 419 below.

blad 411 onder / sheet 411 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 37R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont de Moordenaers / Baij als ghij op 15 vademen / daer in geanckert leght.

Thus appears the Murderers / Bay when you lie anchored / at 15 fathoms in it.

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 cm.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda voor de letters A t/m E :
Explanations: [upper right] a key to the letters A to E :

A. Zijn onze Schepen.
B. Zijn de praeuwen die om ons boort quamen.
C. Is des Zeehaens praoutien dat na ont boort quam scheppen en van Inwon ders des landts vermeestert en daer naer doort schieten wederom verlaten heelt doen wij Zagen dat Zij de Praeuw verlaten hadden is onze schipper met onze shaloup wederom gehaelt.
D. Is de verthooningh van haer praeuwen en het fatzon vant volck.
E. Zijn onze schepen die onder Zeijlen gaen.
F. Is onze schaloup die de Praeuwen wederom haelde.

Zie voor het waarschijnlijke voorbeeld van deze tekening blad 419 boven.

For the probable model for this drawing, see sheet 419 above.

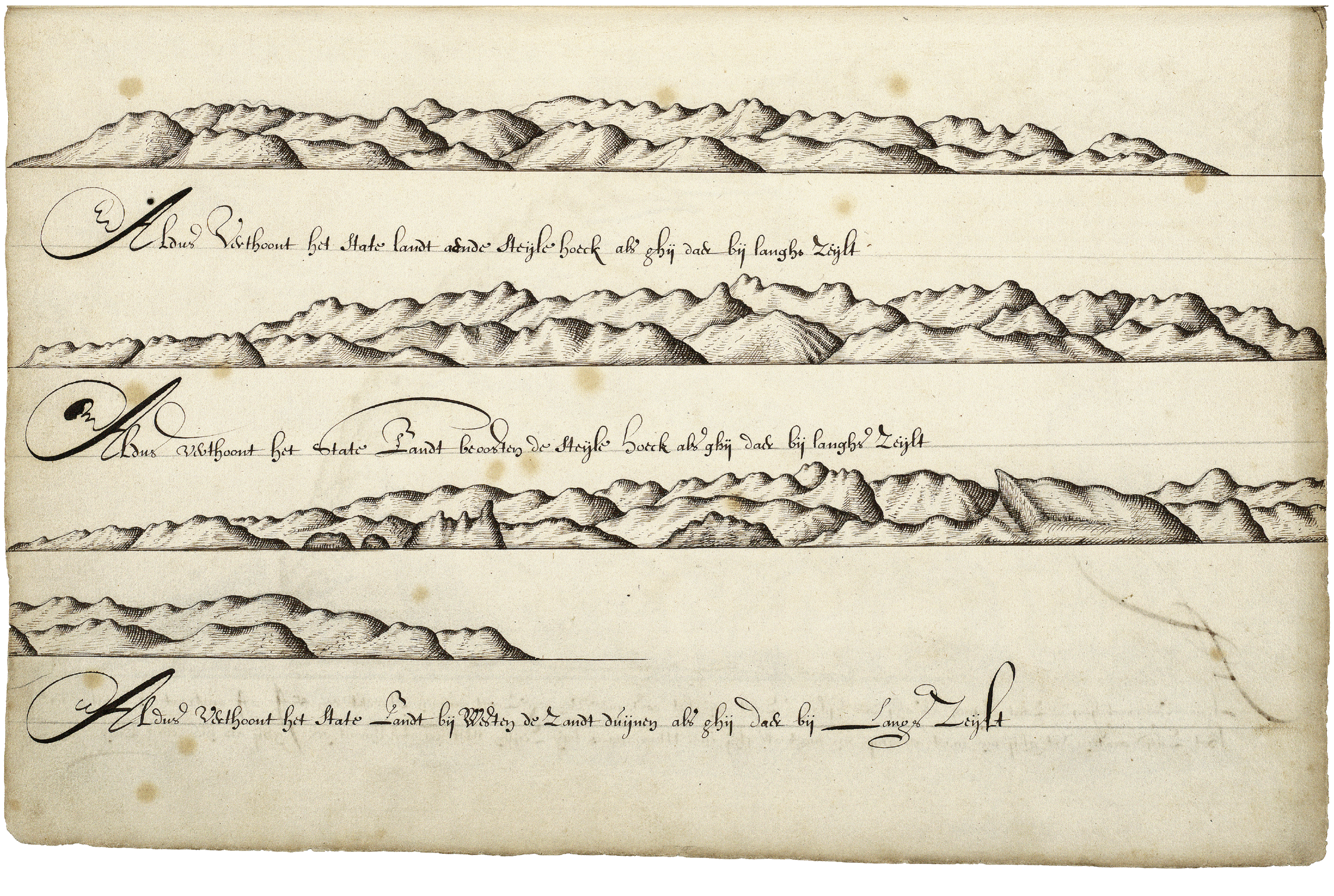

Aldus Verthoont het State landt aende Steijle hoeck als ghij daer bij langhs Zeijlt

Aldus Verthoont het State Landt beoosten de Steijle hoeck als ghij daer bij langhs Zeijlt

Aldus Verthoont het State Landt bij Westen de Zandt duijnen als ghij daer bij Langhs Zeijlt

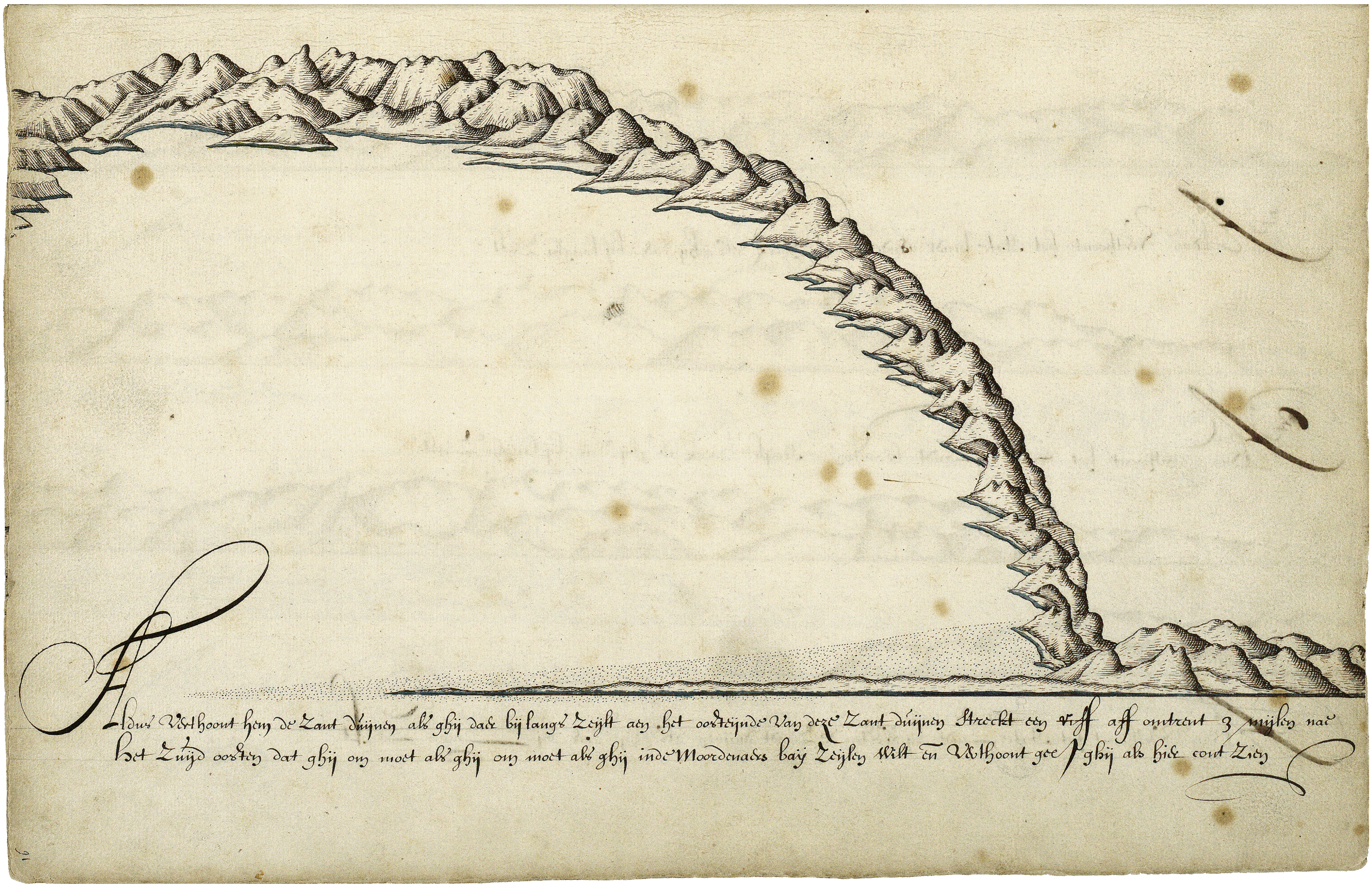

Aldus Verthoont hem de Zant duijnen als ghij daer bij langs Zeijlt aen het oosteijnde Van deze Zant duijnen Streckt een Rif aff omtrent 3 mijlen nae het Zuijd oosten dat ghij om moet als ghij om moet als ghij inde Moordenaers baij Zeijlen wilt en Verthoont gee ghij als hier comt Zien

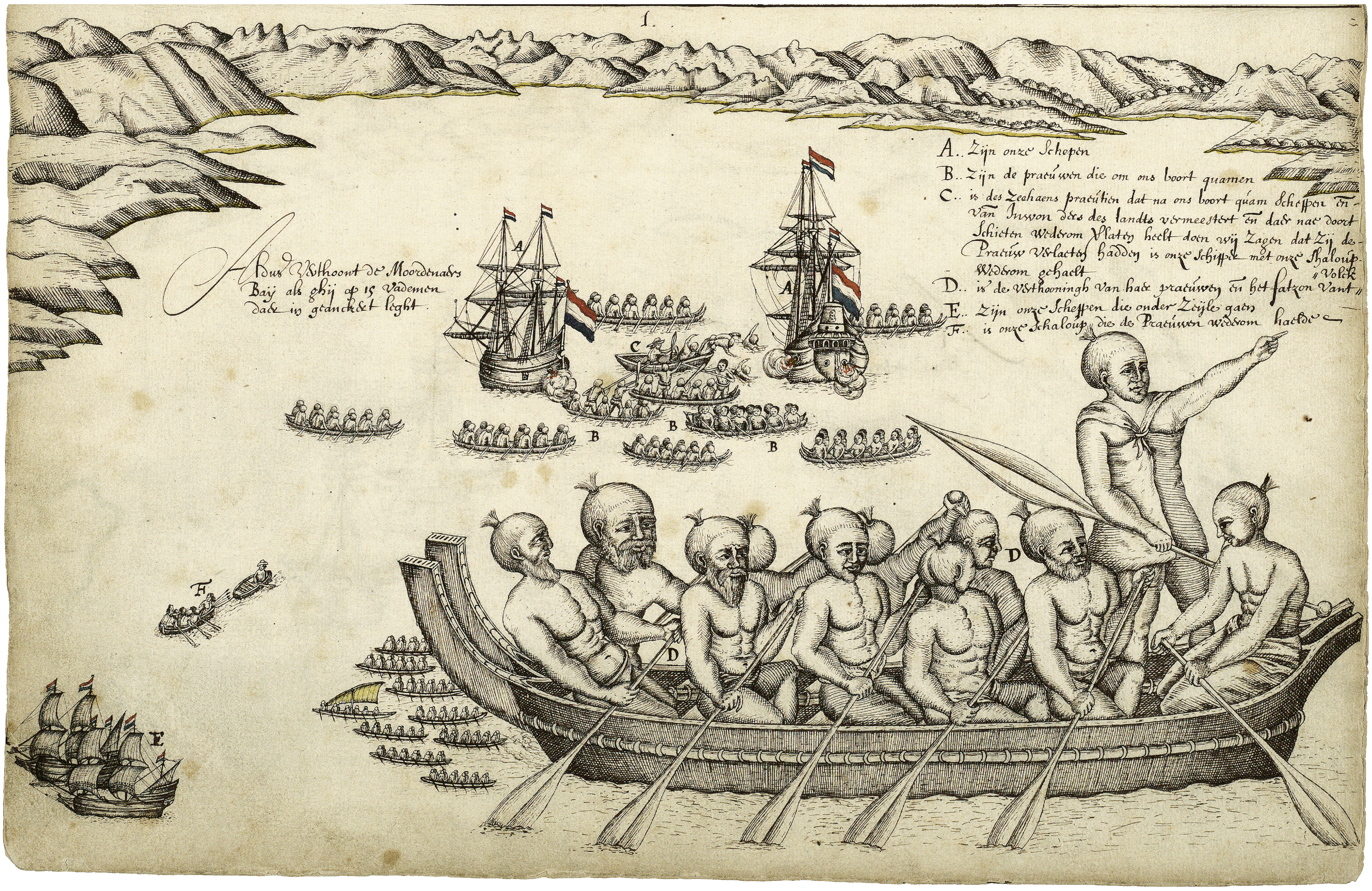

Aldus Verthoont de Moordenaers
Baij als ghij op 15 Vademen
daer in geanckert leght

A.. Zijn onze Schepen
B.. Zijn de praúwen die om ons boort quamen
C.. is des Zeehaens praútien dat na ons boort quam scheppen en Van Inwonders des landts vermeestert en daer nae doort Schieten Wederom Vlaten heelt doen wij Zagen dat Zij de Praúw Verlaeten hadden is onze Schipper met onze Shaloup Wederom gehaelt
D.. is de Verthooningh Van haer praúwen en het fatzon Vant „Volck"
E.. Zijn onze Scheppen die onder Zeijle gaen
F.. is onze Schaloup die de Praúwen Wederom haelde

blad 412 boven / sheet 412 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 37V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem Abel Tasmans Baij als ghijder / Aldus inten Ancker leght op 35 vadem.

Thus appears Abel Tasman's Bay when you / Thus lie anchored in it at 35 fathoms.

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 cm.

(vervolg op pag. 412 / continued on p. 412)

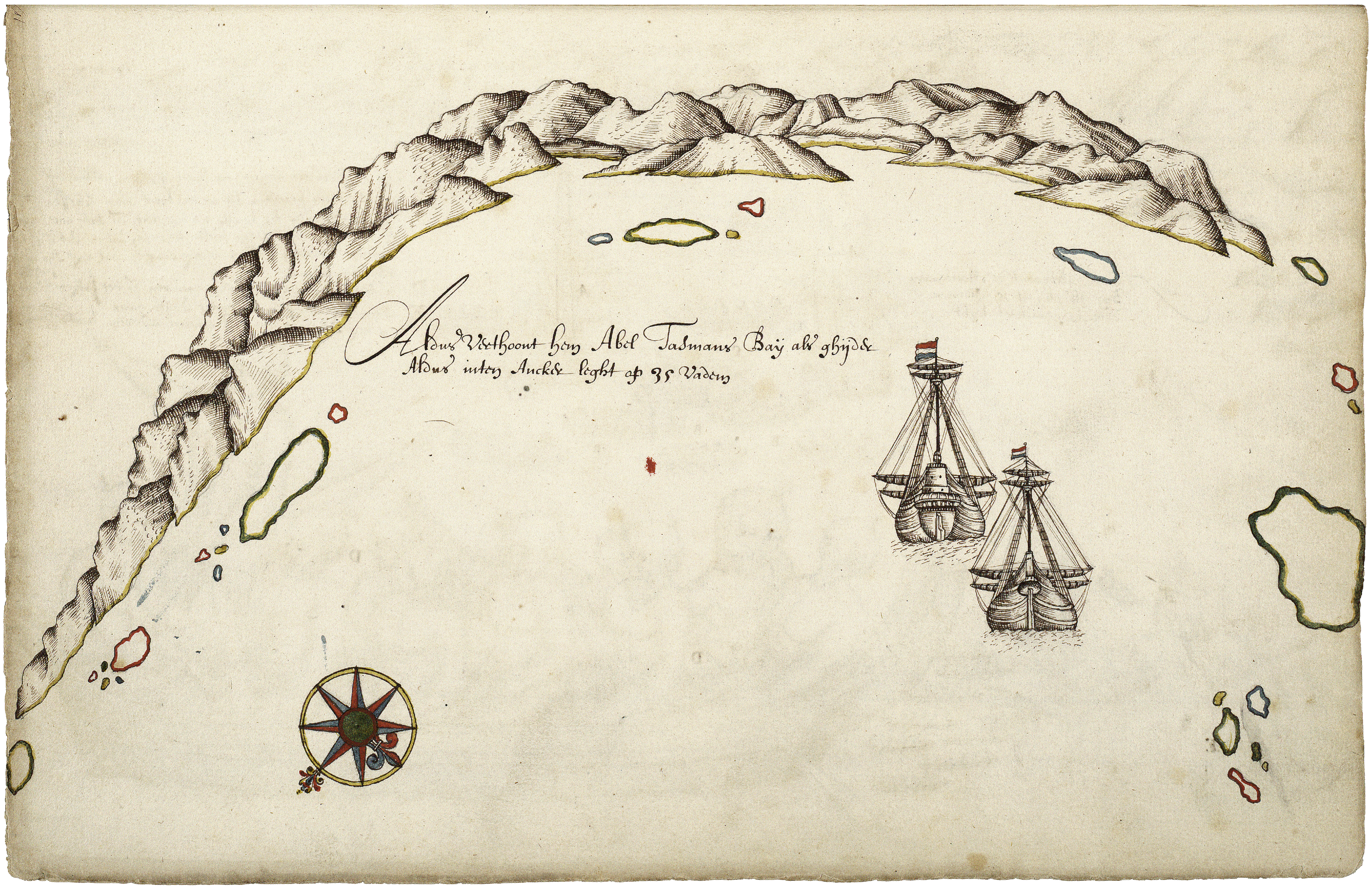
Aldus Verthoont hem Abel Tasmans Baij als ghijde
Aldus inten Ancker leght op 35 Vaden

(vervolg van pag. 411 / continued from p. 411)

De originele schets voor deze tekening werd op 21 december 1642 gemaakt op een positie iets oostelijk van D'Urville Island, aan de oostzijde van de tegenwoordige Tasman Bay, en kijkt in zuidwestelijke richting naar dit eiland en de gebroken noordkust van het zuidereiland ten oosten (links) daarvan. De landpunt geheel links is Cape Jackson, waarachter de doorgang tussen het Noorder- en Zuidereiland ligt, de huidige Cook Strait. Deze werd door Tasman niet gevonden, maar het bestaan ervan vermoedde hij wel. Zie ook de kaarten op blad 413 boven en 418.

The original sketch for this drawing was made on 21 December 1642 at a position somewhat to the east of D'Urville Island, on the eastern side of the present Tasman Bay, and looks in a south-westerly direction toward this island and the broken north coast of the South Island to the east (left) of it. The point of land far left is Cape Jackson, behind which lies the passage between the North and South Islands, the present Cook Strait. Tasman did not find this passage, but did suspect that it existed. See also the maps on sheet 413 above and 418.

blad 412 onder / sheet 412 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 40R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het Staete landt op de Zuijder breede van 38 graden 30 Minuten.

Thus appears the Staten Land at a Southern latitude of 38 degrees 30 Minutes.

Aldus verthoont het Staete landt op de Zuijder breede van 36 graden.

Thus appears the Staten Land at a Southern latitude of 36 degrees.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Deze tekeningen, waarvan de onderdelen via de merktekens aan elkaar passen, geven een deel van de noordwestkust van het Noordereiland weer zoals waargenomen op de *Zeehaen* tussen 28 december 1642 en 3 januari 1643.

These drawings, of which the separate sections fit together by means of the marks, depict a part of the north-west coast of the North Island, as observed on the *Zeehaen* between 28 December 1642 and 3 January 1643.

blad 413 boven / sheet 413 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fols. 41V-42R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Staete-landt [...].

Staten Land [...].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 36 x 46 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 36 x 46 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

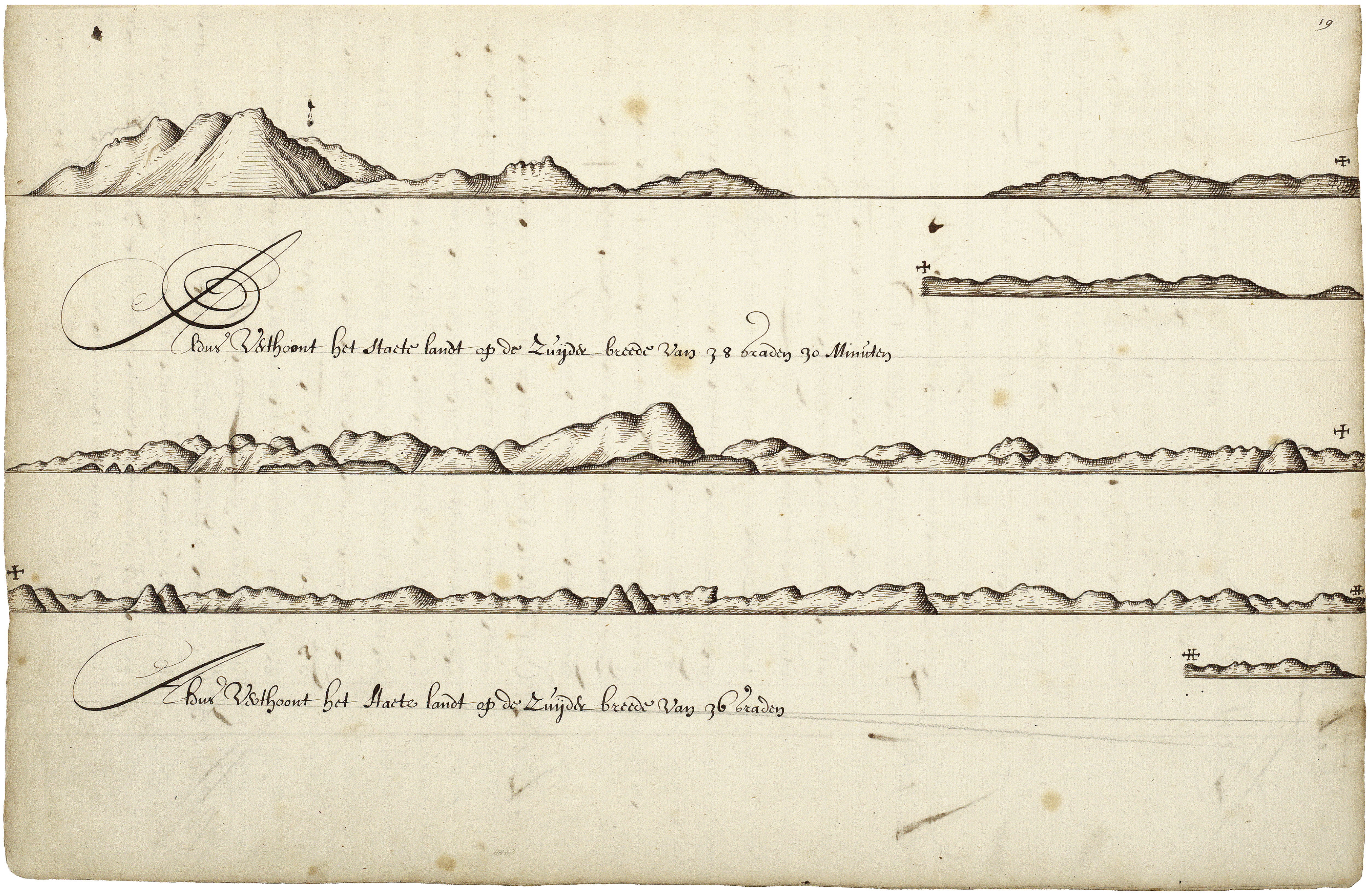
19
Aldus Verthoont het Staete landt op de Zuijder breede Van 38 graden 30 Minuten
Aldus Verthoont het Staete landt op de Zuijder breede Van 36 graden

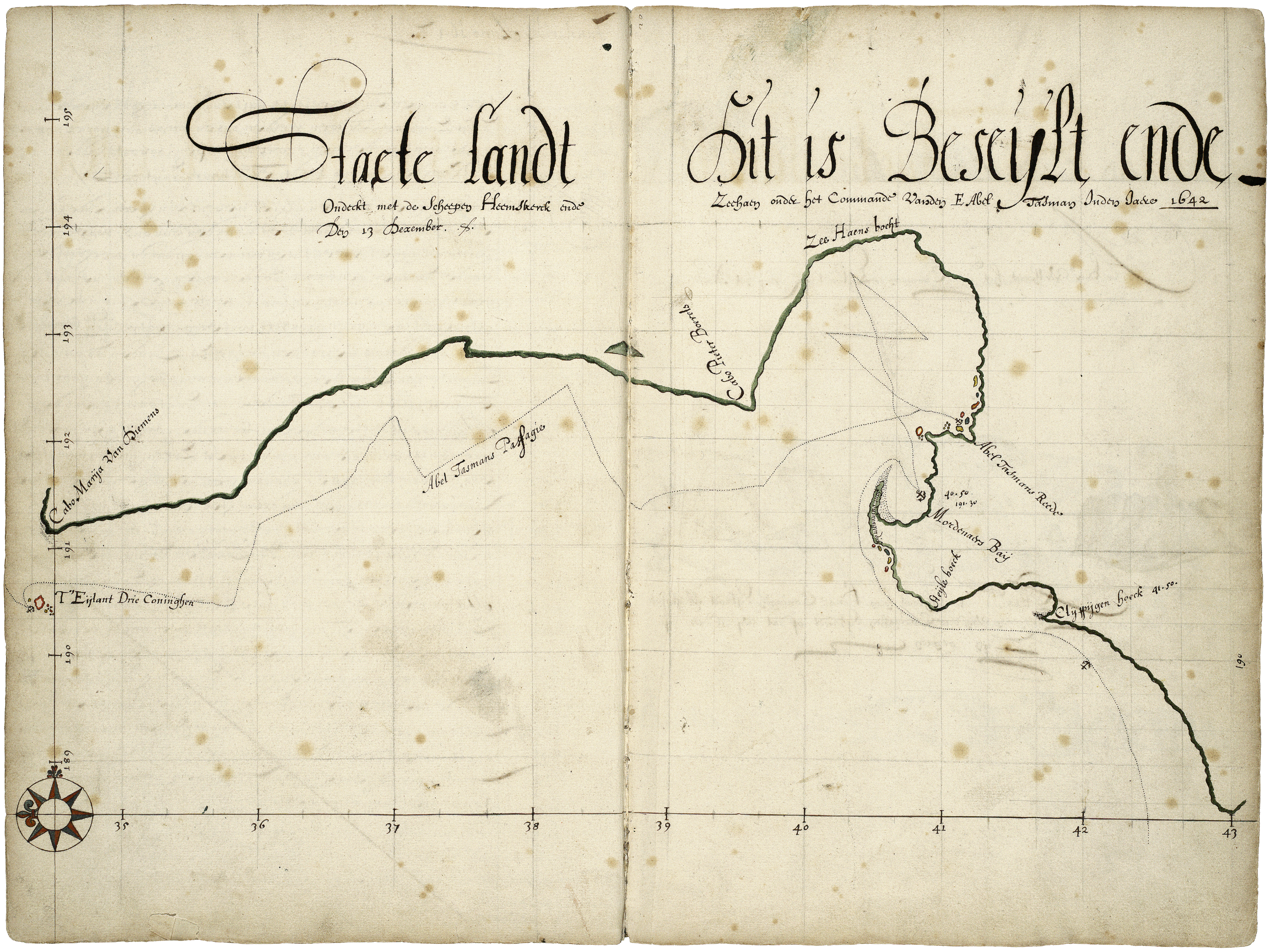
Staete landt Dit is Beseijlt ende
Ondeckt met de Scheepen Heemskerck ende Den 13 Dexember.
Zeehaen onder het Commande Vanden E Abel Tasman Inden Jaere 1642
Zee Haens bocht
Cabo Pieter Boreels
Cabo Marija Van Diemens
Abel Tasmans Passagie
T'Eijlant Drie Coninghen
Abel Tasmans Reede
40.50
191.30
Moordenaers Bay
Steile hoeck
Clippigen hoeck 41.50.
195
194
193
192
191
190
189
35
36
37
38
39
40
41
42
43

Verklaringen: [vervolg van de titel] :
Explanations: [continuation of the title] :

Dit is Beseijlt ende Ondeckt met de Scheepen Heemskerck ende Zeehaen onder het Commande vanden E Abel Tasman Inden Jaere 1642 / Den 13 Dexember.

De overzichtskaart van Tasmans ontdekkingen langs de kust van Staten Land, Nieuw-Zeeland, uit het exemplaar van zijn journaal in het Nationaal Archief toont in de baai oostelijk van 'Abel Tasmans Reede' (nu Tasman Bay) een gesloten kustlijn. De versie door François Jacobsz Visscher op blad 420 boven en de daarvan afgeleide kaart door Johannes Vingboons op blad 420 onder daarentegen laten daar een opening zien, in overeenstemming met Tasmans vermoeden dat ter plaatse een doorvaart door het Staten Land bestond (nu Cook Strait). De kaart bedekt het gehele verkende kustgebied tussen de 'Clippige hoeck' (Cape Foulwind) en 'Cabo Marija van Diemens', de huidige Cape Maria van Diemen aan de uiterste noordpunt van het Noordereiland.

The overview chart of Tasman's discoveries along the coast of Staten Land, New Zealand, from the specimen of his journal in the Netherlands National Archives shows a continuous coastline in the bay to the east of *Abel Tasmans Reede* (Abel Tasman's Roads), now Tasman Bay. The version by François Jacobsz Visscher on sheet 420 above and the map derived from that by Johannes Vingboons on sheet 420, on the other hand, show an opening there, in keeping with Tasman's conjecture that at this place there existed a passage through Staten Land (now Cook Strait). The map covers the whole area explored, between the 'Rocky point' (Cape Foulwind) and *Cabo Marija van Diemens*, the present Cape Maria van Diemen at the extreme northern point of the North Island.

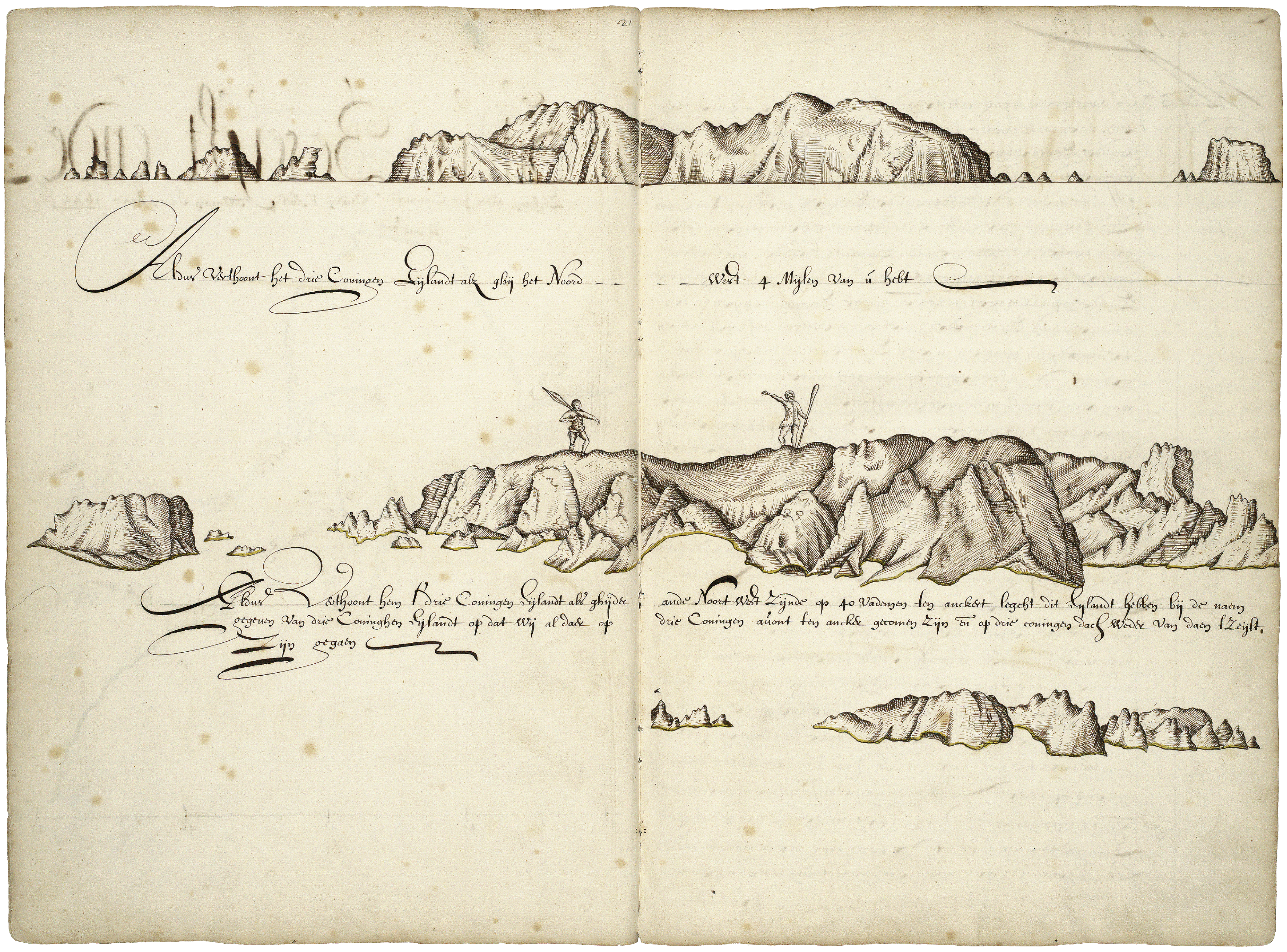
Aldus Verthoont het drie Coningen Eijlandt als ghij het Noord West 4 Mijlen Van u hebt
Aldus Verthoont hem t' drie Coningen Eijlandt als ghijder ande Noort West Zijnde op 40 Vademen ten anckert leght dit Eijlandt hebben bij de naem gegeven Van drie Coninghen Eijlandt op dat wij al daer op drie Coningen avont ten ancker gecomen Zijn en op drie coningen dagh weeder Van daer tZeijlt Zijn gegaen

blad 413 onder / sheet 413 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fols. 42V-43R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het Drie Conigen Eijlandt als ghij het Noord West 4 Mijlen van u hebt.

Thus appears the Three Kings Island when you have it 4 Miles to the North West of you.

Aldus verthoont hem t' Drie Coningen Eijlandt als ghijder ande Noort West Zijnde op 40 vademen ten anckert leght dit Eijlandt hebben bij de naem / gegeven van drie Coningen Eijlandt op dat wij al daer op drie Coningen avont ten ancker gecomen zijn en op drie coningen dagh weeder van daer tzeijlt / Zijn gegaen.

Thus appears the Three Kings Island when you are anchored there to the North West of it at 40 fathoms this Island [we] have given the name of Three Kings Island because we came to anchor there on Three Kings Eve and on Three Kings Day / Sailed again from it.

Pentekening op papier, gekleurd, 36 x 46 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 36 x 46 cm.

Het 'Drie Coningen Eijlandt', nu de Three Kings Islands ten noordwesten van Cape Maria van Diemen, was het laatste deel van Nieuw-Zeeland dat Tasmans expeditieleden zagen voordat op 6 januari 1643 een noordoostelijke koers naar open zee werd gezet. Twee weken later, op 20 januari, kwamen de schepen aan in de Tonga-eilanden.

The *Drie Coningen Eijlandt*, now Three Kings Island to the north-west of Cape Maria van Diemen, was the last part of New Zealand that the members of Tasman's expedition saw, before they set a north-easterly course into the open sea on 6 January 1643. Two weeks later, on 20 January, the ships arrived in the Tonga Islands.

blad 414 boven / sheet 414 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 47R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont het hooge Pijlsteerten eijlandt / als het oost Noort oost 6 mijlen van u is.

Thus appears the high Pijlstaart [Pintail] island / when it is 6 miles to the east North east of you.

Aldus verthoont het hooge Pijlsteert eijlandt / alst oost Zuijd oost 3 mijlen van u is.

Thus appears the high Pijlstaart island / when it is 3 miles to the east South east of you.

Aldus verthoont t' Eijlandt Amsterdam als het oost noord oost 3 Mijlen van U is.

Thus appears Amsterdam Island when it is 3 Miles to the east north east of You.

Aldus verthoont 't Eijlandt Middelburch als het oosten Zuijden 4 Mijlen van u is.

Thus appears Middelburg Island when it is 4 Miles to the South east of you.

Pentekening op papier, 36 x 23 cm.
Pen drawing on paper, 36 x 23 cm.

Tonga-eilanden, Tongatapu. Deze tekeningen tonen de drie eilanden van de zuidelijke Tongatapu-groep in de Tonga-archipel bij de nadering van Tasmans schepen vanuit het zuidwesten. Het 'Pijlsteert eijlandt' is nu bekend als Ata, het 'Eijlandt Amsterdam' is het hoofdeiland Tongatapu, waar de expeditie op 21 januari 1653 en volgende dagen aan de noordwestzijde voor anker lag op 'Van Diemens Reede' (bladen 414 onder en 415 boven) en gastvrij werd onthaald, en het 'Eijlandt Middelburgh' is Eua.

Tonga Islands, Tongatapu. These drawings show the three islands of the southern Tongatapu group in the Tonga Archipelago, as Tasman's ships approached from the south-west. The *Pijlsteert eijlandt* is now known as Ata, the *Eijlandt Amsterdam* is the main island of Tongatapu, where the expedition lay at anchor on the north-western side on 21 January 1643 and following days in 'Van Diemen's Roadstead' (sheets 414 below and 415 above) and was hospitably received, and the *Eijlandt Middelburgh* is Eua.

blad 414 onder / sheet 414 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fols. 50V-51R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

[Gezicht op Van Diemens Rede].

[View of Van Diemen's Roadstead].

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 (36 x 46) cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 (36 x 46) cm.

Verklaringen: [op fol. 50V] een legenda bij de letters A t/m F :
Explanations: [on fol. 50V] a key to the letters A to F :

A. Sijn onse schepen so die geanckert legen Op de reede desе reede hebben wij de naem gegeuen Van Diemens Reede ter eere van D' Ed.e H.r Gouver. Generael.
B. Sijn Cleijne scheppraeuwen die met groote triumphe neuens scenckagie vanden Coninck comen.
C. Is een Zeijl Vaertuijch van 2 praeuwen neuens den ander met een solder ouerdeckt.
D. Is een praeuw daer sij meede uijt visschen vaeren.
E. Is hoe zij met Clappus en oubij aen boort comem Zwemmen.
F. Is den hoeck daer den Conninck om woont.

Een kopietekening door Johannes Vingboons uit ca. 1660 bevindt zich in het bezit van de Biblioteca Medicea Larenziana te Florence, onder inventarisnummer Carte di Castello 24.

A copy drawn by Johannes Vingboons dating from about 1660 is to be found in the collection of the *Biblioteca Medicea Laurenziana* in Florence, under number Carte di Castello 24.

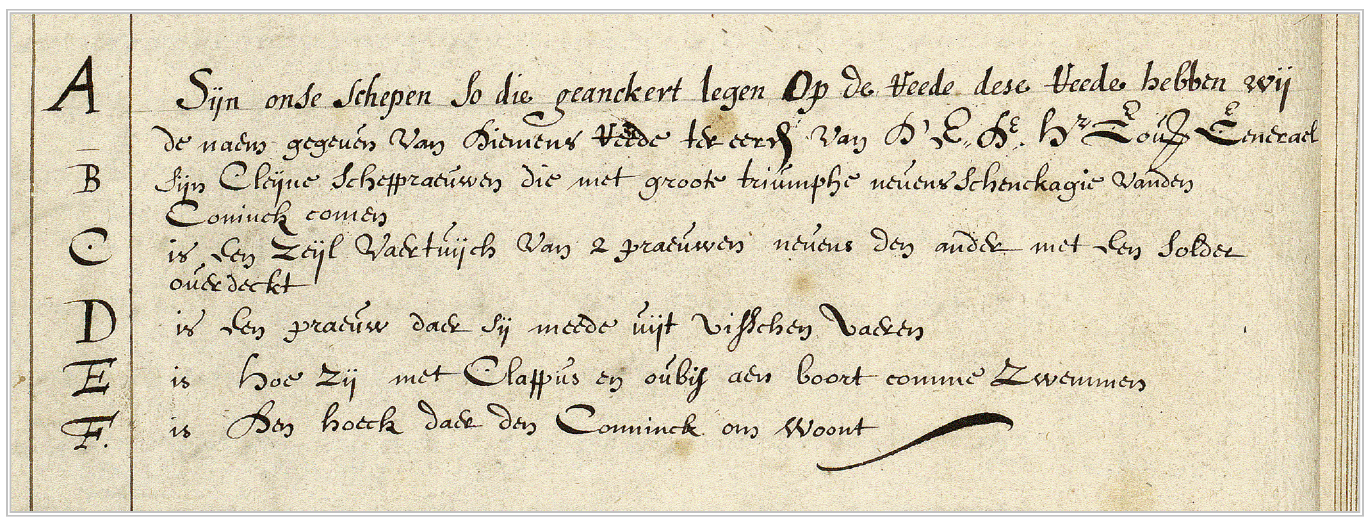

A Sijn onse Schepen So die geanckert legen Op de Reede dese Reede hebben wij de naem gegeuen Van Diemens Reede ter eere Van D' Ed.e H.r Gouv.r Generael
B Sijn Cleijne Scheppraeuwen die met groote triumphe neuens Schenckagie Vanden Coninck comen
C is een Zeijl Vaertuijch Van 2 praeuwen neuens den ander met een Solder ouerdeckt
D is een praeuw daer sij meede uijt visschen vaeren
E is hoe Zij met Clappus en oubij aen boort comme Zwemmen
F. is den hoeck daer den Conninck om Woont

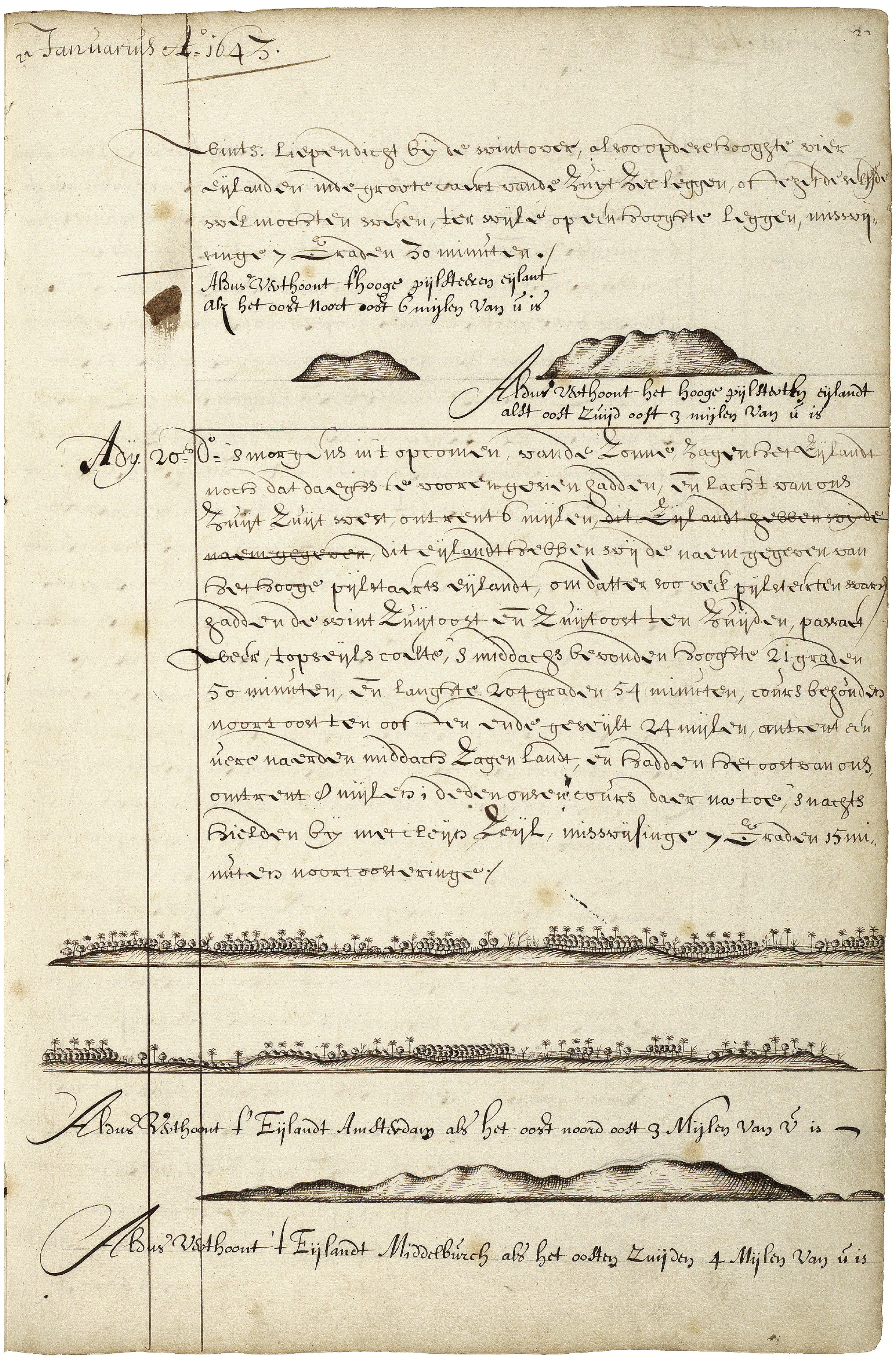

Januarius Ao 1643

... Liependicht bij de wint over, alsoo op dese hooghte vier eijlanden met groote caert van de Zuijt Zee leggen, of [illegible] sullen moesten wesen, ter wijle op een hooghte leggen, misswijsinge 7 graden 30 minuten./

Aldus Verthoont thooge pijlsteerten eijlant
als het oost Noort oost 6 mijlen Van u is

Aldus Verthoont het hooge pijlstaerten eijlandt
alst oost Zuijd oost 3 mijlen Van u is

Adij 20 do. 's morgens in 't opcomen van de sonne, saegen het eijlandt noch dat daegs te vooren gesien hadden, en lacht van ons Zuijt Zuijt west ontrent 6 mijlen, ~~dit Eijlandt geven wij de naem gegeven~~ dit eijlandt hebben wij de naem gegeven van het hooge pijlstaerts eijlandt, om datter soo veel pijlsteerten waeren, hadden de wint Zuijtoost en Zuijtoost ten Zuijden, passadt reede, topseijls coelte, 's middaechs bevonden hooghte 21 graden 50 minuten, en lenghte 204 graden 54 minuten, cours gehouden noort oost ten oost en ende geseijlt 24 mijlen, ontrent een uer na den middach saegen landt, en hadden het oost van ons ontrent 8 mijlen, deden onsen cours daer na toe, 's nachts hielden bij met cleijn zeijl, misswijsinge 7 graden 15 minuten noortoosteringe./

Aldus Verthoont t' Eijlandt Amsterdam als het oost noord oost 3 Mijlen Van U is

Aldus Verthoont 't Eijlandt Middelburch als het oosten Zuijden 4 Mijlen Van u is

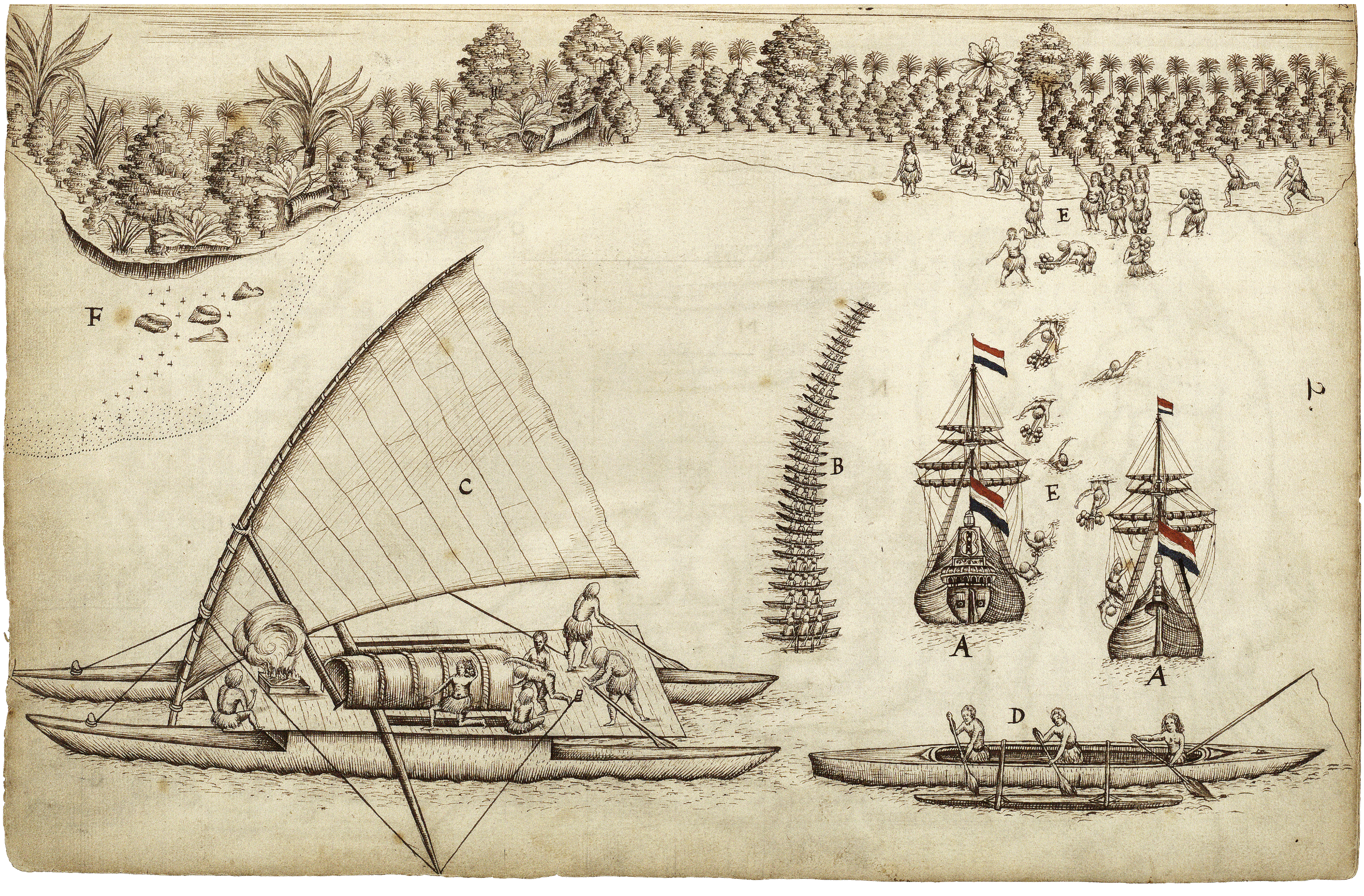

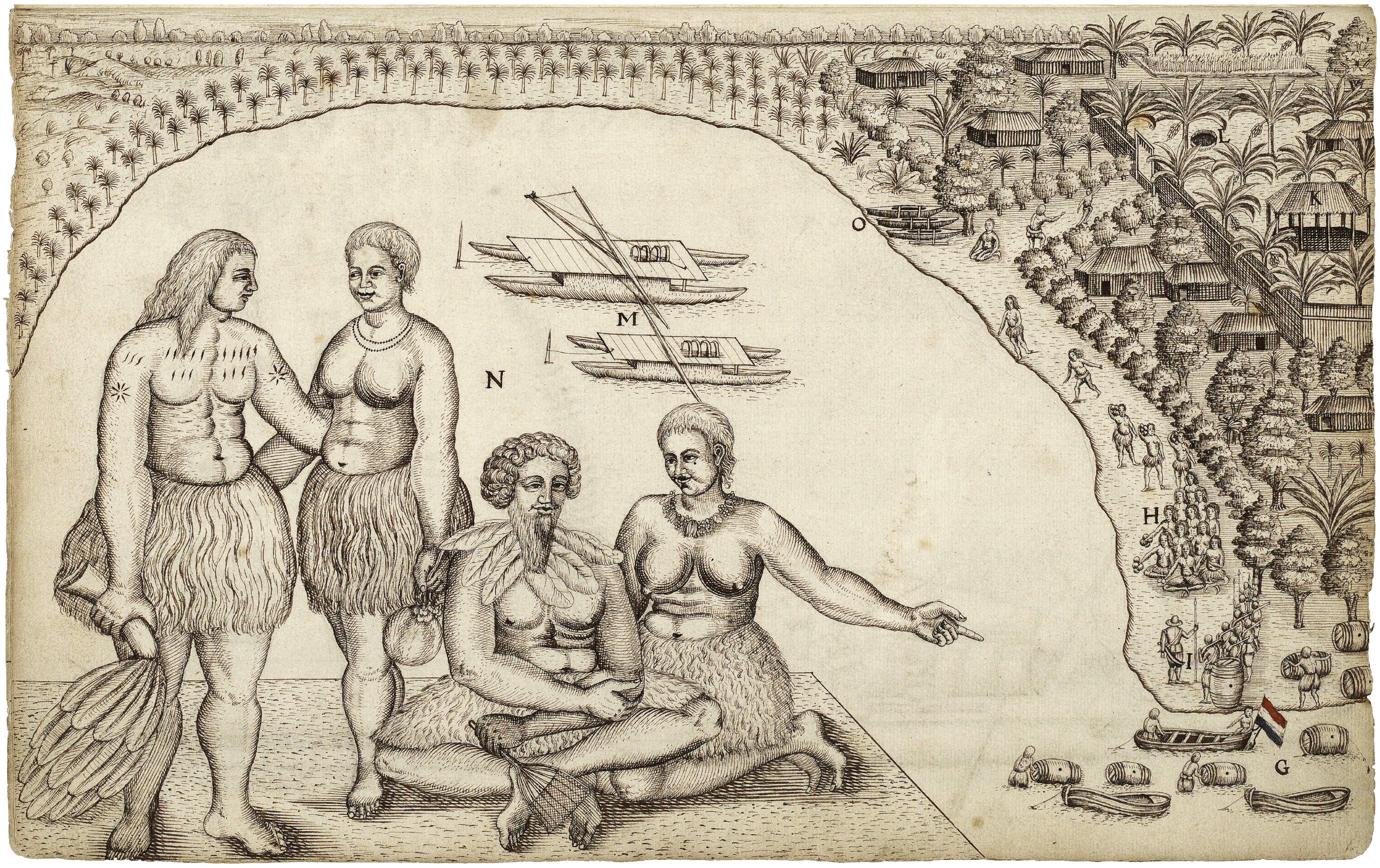

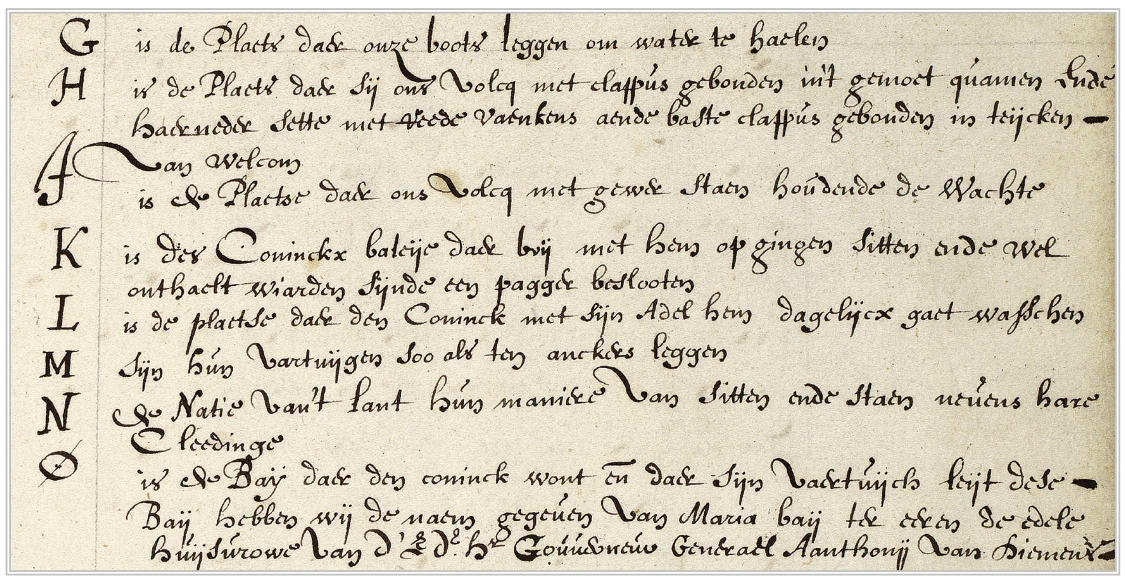
G is de Plaets daer onze boots leggen om water te haelen
H is de Plaets daer sij ons volcq met clappus gebonden in't gemoet quamen ende haer neder sette met reede vaenkens aende baste clappus gebonden in teijcken van welcom
J is de Plaetse daer ons volcq met gewer staen houdende de Wachte
K is des Coninckx baleije daer wij met hem op gingen sitten ende wel onthaelt wierden sijnde een pagger beslooten
L is de plaetse daer den Coninck met sijn Adel hem dagelijcx gaet wasschen
M Sijn hun vartuijgen soo als ten anckers leggen
N De Natie van't lant hun manier van sitten ende staen neuens hare Cleedinge
O is de Baij daer den coninck wont en daer sijn vaertuijch leijt dese Baij hebben wij de naem gegeuen van Maria baij ter eeren de edele huijsvrouwe van d'E.de H.r Gouverneur Generael Aanthonij van Diemen

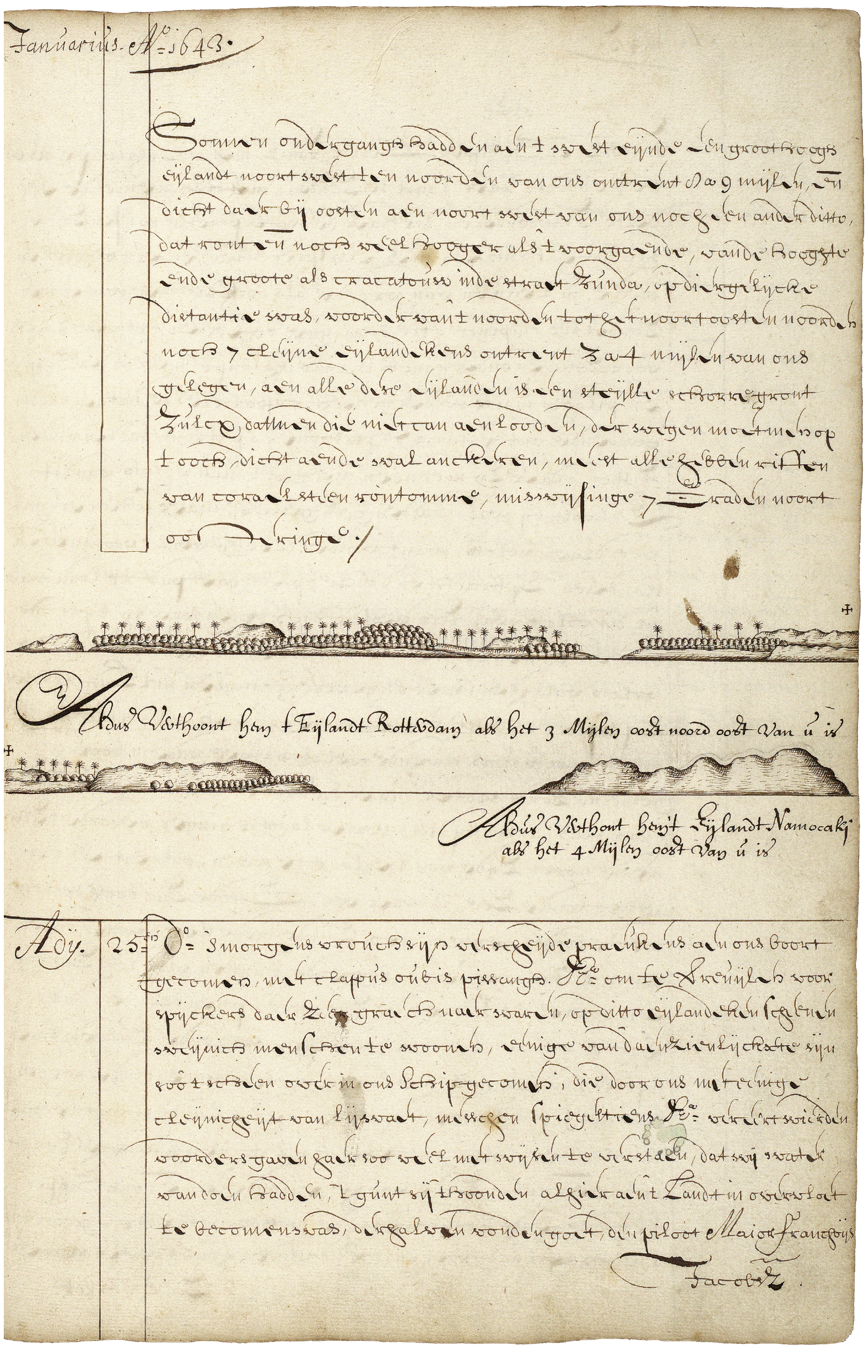
Januarius. Aº. 1643.

Sonnen ondergangh hadden aen 't west eynde een groot hoogh eylandt noort west ten noorden van ons ontrent 8 a 9 mijlen, en dicht daer bij oosten aen noort west van ons noch een ander ditto, dat hont en noch veel hooger als 't voorgaende, van de hooghte ende groote als cracatouw inde straet Sunda, op diergelijcke distantie was, voorder van 't noorden tot het noort oosten noorden noch 7 cleyne eylandekens ontrent 3 a 4 mijlen van ons gelegen, aen alle dese eylanden is een steylle schorre gront sulcx datmen die niet can aenlooden, derhalven moetmen op 't oogh dicht aende wal anckeren, meest alle hebben rissen van coraelsteen rontomme, misswijsinge 7 graden noort oost deringe. /

Aldus verthoont hem t Eijlandt Rotterdam als het 3 Mijlen oost noord oost van u is

Aldus verthoont hem't Eijlandt Namocaki als het 4 Mijlen oost van u is

Adij. 25en dº. 's morgens vroegh sijn verscheyde prauwkens aen ons boort gecomen met clappus ende pissangs, item om te vreuylen voor spijckers daer zeer gracht naer waren, op ditto eylandeken schenen weynich menschen te woonen, eenige van d'aensienlijckste sijn voort schien oock in ons schip gecomen, die door ons met eenige cleynicheyt van lijnwaet, messen, spiegeltiens etc. vereert wierden, voorders gaven se soo veel met wijsen te verstaen, dat sij water van doen hadden, 't gunt sij thoonden al hier aen 't Landt in overvloet te becomen was, dergalven wonden goet, den piloot Maior Francoys Jacobsz.

blad 415 boven / sheet 415 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fols. 51v-52r.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

2. / [Gezicht op de Van Diemens Rede].

2. / [View of Van Diemen's Roadstead].

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 (36 x 46) cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 (36 x 46) cm.

Verklaringen: [op fol. 52R] een legenda bij de letters G t/m O :
Explanations: [on fol. 52R] a key to the letters G to O :

G. Is de Plaets daer onze boots leggen om water te haelen.
H. Is de Plaets daer sij ons volcq met clappus gebonden in't gemoet quamen ende haer neder sette met reede vaenkens aende baste clappus gebonden in teijken van welcom.
J. Is de Plaetse daer ons volcq met gewer staen houdende de Wachte.
K. Is des Coninckx baleije daer wij let hem op gingen sitten ende wel onthaelt wierden sijnde een pagger beslooten.
L. Is de plaetse daer den Coninck met sijn Adel hem dagelijcx gaet wasschen.
M. Sijn hun vartuijgen soo als ten anckers leggen.
N. De Natie van't lant hun manier van sitten ende staen neuens hare Cleedinge.
O. Is de Baij daer den coninck wont en daer sijn vaertuijch leijt dese Baij hebben wij de naem gegeuen dan Maria baij ter eeren de edele huijsvrouw van d'Ed.e H.r Gouverneur Generael Aanthonij van Diemen.

blad 415 onder / sheet 415 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 53r.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem t Eijlandt Rotterdam als het 3 mijlen oost noord oost van u is.

Thus appears Rotterdam Island when it is 3 miles to the east north east of you.

Aldus verthoont hem't Eijlandt Namocaki / als het 4 Mijlen oost van u is.

Thus appears the Island of Namocaki [Teliki] / when it is 4 Miles to the east of you.

Pentekening op papier, 36 x 23 cm.
Pen drawing on paper, 36 x 23 cm.

Tonga-eilanden, Numuka. Nadat de *Heemskerck* op 23 januari voor Van Diemens Rede door de harde aflandige wind met slepend anker op drift was geraakt, besloot de scheepsraad de volgende dag bij enkele verder noordoostwaarts waargenomen eilandjes een nieuwe ankerplaats te zoeken en daar het aanvullen van de water- en voedselvoorraden voort te zetten. Op 25 januari 1643 gingen de schepen voor anker aan de noordwestkant van het hoofdeiland Nomuka in de gelijknamige middelste eilandengroep van Tonga, dat in het journaal de naam Rotterdam kreeg en waar de expeditie een week verbleef. Nomuka werd het meest oostelijk gelegen punt van Tasmans eerste reis, op 174 graden 48 minuten westerlengte. Van deze ankerplaats, 'Vanderlijns Reede' (blad 416 boven en onder), werd op 1 februari koers gezet in noordelijke en vervolgens westelijke richting, waarna de schepen op de 6de bij de Fidji-eilanden kwamen. Deze zijn als 'Prins Willems Eijlanden' ingetekend op de kaarten op bladen 417 en 421; in geen van de Tasman-journaals komen echter afbeeldingen van deze eilandengroep voor. Vanwege het slechte weer kon men hier nergens landen, zodat na een week besloten moest worden in noordwestelijke richting door te varen naar de kust van Nieuw-Guinea.

Tonga Islands, Nomuka. After the *Heemskerck* had begun to drag her anchor in a strong offshore wind off Van Diemen's Roadstead on 23 January, the ships' council decided the next day to look for a new anchorage at a group of islands they had seen further to the north-east and to continue replenishing their supplies of water and food there. On 25 January the ships anchored on the northwestern side of the main island of Nomuka in the central Tongan island group of the same name, which was given the name *Rotterdam* in the journal and where the expedition stayed for a week. Nomuka became the most easterly point on Tasman's first voyage, at 174 degrees 48 minutes east longitude. From this anchorage, 'Van der lijn's Roadstead' (sheet 416 above and below) on 1 February they set a course in a northerly and after that a westerly direction, after which the ships arrived in the Fiji Islands on the 6th. These islands have been marked as the *Prins Willems Eijlanden* (Prince William's Islands) on the maps on sheets 417 and 421; however, in none of Tasman's journals are there depictions of this island group. Because of the bad weather it was not possible to land anywhere, so that after a week they had to decide to sail on in a northwesterly direction for the coast of New Guinea.

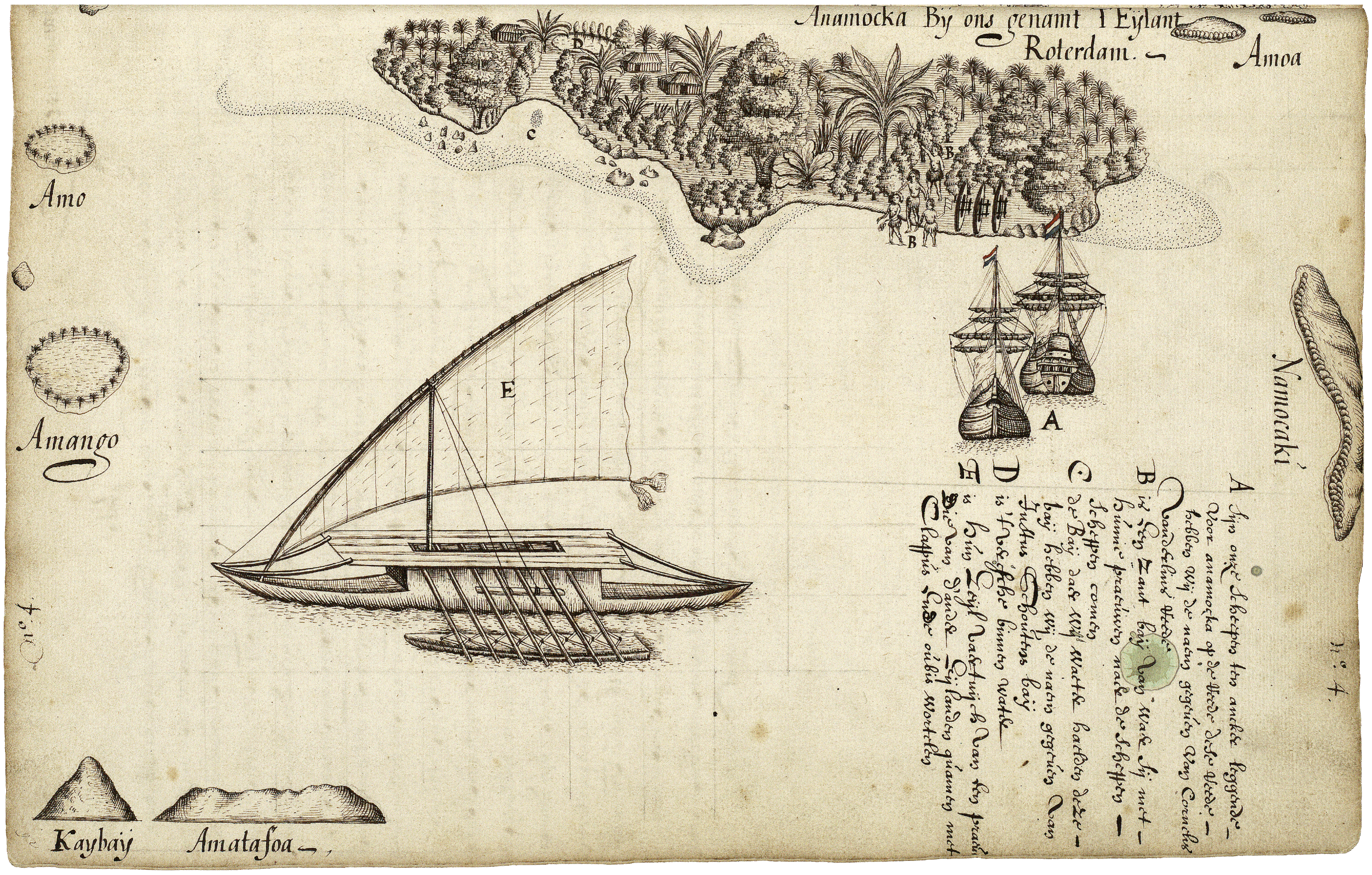

A Sijn onze Scheepen ten ancker leggende Voor anamocka op de Reede dese Reede hebben wij de naem gegeuen Van Cornelis Vanderlins Reede

B is een zant baij van waer sij met hunne praeuwen naer de scheppen scheppen comen

C de Baij daer wij waeter haelden deze baij hebben wij de naem gegeuen van Justus Schoutens baij

D is 't versche binnen water

E is hun zeijl vaertuijch van een praeuw die van d'andere Eijlanden quamen met Clappus Ende oubis wortelen

blad 416 boven / sheet 416 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 54v.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

No. 4. / [Gezicht op Van der Lijns Rede].

No. 4. / [View of Van der Lijn's Roadstead].

Pentekening op papier, gekleurd, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 23 x 36 cm.

Verklaringen: [rechtsonder] een legenda bij de letters A t/m E :
Explanations: [lower right] a key to the letters A to E :

No. 4.
A. Sijn onze Scheepen ten ancker leggende voor anamocka op de reede dese reede hebben wij de naem gegeuen van Cornelis vanderlins reede.
B. Is een zant baij van waer sij met hunne praeuwen naer de scheppen scheppen comen.
C. De Baij daer wij waeter haelden deze baij hebben wij de naem gegeuen van Justus Schoutens baij.
D. Is 't versche binnen water.
E. Is hun zeijl vaertuijch van een praeuw die van d'andere Eijlanden quamen met Clappus Ende oubis wortelen.

Een kopietekening door Johannes Vingboons uit ca. 1660 bevindt zich in het bezit van de Biblioteca Medicea Laurenziana te Florence, onder inventarisnummer Carte di Castello 37.

A copy of a drawing by Johannes Vingboons dating from about 1660 is to be found in the collection of the *Biblioteca Medicea Laurenziana* in Florence, under number Carte di Castello 37.

blad 416 onder / sheet 416 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 55r.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

No. 5. / [Gezicht op van der Lijns Rede].

No. 5. / [View of Van der Lijn's Roadstead].

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Verklaringen: [rechtsmidden] een legenda bij de letters F en G :
Explanations: [centre right] a key to the letters F and G :

No. 5.
F. Is de plaetse daer onze boodts leggen ende water halen.
G. Sijn Inwonders vant lant soo als die bij ons aent Landt quamen met de hoedanicheijlt hunner cledinge Fatzoun Ende wezen.

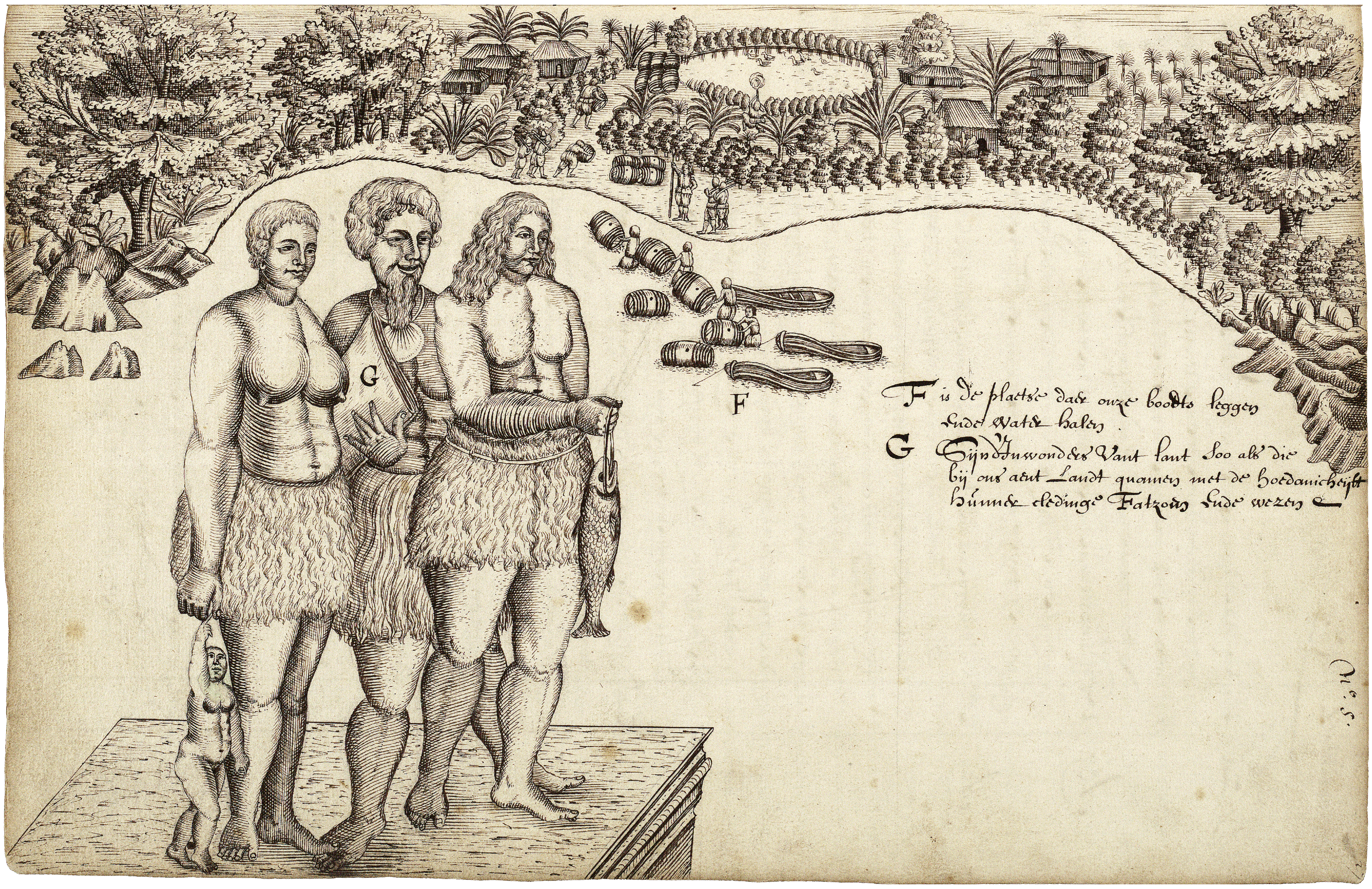

F is de plaetse daer onze boodts leggen Ende Water halen.

G Sijn Inwonders Vant lant soo als die bij ons aent Landt quamen met de hoedanicheijt hunner cledinge Fatzoen Ende wezen

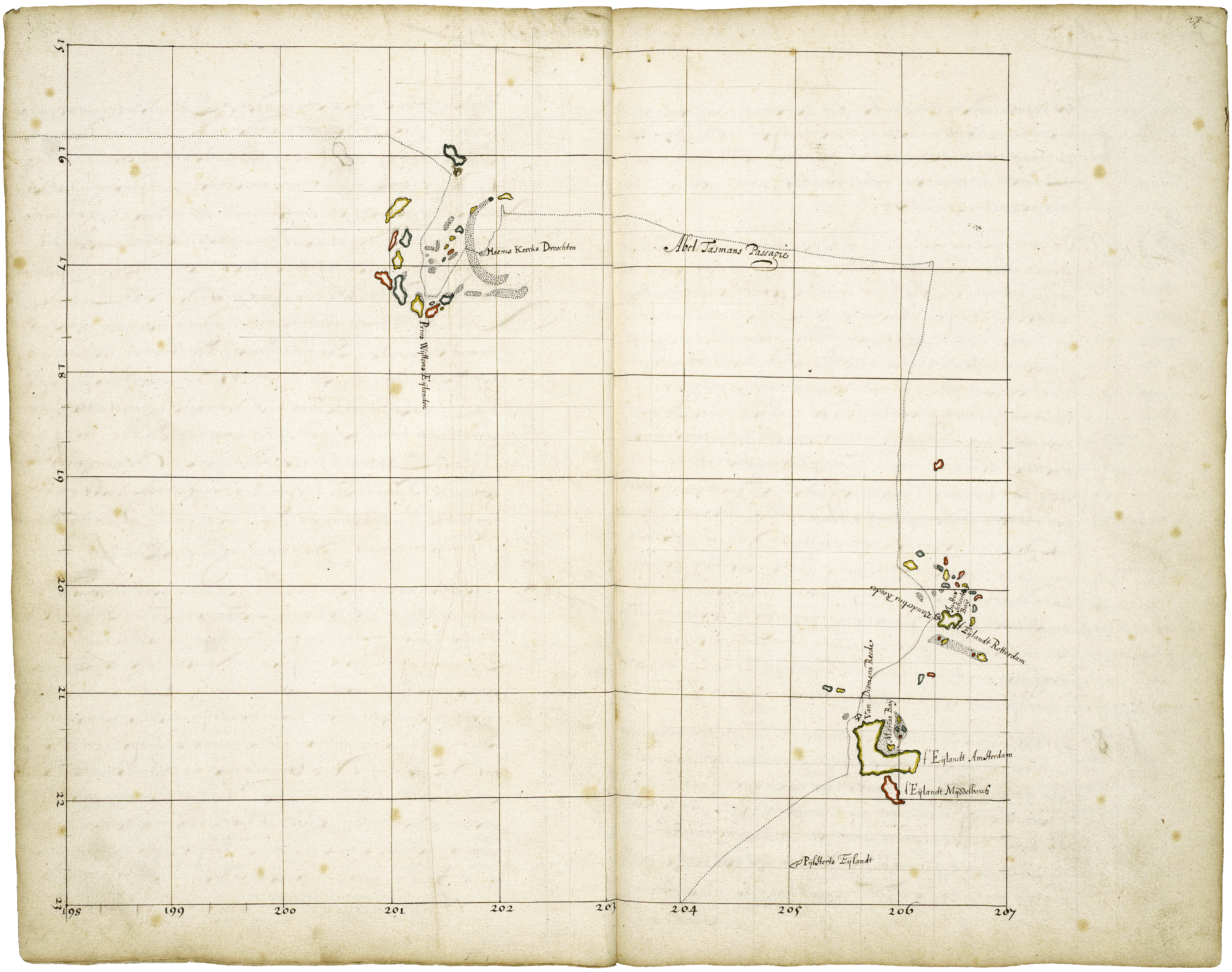

blad 417 boven / sheet 417 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fols. 59V-60R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

[Kaart van Tasmans route in de Tonga- en Fidji-eilanden].

[Chart of Tasman's route in the Tonga and Fiji Islands].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 36 x 46 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 36 x 46 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Op deze kaart is de route aangegeven die Tasmans schepen aflegden ruwweg tussen 19 januari en 20 februari 1643, met rechtsonder de verkende delen van de Tonga-archipel en midden boven de Fidji-eilanden, hier 'Prins Willems Eijlanden'. Zie ter vergelijking de kaart toegeschreven aan François Visscher uit het Huydecoper-journaal op blad 421 boven, die voor deze als voorbeeld heeft gediend.

This chart shows the route that Tasman's ships followed between roughly 19 January and 20 February 1643, with lower right the parts of the Tonga Archipelago explored, and above centre the Fiji Islands, here called *Prins Willems Eijlanden*. For a comparison, see the chart ascribed to François Visscher from the Huydecoper Journal on sheet 421 above, which served as a model for this.

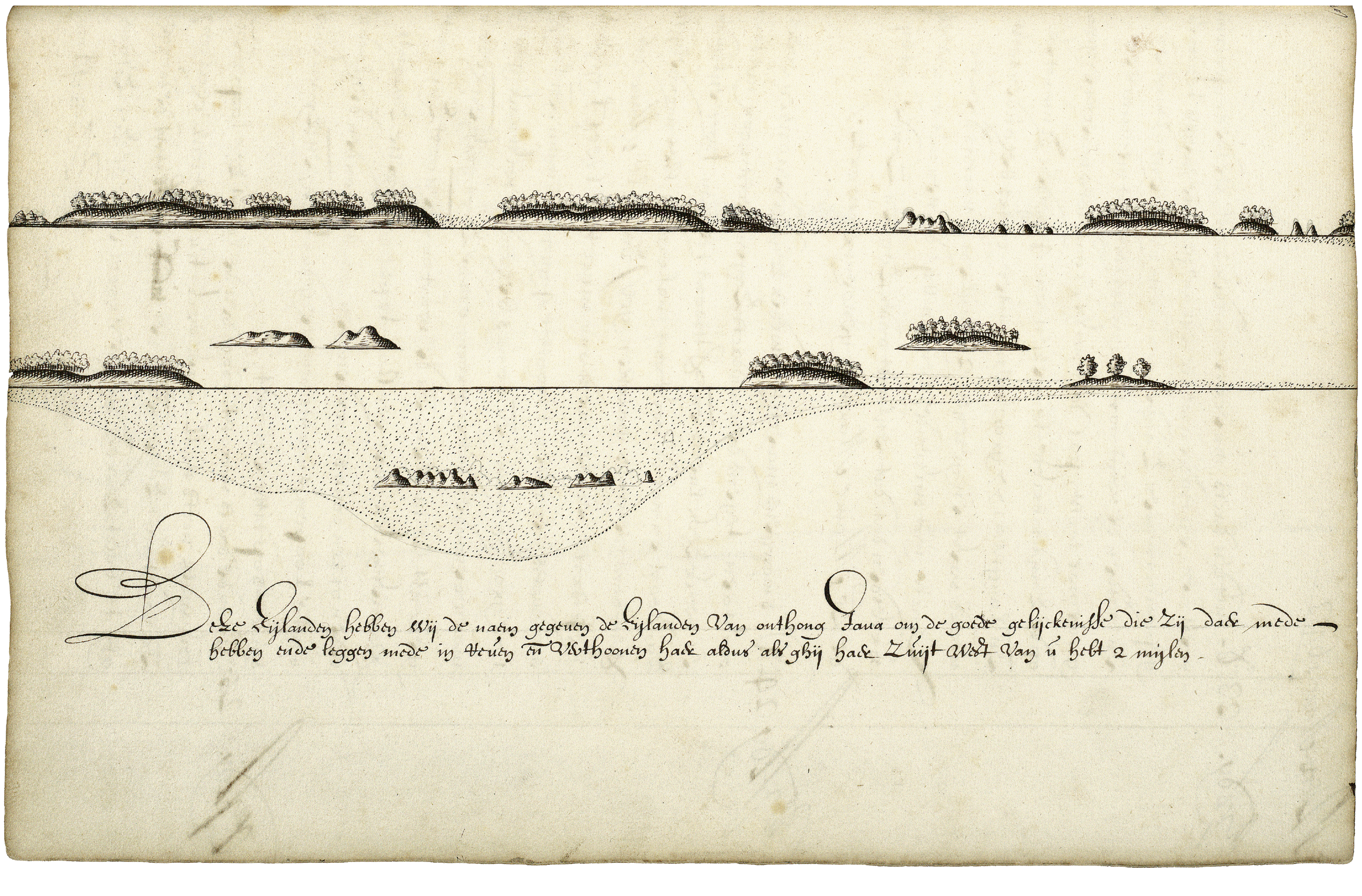

Deze Eijlanden hebben wij de naem gegeven de Eijlanden van onthong Java om de goede gelijckenisse die zij daer mede –
hebben ende leggen mede in reven en verthoonen haer aldus als ghij haer Zuijt West van u hebt 2 mijlen.

blad 417 onder / sheet 417 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 70R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Deze Eijlanden hebben wij de naem gegeven de Eijlanden van onthong Java om de goede gelijckenisse die zij daer mede / hebben ende leggen mede in reven en verthoonen haer aldus als ghij haer Zuijt West van u hebt 2 mijlen.

These Islands we have given the name of Islands of Ontong Java for the good resemblance they have to it / and lie in the midst of reefs and appear thus when you have them 2 miles to the South West of you.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Ontong Java Island. Na meer dan vijf weken van bijna voortdurende stormen en tegenwind sinds het vertrek van de Fidji-eilanden kwam op 22 maart 1643 een groepje lage eilanden in zicht, dat door Tasman vanwege de gelijkenis met dit punt werd vernoemd naar de Hoek van Oentoengdjawa (Tanjung Untungjawa, Tanjung Pasir) ten westen van de baai van Batavia. Deze eilanden ten noorden van de Salomonseilanden, in feite delen van een groot atol, heten gezamenlijk nog altijd Ontong Java Atoll.

Ontong Java Island. After more than five weeks of almost constant storms and contrary winds after leaving the Fiji Islands, on 22 March 1643 a little group of low islands came into sight, and Tasman named these after the *Hoek van Oentoengdjawa* (Tanjung Untungjawa, Tanjung Pasir) to the west of Batavia Bay, because of the likeness to this point. These islands to the north of the Solomon Islands, in fact parts of a large atoll, are still collectively called Ontong Java Atoll.

blad 418 boven / sheet 418 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 71R.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Dit Eijlandt verthoont hem aldus als ghij t west van u hebt 2 mijlen dit eijlandt is bij le Maire genaempt Maercken / om de goede gelijckenisse die 't daer mede heeft.

This Island appears thus when you have it west from you 2 miles this island is by Le Maire named Maercken [Marken], for the good resemblance is has to it.

Pentekening op papier, 23 x 36 cm.
Pen drawing on paper, 23 x 36 cm.

Takuu Island, Green Islands, Feni Islands. Het eiland 'Maercken', dat op 23 maart 1643 in zicht kwam, is het huidige Takuu Island ten oosten van Bougainville. Tasman en de zijnen konden van daar verder gebruik maken van de kaart van Le Maire en Schouten van de noordkust van Nieuw-Guinea. De voortgezette noordwestelijke koers bracht de expeditie op 29 maart bij de 'Groene Eijlanden' (blad 418 linksonder), nu de Green Islands, en daags nadien bij het 'St Jans Eijlandt' (blad 418 rechtsonder, een van de Feni Islands), beide voor de zuidoostkust van New Ireland. Op 1 april kwam men, naar men dacht, bij 'Cabo de Santa Maria' voor de kust van Nieuw-Guinea; in werkelijkheid ging het om de east Cape van New Ireland. De verdere afbeeldingen in het Haagse Tasman-journaal, met betrekking tot de vermeende en de echte noordkust van Nieuw-Guinea, zijn gereproduceerd op de bladen 366 t/m 374.

Takuu Island, Green Islands, Feni Island. The island of *Maercken* (named after Marken, a small island in the Netherlands) that came into sight on 23 March 1643 is the present Takuu Island to the east of Bougainville. From here on Tasman and his men were able to make use of the map of Le Maire and Schouten for the north coast of New Guinea. Continuing on a northwesterly course, on 29 March the expedition came to the *Groene Eijlanden* (sheet 418 left below), now the Green Islands, and the next day to *St Jans Eijlandt* (sheet 418 right below), one of the Feni Islands, both off the south-east coast of New Ireland. On 1 April they reached, they thought, *Cabo de Santa Maria* on the coast of New Guinea; in fact it was the East Cape of New Ireland. The remaining depictions from Tasman's journal in The Hague, relating to the supposed and real north coast of New Guinea, have been reproduced on sheets 366-374.

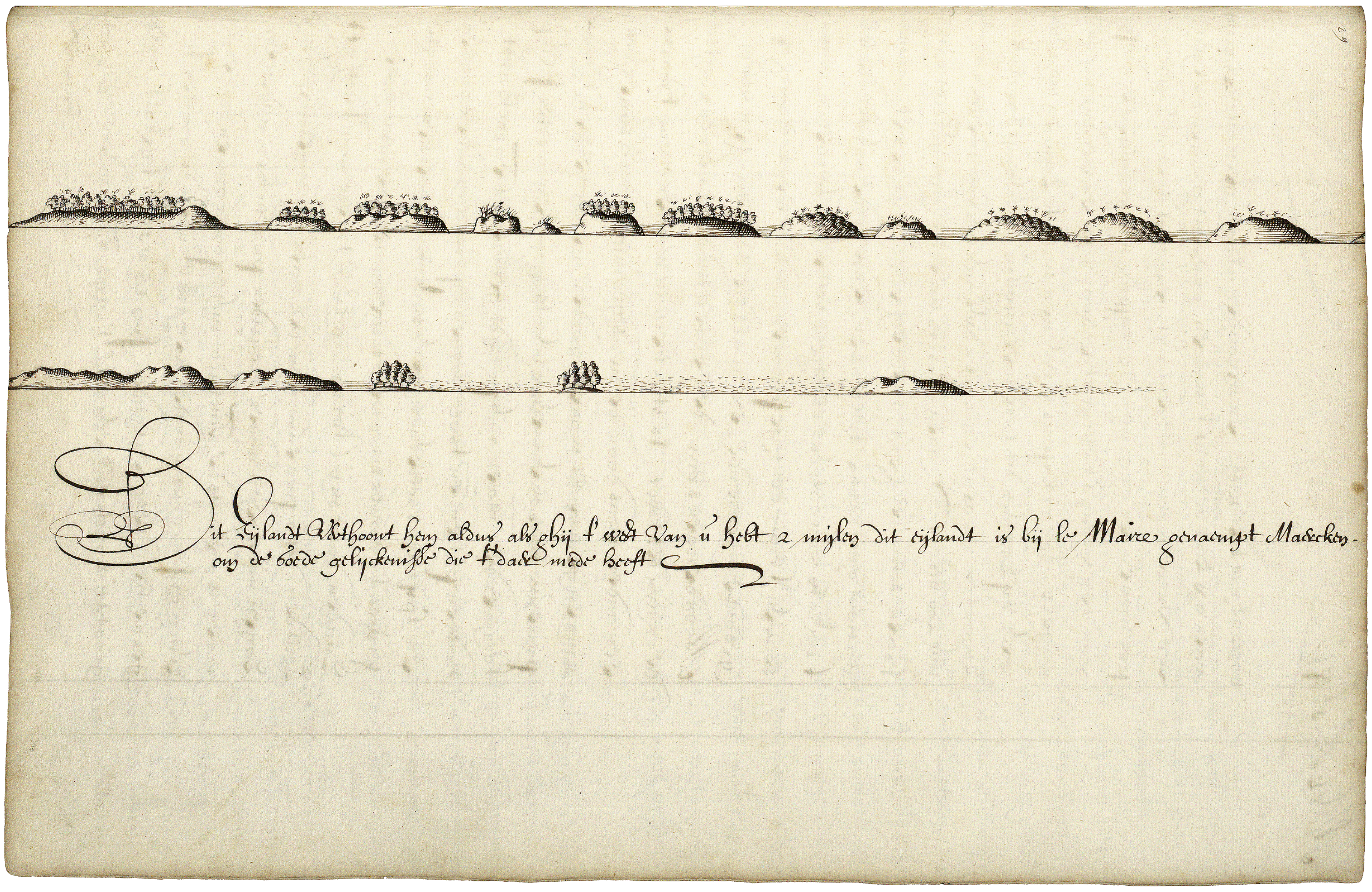

Dit Eijlandt verthoont hem aldus als ghij t' west van u hebt 2 mijlen dit eijlandt is bij le Maire genaempt Maercken
om de goede gelijckenisse die 't daer mede heeft

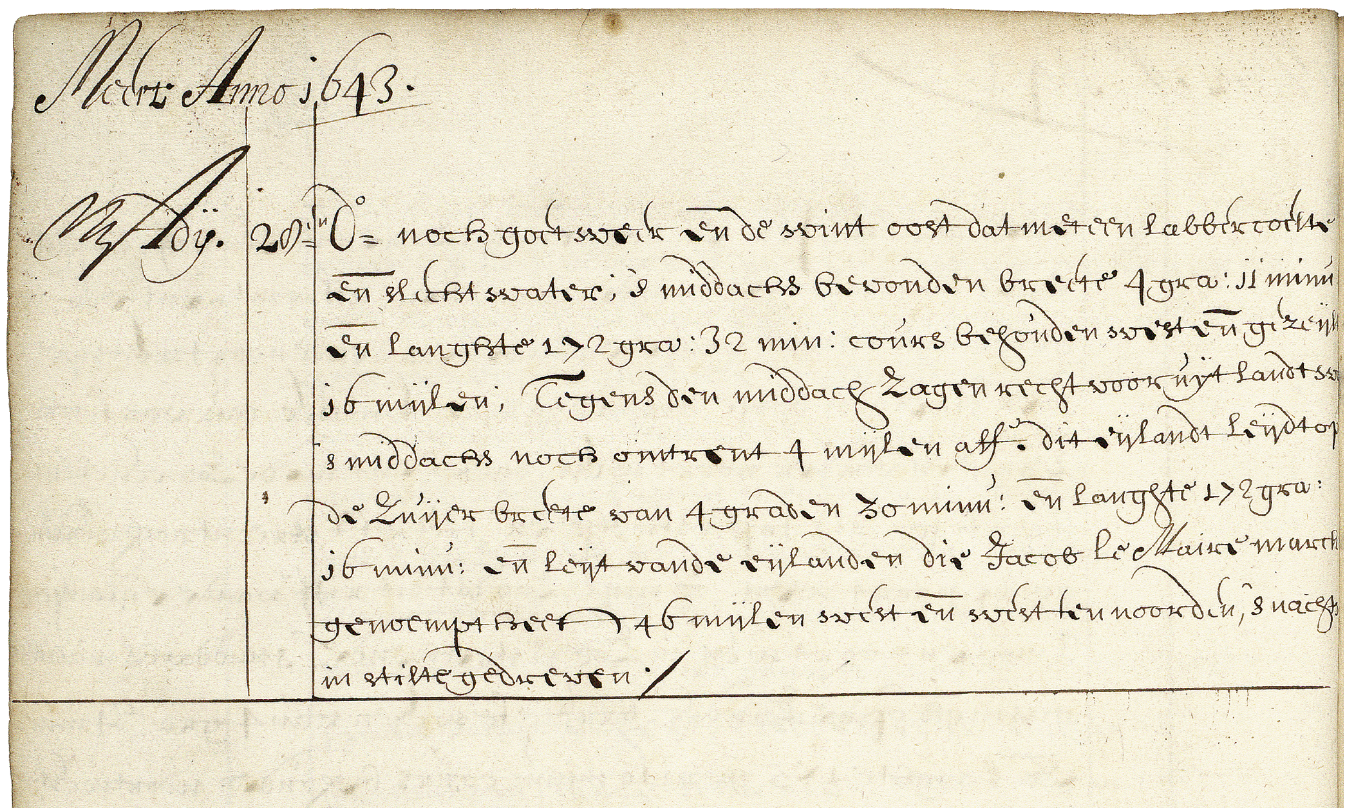

Meert Anno 1643.

Adij. 28en d° noch goet weer ende de wint oost dat met een labbercoelte ende slecht water; 's middachs bevonden breete 4 gra: 11 minu ende langhte 172 gra: 32 min: cours gehouden west ende gezeijlt 16 mijlen; Tegens den middach zagen recht voor uijt landt sw 's middachs noch omtrent 4 mijlen aff. dit eijlandt leijdt op de Zuijder breete van 4 graden 30 minu: ende langhte 172 gra: 16 minu: ende leijt vande eijlanden die Jacob le Maire marcken genoempt heeft 46 mijlen west ende west ten noorden, 's nachts in stilte gedreven /

Deze eijlandt heft le maire de naem geven vande groene eijlanden om dat
zij groen en schoon waren ende verthoonen haer aldus als ghij het oostelijckte
Zuijen ende het Westelijckte Zuijd West van u hebt 2 mijlen

blad 418 linksonder / sheet 418 lower left:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 72V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Deze Eijlandt heft le maire de naem geuen vande groene Eijlanden om dat / Zij groen en schoon waren ende verthoonen haer aldus als ghij het oostelijckte / Zuijen ende het Westelijckte Zuijd West van u hebt 2 mijlen.

This Island Le Maire has given the name of Green Islands because / They were green and beautiful and appear thus when you have the easternmost / 2 miles to the South of you and the Westernmost [2 miles] to the South West.

Pentekening op papier, 36 x 23 cm.
Pen drawing on paper, 36 x 23 cm.

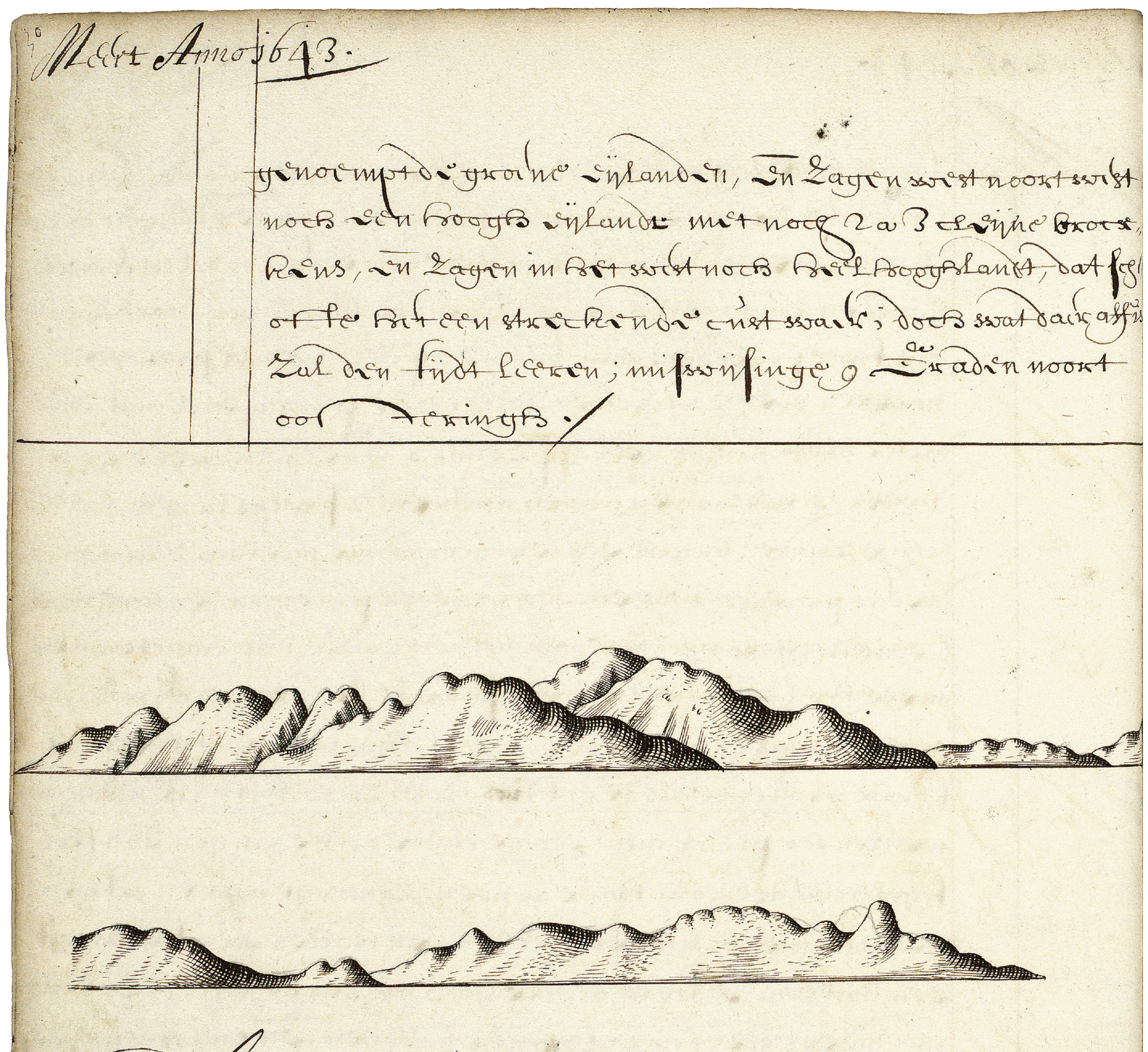

30 Meert Anno 1643.

genoempt de groene eijlanden, ende zagen west noort west noch een hoogh eijlandt met noch 2 a 3 cleijne hoec-kens, ende zagen in het west noch heel hoogh landt, dat schijnt of het een streckende cust waere; doch wat daer aff is zal den tijdt leeren; misswijsinge 9 graden noort oostering /

Aldus verthoont St Jans Eijlandt als ghij het Noorden 2 Mijlen van u hebt

blad 418 rechtsonder / sheet 418 lower right:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 121 fol. 73V.

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont St Jans Eijlandt als ghij het Noorden 2 Mijlen van u hebt.

Thus appears St John's Island when you have it 2 Miles to the North of you.

Pentekening op papier, 36 x 23 cm.
Pen drawing on paper, 36 x 23 cm.

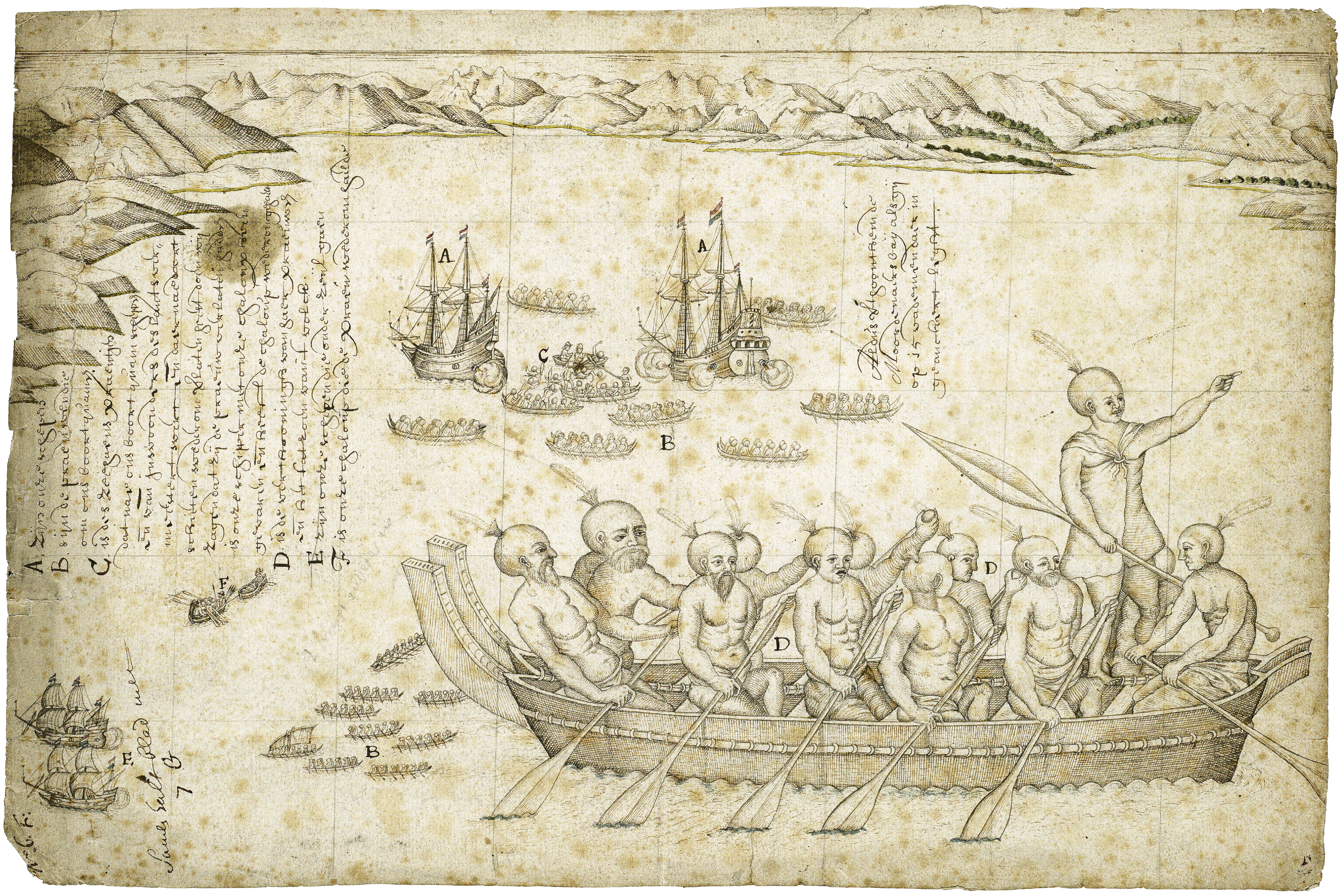
A
A
B
B
C
D
D
D
E
F
No.6. F.
Samen half blad met 7 G

blad 419 boven / sheet 419 above:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 320R [= 4.VELH 254].

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem de / de Moordenaers baij als gij / op 15 vademen daer in / geanckert leght.

Thus appears / the Murderers Bay when you / lie anchored in it / at 15 fathoms.

Pentekening op papier, 24 x 37 cm.
Pen drawing on paper, 24 x 37 cm.

Verklaringen: [links] een legenda bij de letters A t/m E :
Explanations: [left] a key to the letters A to E :

A. Zijn onze schepen.
B. Sijn de praeuwen die om ons boort quamen.
C. Is des zeehaens praoutjes dat na ons boort quam scheppen en van Inwonders der landts vermeestert wert en daer naer doort schieten wederom verlaten heeft doen wij zagen dat zij de praeuw verlaten hadden is onze schipper met onze chaloup wederom gegaen.
D. Is de verthooningh van haer praeuwen en het fatzoen van't volck.
E. Zijn onze schepen die onder zeijlen gaen.
F. Is onze chaloup die de Praeu wederom haelde.

[linksonder] een aantekening door François Valentijn :
[lower left] a note by François Valentijn :

No.6. F: / Samen half blad met 7 G.

Nieuw-Zeeland, Tonga, Fidji – aanvullingen op het Tasman-journaal in Den Haag. François Valentijn gebruikte deze tekening en die op blad 419 onder voor zijn illustratie in *Oud en Nieuw Oost-Indiën* (III-2, tussen pags 50-51) en nummerde de platen daar als No.6.F. en No.7.G., boven elkaar op een blad. De graveur bewees hem echter een slechte dienst door de vooruit pagaaiende mannen te veranderen in op zijn Hollands achterwaarts roeiende figuren. Daarom moest de staande aanvoerder ook de ander kant uitwijzen. Wel zijn in Valentijns versie andere details goed gevolgd, zoals de veren op de hoofden van de mannen, die ontbreken op de tekening in het journaal in Den Haag (blad 411 onder). Heeres meende in het handschrift op deze tekening hetzelfde te herkennen als dat in het Haagse journaal en ging er daarom van uit dat dit blad oorspronkelijk uit nog een andere in Batavia gemaakte kopie afkomstig is, die sindsdien verloren is gegaan. Een nauwkeuriger vergelijking heeft echter duidelijk gemaakt dat de verschillen tussen de handschriften te groot zijn om van een en dezelfde kopiïst afkomstig te zijn, terwijl er ook geen eenduidige overeenkomst is met het handschrift in het Huydecoper-journaal. De meest waarschijnlijke verklaring is nu dat het hier om het enige resterende blad uit een van de originele scheepsjournaals gaat, dat gezien de tekst aan boord van de *Heemskerck* werd bijgehouden. Als maker komt misschien de onderkoopman Abraham Coomans in aanmerking, die de functie van secretaris van de scheepsraad vervulde. De volledige tekst en de andere afbeeldingen in dit reisjournaal dienden vermoedelijk mede als onderlegger voor het definitieve, samengestelde journaal dat in Batavia door Tasman werd ondertekend en zich nu bij het Nationaal Archief in Den Haag bevindt, en waarschijnlijk ook voor de versie die door Valentijn is weergegeven. In ieder geval werd deze tekening en die op verso van de toegang tot de Moordenaarsbaai op blad 419 onder in het Haagse journaal gekopieerd, waarbij in de inschriften enkele kleine fouten werden gemaakt en woorden vergeten. Het originele scheepsjournaal was mogelijk korter dan de uiteindelijke versie, blijkens het feit dat deze tekening hier op verso (blad 419 onder) nog het folionummer 21 draagt en de kopie in het journaal in Den Haag nummer 37.

New Zealand, Tonga, Fiji – additions to the Tasman journal in The Hague. François Valentijn used this drawing and the one on sheet 419 below for his illustration in *Oud en Nieuw Oost-Indiën* (III-2, between pages 50-51) and numbered the plates as No.6.F. and No.7.G., above each other on one sheet. The engraver, however, did him a disservice by changing the men paddling forwards into figures rowing backwards in the Dutch manner, to the effect that the standing leader also had to point the other way. Other details in Valentijn's version have been followed correctly, such as the feathers on the men's heads, that are absent in the drawing in the journal in The Hague (sheet 411 below). Heeres identified the handwriting in this drawing as the same one as in the The Hague journal, and hence assumed that this sheet originally came from yet another copy made in Batavia that has since been lost. A closer comparison, however, makes it clear that the differences between the handwritings are too great to originate from one and the same copyist, while there is also no unequivocal agreement with the handwriting in the Huydecoper Journal. The most likely explanation is now that we have here a single remaining leaf from one of the original ships' logs, that in view of the text was kept on board the *Heemskerck*. Possibly this was kept by the Junior Merchant Abraham Coomans, who was a secretary to the ships' council. The complete text and the other depictions from this journal of the voyage presumably served as a basis for the final, composite journal that Tasman signed in Batavia, and is now kept in the Netherlands National Archives in The Hague, and probably also for the version that Valentijn produced. In any case this drawing and the one on verso showing the entrance to the *Moordenaarsbaai* on sheet 419 below were copied into the journal in The Hague, and in the process several small errors were made in the captions and words forgotten. The original ship's log was possibly shorter than the final version, in view of the fact that here the drawing on the reverse (sheet 419 below) has the folio number 21, and the copy in the journal in The Hague has the number 37.

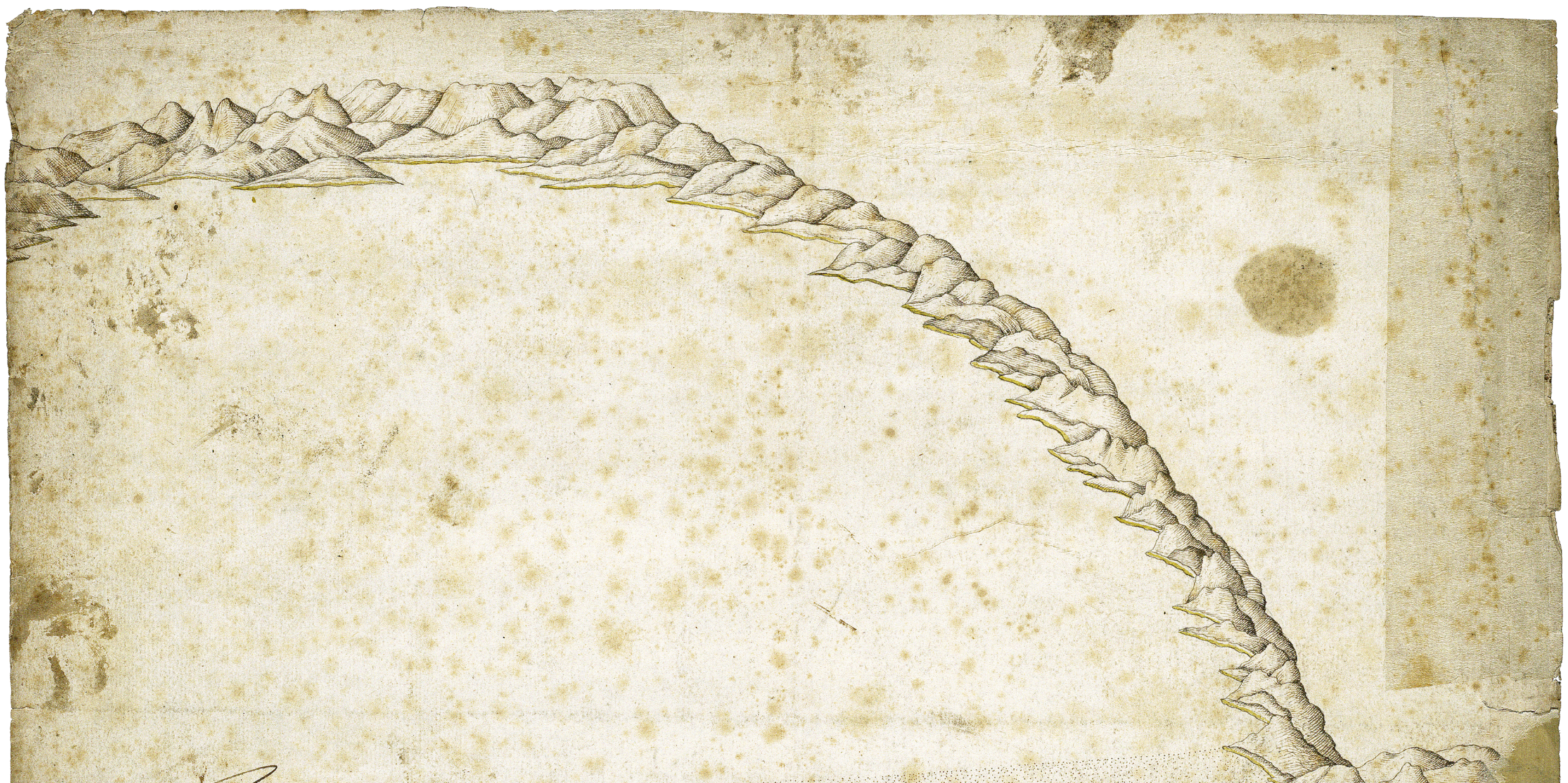

blad 419 onder / sheet 419 below:

Nationaal Archief, 1.11.01.01 320V [= 4.VELH 254].

[Anoniem, 1643] :
[Anonymous, 1643] :

Aldus verthoont hem de zant duijnen als ghij daer bij langs zeijlt aen het oosteijnde van deze zant duijnen / streckt een riff aff omtrent 3 mijlen nae het zuijtoosten dat ghij om moet als ghij om moet als ghij inde Moordenaers baij / zeijlen wilt en verthoont goet ghij alhier cont zien.

Thus appear the sand dunes when you sail along them at the east end of these sand dunes / a reef extends about 3 miles to the south east which you must sail around when you wish to sail into the Murderers Bay / and appears as you can see here.

Pentekening op papier, 24 x 37 cm.
Pen drawing on paper, 24 x 37 cm.

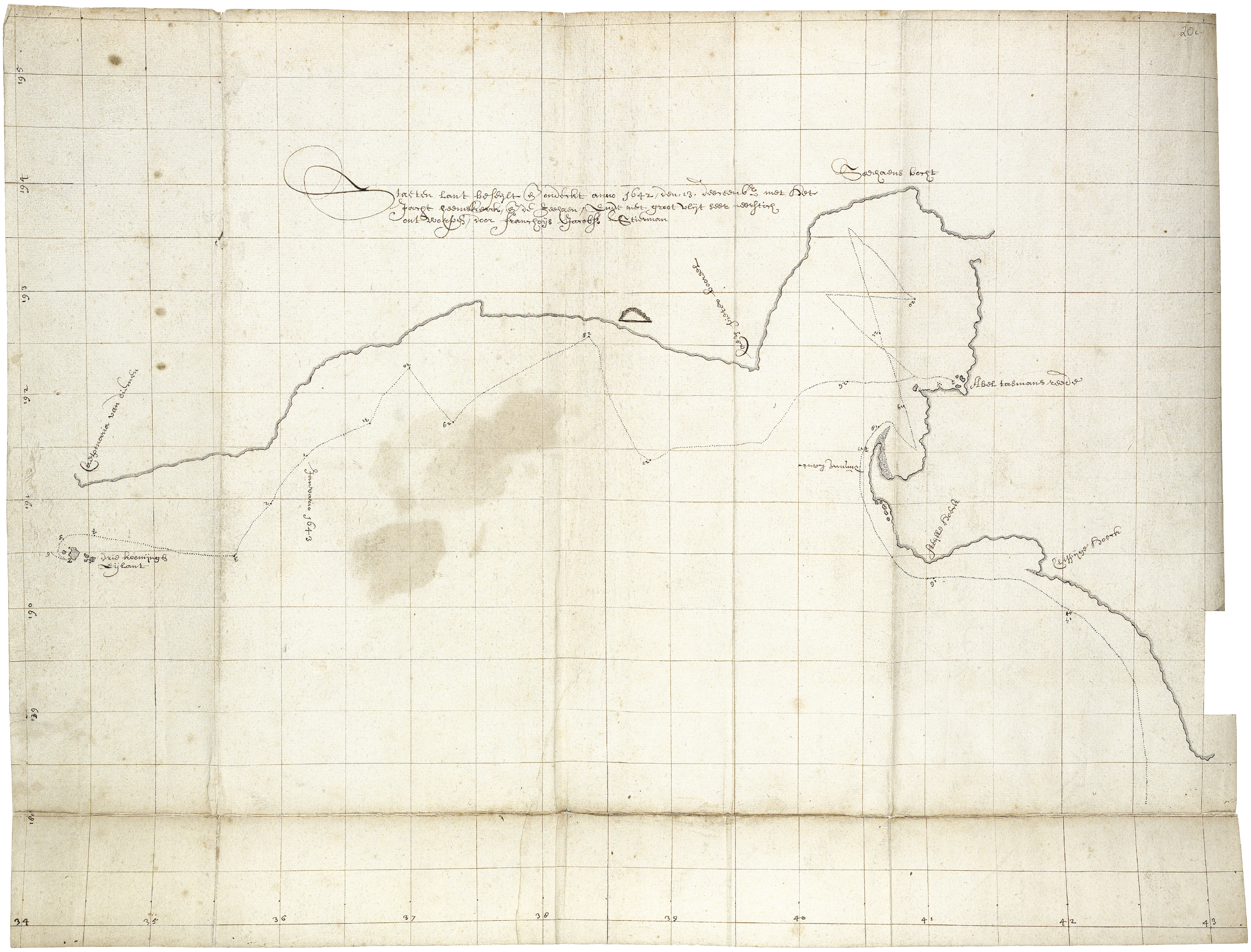
Zeehaens bocht
Abel tasmans reede
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43

blad 420 boven / sheet 420 above:

Mitchell Library / State Library of New South Wales, in Huydecoper Journal, Z Safe 1/72.

Door / by Franchoijs Jacobsz [Visscher, 1643] :

Staeten lant beseylt ende ondeckt anno 1642 den 13. deesembr: met het / Jaecht heemskerck, ende de Zeehaen, Ende met groot vlijt seer naerstich / ontworpen door franchoijs Jacobsz Stierman.

Staten Land sailed to and discovered anno 1642 on the 13th of December: with the / Yacht Heemskerck and the Zeehaen, And with great diligence very accurately / designed by Franchoijs Jacobsz[,] Pilot.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 35 x 45,5 cm.
1 map : ms on paper, 35 x 45.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Deze kaart van de verkende delen van de westkust van 'Staeten Lant' uit het Huydecoper-journaal werd blijkens het opschrift 'met groot vlijt seer naerstich ontworpen' door François Jacobsz Visscher, opperstuurman op de *Heemskerck*, en is in elk geval de oudste nog bestaande kaart van Nieuw-Zeeland. De vermelding van Visschers naam maakt het overigens niet geheel zeker dat hij werkelijk de maker was van dit exemplaar van de kaart. Het pendant in het Tasman-journaal in Den Haag (blad 413 boven) is er hoogstwaarschijnlijk van gekopieerd, maar toont oostelijk van 'Abel Tasmans Reede' een doorlopende kustlijn, terwijl hier correct de aanzet van een vermoede doorvaart is ingetekend, de latere Cook Strait. Deze komt ook voor op Johannes Vingboons' kopie van omstreeks 1660 (blad 420 onder), nu opgenomen in de Atlas Stosch in de Österreichische Nationalbibliothek.

This chart of the explored parts of the west coast of *Staeten Lant* from the Huydecoper Journal was, as appears from the caption, 'with great diligence very accurately designed' by François Jacobsz Visscher, chief pilot on the *Heemskerck*, and is in any case the oldest existing map of New Zealand. The mention of Visscher's name, though, does not make it certain that he really was the maker of this particular copy of the map. The counterpart in the Tasman journal in The Hague (sheet 413 above) was very probably copied from it, but shows to the east of 'Abel Tasman's Roads' an unbroken coastline, whereas here correctly the start of a presumed passage has been drawn, the later Cook Strait. This also occurs on Johannes Vingboons's copy from about 1660 (sheet 420 below), now included in the Stosch Atlas in the Austrian National Library.

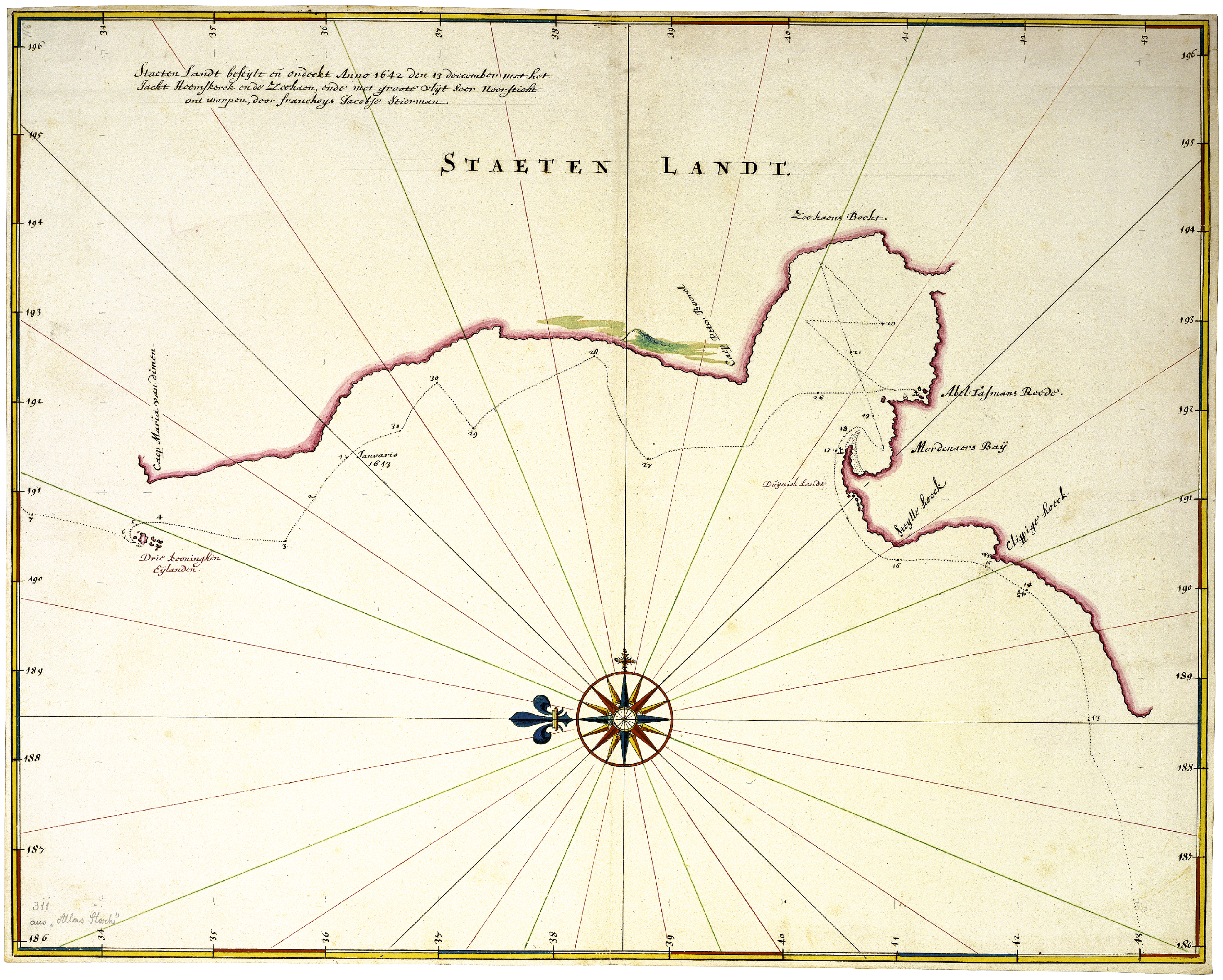
Staeten Landt beseylt en ondeckt Anno 1642 den 13 december met het Jacht Heemskerck ende Zeehaen, ende met groote vlyt seer Naerstiecht ontworpen, door franchoys Jacobsz Stierman.
STAETEN LANDT
Zeehaens Bocht
Cap Pieter Boreel
Abel Tasmans Reede
Mordenaers Bay
Duynich Landt
Steylle hoeck
Clippige hoeck
Cap Maria van diemen
Januaris 1643
Drie Koningen Eylanden
Atlas Stosch
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196

blad 420 onder / sheet 420 below:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Stosch AB 311 Kar.

[Johannes Vingboons, ca./c. 1660] :

Staeten Landt beseijlt en ondeckt Anno 1642 den 13 december met het / Jacht Heemskerck en de Zeehaen, ende met groote vlijt seer neersticht / ontworpen, door franchoys Jacobse Stierman.

Staten Land sailed to and discovered anno 1642 on the 13th of December wth the / Yacht Heemskerck and the Zeehaen, and with great diligence very accurately / designed, by Franchoys Jacobse[,] Pilot.

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42,5 x 52,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42.5 x 52.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

blad 421 boven / sheet 421 above:

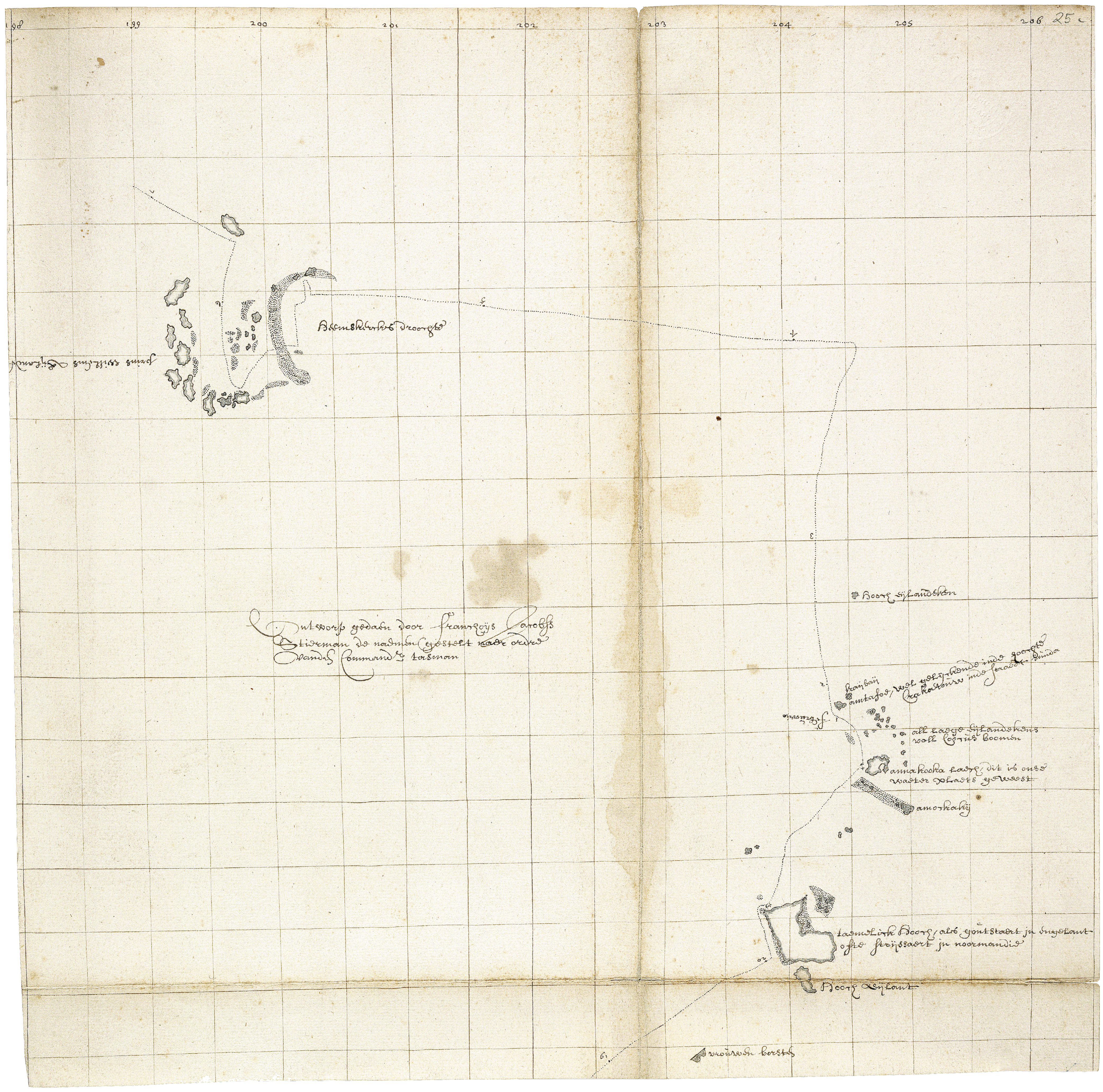
198
199
200
201
202
203
204
205
206
25
Heemskercks droochte
prins willems Eijlanden
Ontworp gedaen door françoys Jacobs Stierman de naemen gestelt naer ordre vanden Commandr tasman
Hooge Eijlandeken
kaijbaij
amtafoa, wel gelijckende inde hoochte
Crakatouw inde straedt Sunda
all laege Eijlandekens voll Cocus boomen
annakooka laegh, dit is onse water plaets geweest
amockakij
tamelick hooch, als goutstaert in Engelant ofte Steertsaert in Normandie
Hooch Eijlant
vrouwen borsten

Mitchell Library / State Library of New South Wales, in Huydecoper Journal, Z Safe 1/72.

Ontworp gedaen door franchoijs Jacobsz / Stierman de naemen gestelt naer ordre / vanden Commandr tasman, [1643] :

Design made by Franchoijs Jacobsz / Pilot the names noted as by order / of the Commander Tasman, [1643] :

[Kaart van Tasmans route in de Tonga- en Fidji-eilanden].

[Chart of Tasman's route in the Tonga and Fiji Islands].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 33 x 36,5 cm.
1 map : ms on paper, 33 x 36.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Deze tweede kaart van opperstuurman François Jacobsz Visscher in het Huydecoper-journaal was naar alle waarschijnlijkheid het voorbeeld voor de kaart van de Tonga- en Fidji-eilanden in het Tasman-journaal in Den Haag op blad 417 boven. De naamgeving bij de afzonderlijke eilanden 'naer ordre vanden Commandeur Tasman' is echter nogal afwijkend; zo komen in deze oudste versie de eilanden Amsterdam, Middelburg en Rotterdam niet onder die naam voor (de eerste twee worden zelfs alleen maar omschreven als 'Hoogh' en 'tamelick hooch') en is het 'Pijlsterts Eijland' (Ata) hier aangegeven als 'vrouwen borsten'. De Nederlandse eilandnamen zijn echter weer wel te vinden op de kopiekaart in de Atlas Stosch die Johannes Vingboons omstreeks 1660 tekende (blad 421 onder).

This second chart by First Mate François Jacobsz Visscher in the Huydecoper Journal was in all probability the model for the chart of the Tonga and Fiji Islands in the Tasman journal in The Hague on sheet 417 above. The naming of the separate islands *naer ordre vanden Commandeur Tasman* (on the orders of Commander Tasman) is, however, somewhat different. So on this oldest version the islands of *Amsterdam*, *Middelburg* and *Rotterdam* do not occur under these names (the first two are even just described as 'High' and 'reasonably high', and *Pijlsterts Eijland* (Ata) is here indicated as *vrouwen borsten*, 'women's breasts'. But the Dutch island names can again be found on the copy of the same map in the Stosch Atlas that Johannes Vingboons drew in about 1660 (sheet 421 below).

blad 421 onder / sheet 421 below:

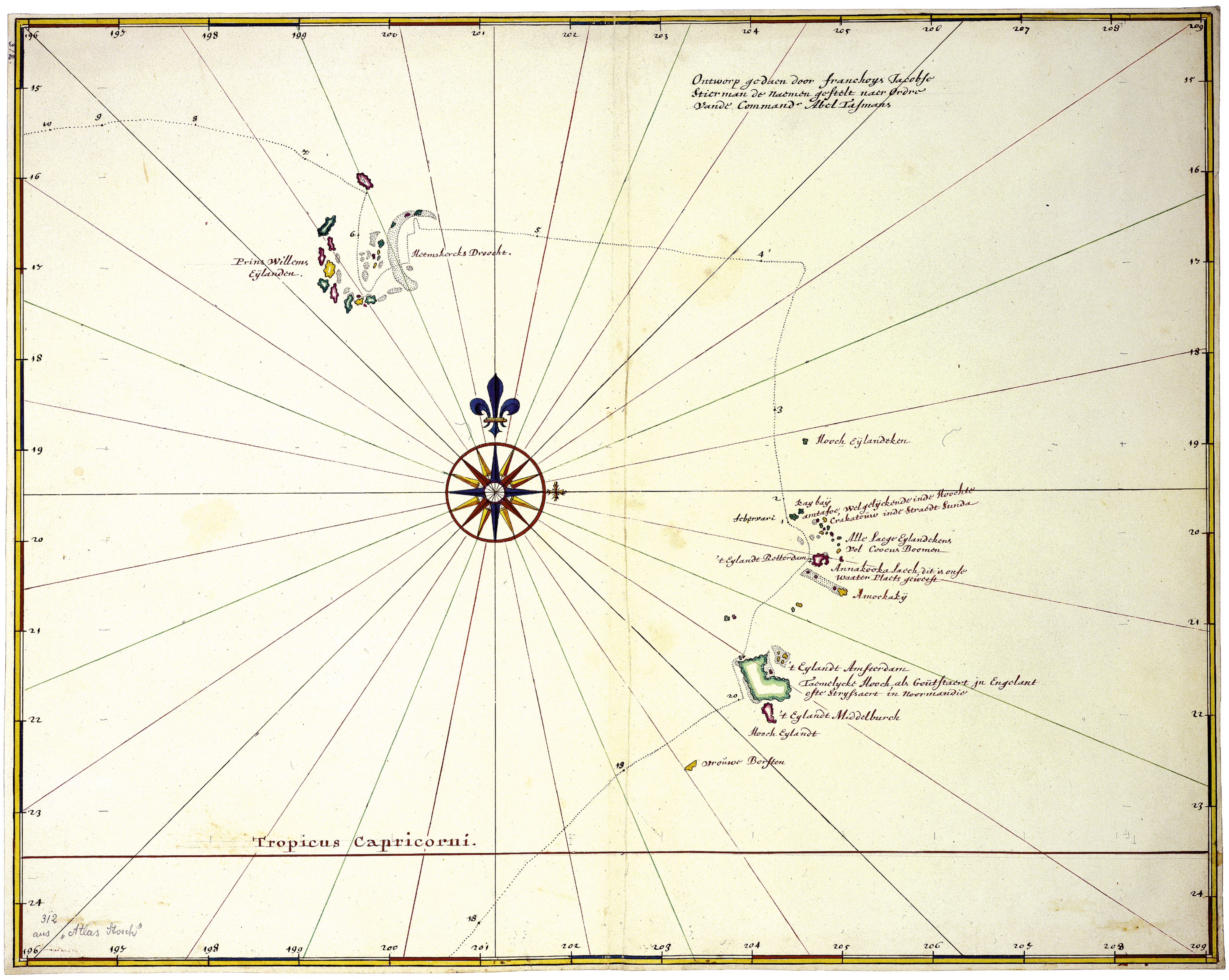
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
Ontworp gedaen door franchoys Jacobse Stierman de naemen gestelt naer Ordre vande Commandr Abel Tasmans
Prins Willems Eylanden
Heemskercks Droochte
Hooch Eylandeken
Kay baij
amtafoe, wel gelijckende inde Hoochte
Crakatouw inde Straedt Sunda
Schervari
Alle Laege Eylandekens Vol Coocus Boomen
't Eylandt Rotterdam
Annakooka laech, dit is onse Waater Placts geweest
Amockakij
't Eylandt Amsterdam
Taemelycke Hooch, als Goutstaert in Engelant ofte Stryfsaert in Noormandie
't Eylandt Middelburch
Hooch Eylandt
Vrouwe Borsten
Tropicus Capricorni
312
Atlas Stosch

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Stosch AB 312 Kar.

[Johannes Vingboons, ca./c. 1660] :

[Kaart van Tasmans route in de Tonga- en Fidji-eilanden].

[Chart of Tasman's route in the Tonga and Fiji Islands].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42,5 x 53,5 cm.
1 map : ms on paper, gekleurd, 42.5 x 53.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [midden boven] een vermelding van de maker van de originele kaart :
Explanations: [above centre] a note indicating the maker of the original chart :

Ontworp gedaen door franchoijs Jacobse / Stierman de naemen gestelt naer Ordre / vande Commandr Abel Tasmans.

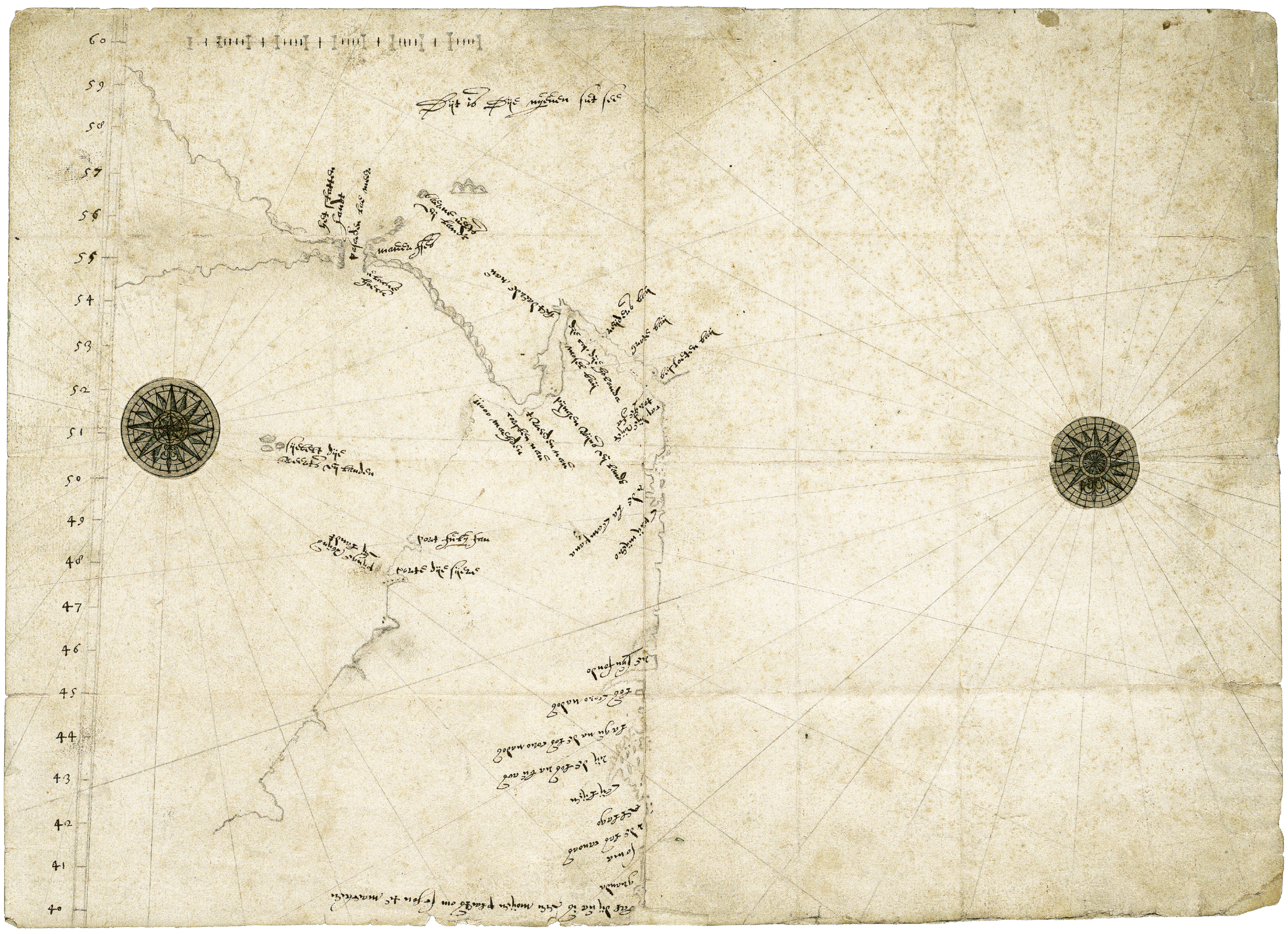

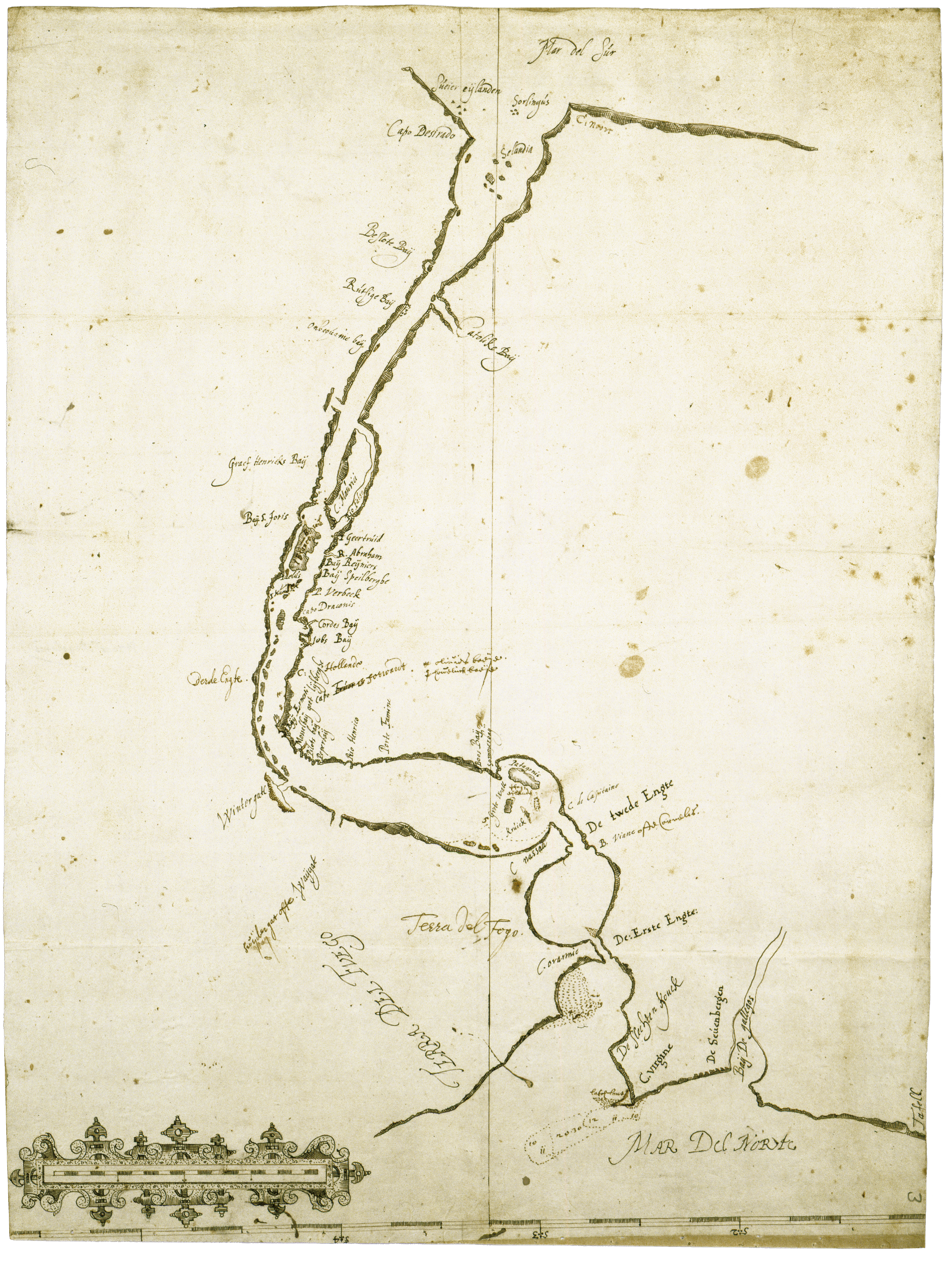

Straat van Magallanes en Straat Le Maire. De oostelijke grens van het octrooigebied van de VOC was in 1602 vastgesteld op de toen als enige bekende toegang tot de Stille Oceaan door de Straat van Magelhaes c.q. Magallanes. Daarvan zijn op blad 422 onder en blad 423 de vier oudste nog bestaande Nederlandse handschriftkaarten en tekeningen gereproduceerd, uit de collectie van Artus Gijsels, oud-gouverneur van Amboina. Ze tonen de doortocht door de Straat van Magallanes in 1615 door de vloot van Joris van Spilbergen tijdens diens tweede reis naar Oost-Indië, tevens de tweede Nederlandse wereldomzeiling (1615-1617). Hoewel Gijsels in 1616 Van Spilbergen op Ternate ontmoet kan hebben en daar mogelijk tekeningen van diens reis heeft gekregen of gekopieerd, is het waarschijnlijker dat hij ze in handen kreeg na zijn eerste terugkeer in Nederland in 1621 of zelfs pas na de tweede maal in 1638. De tekeningen lijken in Nederland te zijn gemaakt na de terugkeer van de vloot in 1617 (zie de correctie van het jaartal 1617 in 1615 op de kaart op blad 423 boven), mogelijk als voortekeningen voor de graveur ter illustratie van een gedrukte versie van het reisjournaal, die in 1619 werd uitgegeven. Op de kaart van de Straat van Magallanes na werden deze tekeningen daarin echter niet opgenomen. Voorafgaand aan deze afbeeldingen is op blad 422 boven de vermoedelijk als enige bewaard gebleven authentieke manuscriptkaart door Le Maire van de nieuwe zeeweg om Vuurland en Kaap Hoorn heen opgenomen, die enkele maanden na Van Spilbergens passage voor het eerst werd bevaren door de expeditie van Jacob le Maire en Willem Schouten.

Strait of Magellan and Le Maire Strait. In 1602 the easterly limit of the charter area of the VOC was fixed at the only entrance to the Pacific Ocean then known, through the Strait of Magellan. On sheet 422 below and on sheet 423 the four oldest Dutch manuscript maps and drawings of this have been reproduced, from the collection of Artus Gijsels, former governor of Amboina. They show the passage through the Strait of Magellan in 1615 by the fleet of Joris van Spilbergen, during his second voyage to the East Indies, at the same time the second Dutch circumnavigation of the world (1615-1617). Although Gijsels could have met Van Spilbergen on Ternate in 1616 and might possibly have obtained or copied drawings of his voyage from him there, it is more likely that he got hold of them after his first return to the Netherlands in 1621, or even only after the second time in 1638. The drawings look as if they were made in the Netherlands after the fleet's return in 1617 (see the correction of the year 1617 to 1615 on the map on sheet 423 above), possibly as preliminary designs for the engraver as illustrations for the printed version of the journal of the voyage, which was published in 1619. Except for the map of the Strait of Magellan, these drawings were not included, however. Preceding these depictions, on sheet 422 above there is the presumably sole extant authentic manuscript map by Le Maire of the new seaway around Tierra del Fuego and Cape Horn, that Jacob le Maire and Willem Schouten's expedition first sailed through a few months after Van Spilbergen's passage.

blad 422 boven / sheet 422 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 734.

[Jacob le Maire, toegeschreven, ca. 1616] :
[Jacob le Maire, attributed, c. 1616] :

[Kaart van Straat Le Maire].

[Chart of Le Maire Strait].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 28,5 x 40 cm.
1 map : ms on paper, 28.5 x 40 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

P.A. Leupe vermeldt in de eerste catalogus van de verzameling buitenlandse kaarten in het Algemeen Rijksarchief (1867) dat het hier getoonde kaartje werd gemaakt tijdens de reis van Le Maire en Schouten in 1615-1616. Aangezien Jacob le Maire vermoedelijk zelf aan boord de kaarten van de nieuwe ontdekkingen tekende of ten minste bijwerkte, zou hij ook de maker van dit bijzondere, op het zuiden georiënteerde kaartje met opgeplakte kompasrozen kunnen zijn. De nieuwe passage, hier aangegeven als 'pasaden Le Meer', leidt tussen Vuurland (Tierra del Fuego) en het 'Statten landt' (nu Staten-eiland, Isla de los Estados) door naar 'Dije nijen Sut See'. Kaap Hoorn (Cabo de Hornos), op het buitenste van de eilandjes zuidelijk van Vuurland, is hier nog niet ingetekend. Zie ook de gedrukte kaart van de Straat van Magallanes uit de eerste Franstalige uitgave van Le Maire en Schoutens reisverslag op blad 19.

In his first catalogue of the collection of foreign maps in the *Algemeen Rijksarchief* (1867) P.A. Leupe states that the little map shown here was made during the voyage of Le Maire and Schouten in 1615-1616. Seeing that presumably Jacob le Maire himself drew the maps of the new discoveries on board or at least worked on them, he could also be the maker of this exceptional map, oriented to the south and with compass roses pasted on it. The new passage, here indicated as *pasaden Le Meer*, leads between Tierra del Fuego and the *Statten landt* (now Staten Island, Isla de los Estados) through to *Dije nijen Sut See* (The new South Sea). Cape Horn (Cabo de Hornos), on the outermost of the little islands to the south of Tierra del Fuego, has not yet been drawn in here. See also the printed map of the Strait of Magellan from the first French-language edition of Le Maire and Schouten's journal on sheet 19.

blad 422 onder / sheet 422 below:

Badische Landesbibliothek, K499b fol. 3.

[Jan Cornelisz May, toegeschreven, 1615-1617] :
[Jan Cornelisz May, attributed, 1615-1617] :

[Kaart van Straat Magallanes].

[Chart of the Strait of Magellan].

Schaalstok van 20 [Duitse mijlen] = [ca. 1 : 1.496.400].
Scale-bar of *20* [*Duitse mijlen*] = [approximately 1 : 1,496,400].

1 kaart : ms op papier, 46,5 x 35 cm.
1 map : ms on paper, 46.5 x 35 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Het was waarschijnlijk Jan Cornelisz May, een van Van Spilbergens schippers, die deze kaart of het prototype ervan tekende tijdens de doortocht van de Straat van Magallanes in het voorjaar van 1615. May zelf had als onderlegger de uitstekende kaart die Jan Outghersz, stuurman op het schip *Het Geloof*, in 1599 had gemaakt tijdens de moeizame passage en het langdurig verblijf in deze gevaarlijke zeeëngte door de Rotterdamse vloot die het jaar tevoren was uitgevaren onder Jacques Mahu en Simon de Cordes. Het journaal van deze reis werd in 1600 gepubliceerd en op naam van Outghersz zelf verscheen kort daarna een uitgebreide beschrijving van de Straat van Magallanes.

It was probably Jan Cornelisz May, one of Van Spilbergen's skippers, who drew this map or a prototype of it as they sailed through the Strait of Magellan in the spring of 1615. May himself had as basis the excellent chart that Jan Outghersz, pilot on the ship *Het Geloof*, had made in 1599 during the difficult passage and long stay in these dangerous narrows by the Rotterdam fleet that had set sail the year before under Jacques Mahu and Simon de Cordes. The journal of this voyage was published in 1600, and shortly afterwards a lengthy description of the Strait of Magellan appeared, written by Outghersz himself.

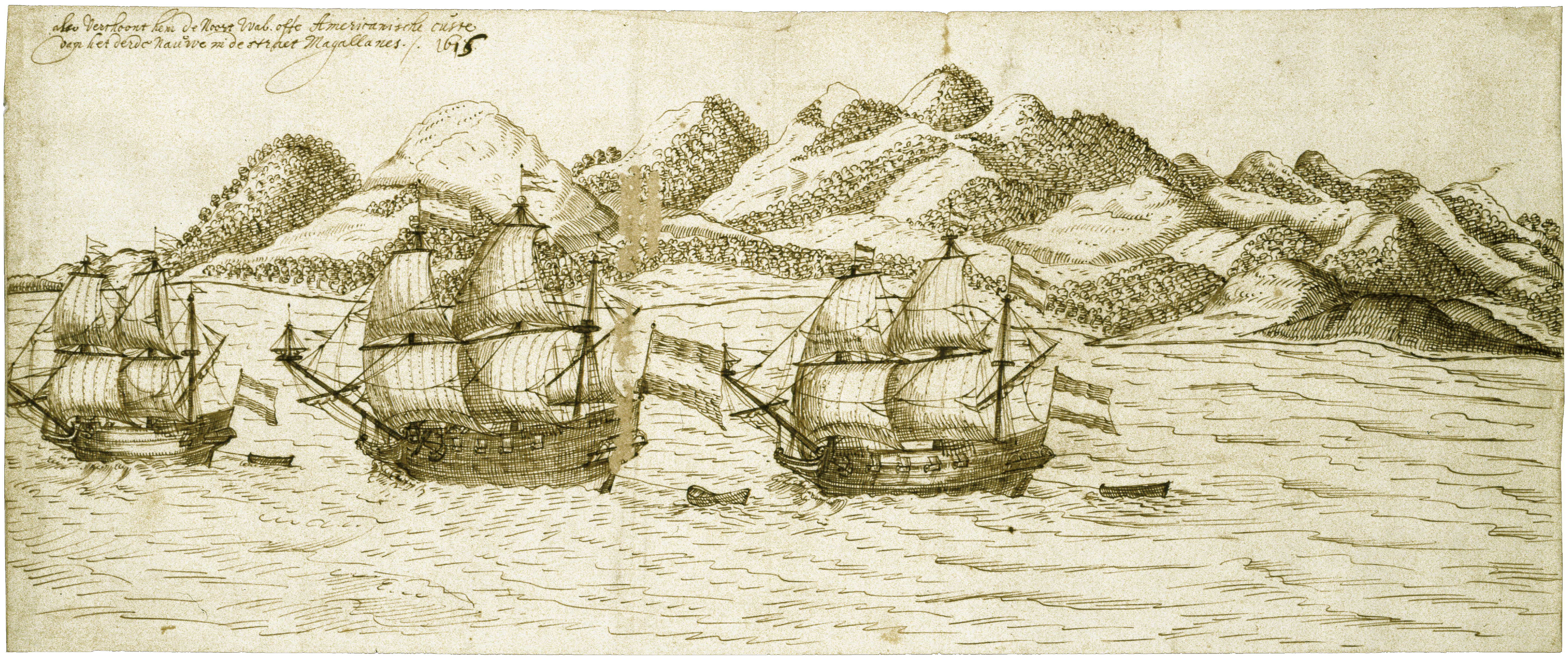
Also Verthoont hem de Noort Wal ofte Americanische custe van het derde Nauwe in de straet Magallanes. 1615

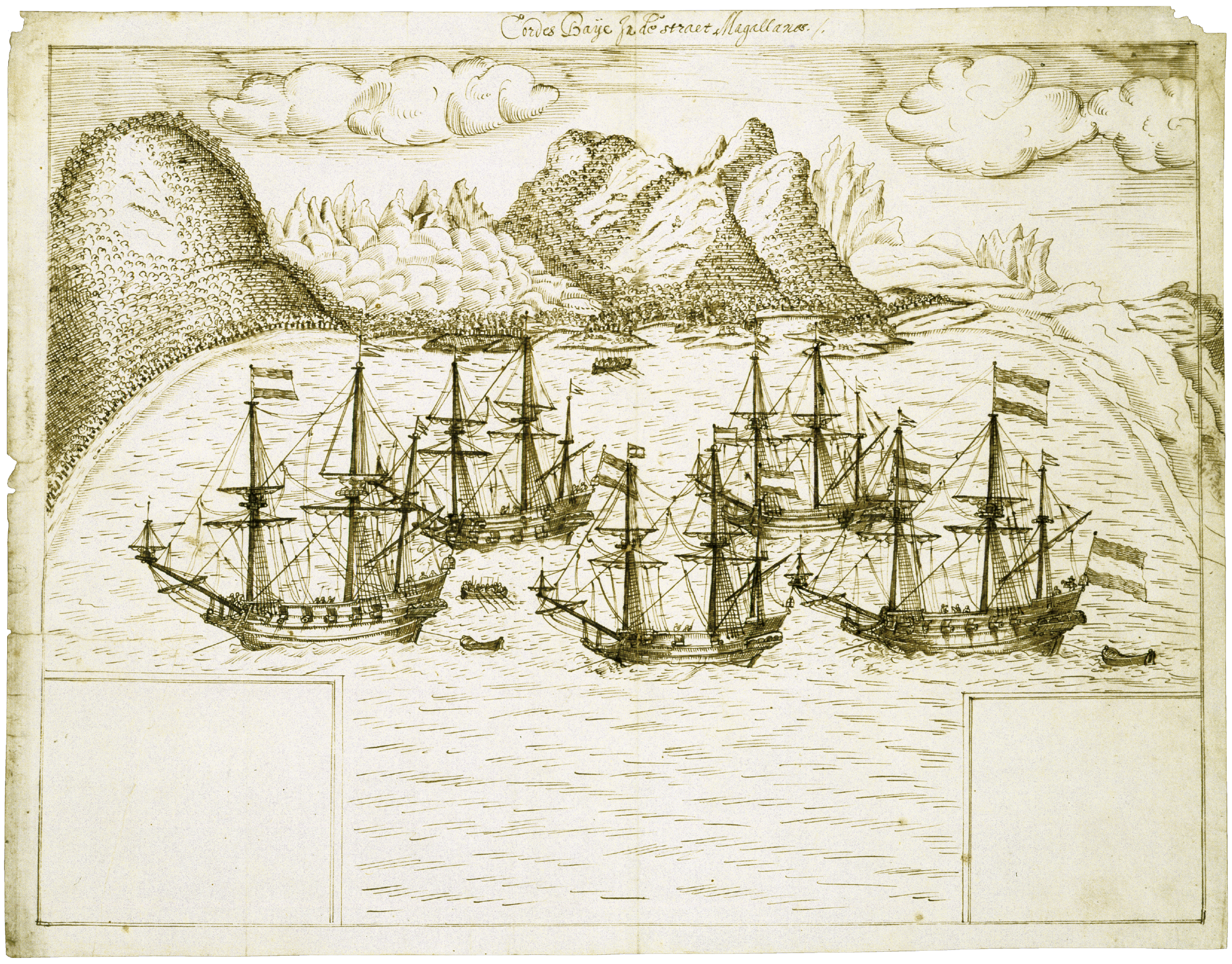
Cordes Baije In de straet Magallanes.

Het Noort ende Zuijt landt is anders niet dan rotsen ende clippen sonder eenigh geboomte ofte gras als wij in zee quamen liep t watter van hol ende ongestuym met hagel sneu ende Reggen. Int Noorten ende suijden saghen Veel gebroocken Landts. soo dat wij voor seecker houden niet wt ende in commende passagie heeft als by cabo desirado, gelijck wij wel ende nerstich opgelet hebben.

Van Spilbergens schepen waren op 28 maart 1615 de Straat van Magallanes binnengevaren en pas vijf weken later werd uiteindelijk de uitgang naar de Stille Oceaan bereikt. Die was 'seer vreeslijck ende danghereus' vanwege de menigte klippen en riffen, zonder dat ergens in geval van nood het anker kon worden uitgeworpen, maar na nog 'verscheyden extremiteyten ende swaricheden', zoals de genoemde hagel, sneeuw en regen, zeilde de vloot op 6 mei dan toch behouden de onstuimige 'Zuyt-Zee' in. De expeditieleiders waren overigens op de hoogte van het mogelijke bestaan van nog een andere doorgang verder zuidelijk. Zoals in het journaal wordt gesteld: 'Wij waren ghenoechsaem gheinformeert datter passagien by Zuyden zijn' en als een van de bronnen wordt Jan Huygen van Linschotens vertaling van het werk van Josephus (José) d'Acosta genoemd, het *Historiael van Oost-Indien*, dat in 1590 was uitgekomen. Deze passage werd zelfs waargenomen, zoals het journaal vermeldt: '[Wij] saghen hier met groote verwonderinghe een doorgaende gat oft passagie daer door wy de ruyme Zee konden zien ende indien wy de Jachte by ons hadden gehadt den Admirael soude de selve daer naer toe hebben gehsonden; want naar onse opinie soude men daer door seer haest in de Chileesche Zee hebben konnen komen.' Maar de orders waren om door de Straat van Magallanes te varen. Eind januari 1616 zouden Jacob le Maire en Willem Schouten de onverkend gebleven doorgang, nu Straat Le Maire tussen Vuurland en het Isla de los Estados, alsnog binnen een week passeren en om Kaap Hoorn het octrooigebied van de VOC binnenzeilen.

Van Spilbergen's ships had sailed into the Strait of Magellan on 28 March 1615, and five weeks later finally reached the exit to the Pacific Ocean. This was 'very frightful and dangerous' because of the multitude of cliffs and reefs, without anywhere to anchor in case of need, but after 'diverse extremities and difficulties' such as the hail, snow and rain, the fleet at last sailed safely out into the wild *Zuyt-Zee* on 6 May. The leaders of the expedition were aware of the possible existence of another passage further south. As the journal says: 'We were sufficiently informed that there are passages to the South', for which assumption Jan Huygen van Linschoten's translation of the work of Josephus (José) d'Acosta (*Historiael van Oost-Indien*, 1590) is given as one of the sources. This passage was even sighted, according to the journal: '[We] saw here with great amazement an opening or passage through which we could see the open sea, and if we had had the yacht with us, the Admiral would have sent it there; for in our opinion one would very easily be able to come into the Chilean Sea.' But the orders were to sail through the Strait of Magellan. At the end of January 1616 Jacob le Maire and Willem Schouten would pass though the unexplored strait, now Le Maire Strait between Tierra del Fuego and Isla de los Estados, within a week, and sail around Cape Horn into the charter area of the VOC.

blad 423 boven / sheet 423 above:

Badische landesbibliothek, K499b fol. 4.

[Anoniem], 1615 :
[Anonymous], 1615 :

Also Verthoont hem de Noort Wal ofte Americanische custe / van het derde nauwe in de straet Magallanes.

Thus Appears the Northern Shore or the American coast / of the third narrows in the Strait of Magellan.

Pentekening op papier, 17 x 42 cm.
Pen drawing on paper, 17 x 42 cm.

blad 423 midden / sheet 423 centre:

Badische landesbibliothek, K499b fol. 5.

[Anoniem, 1615] :
[Anonymous, 1615] :

Cordes Baije In de straet Magallanes.

Cordes Bay in the Strait of Magellan.

Pentekening op papier, 30,5 x 39 cm.
Pen drawing on paper, 30.5 x 39 cm.

De Cordesbaai, ongeveer halverwege de Straat van Magallanes, was het afgesproken verzamelpunt voor Van Spilbergens schepen, alvorens de expeditie zou beginnen aan het tweede deel van de passage.

Cordes Bay, approximately halfway through the Strait of Magellan, was the agreed meeting place for Van Spilbergen's ships, before the expedition would begin on the second part of the passage.

blad 423 onder / sheet 423 below:

Badische landesbibliothek, K499b fol. 6.

[Anoniem], 1615 :
[Anonymous], 1615 :

Waerachtige aff Beeldinge hoe / dat wij met ons vijff scheppen op den sesten dagh Mayo / Anno 1615 de straet Magallanes wt geseylt, ende in de / Zuijt zee gecommen sijn.

True Depiction of how / we sailed with our five ships on the sixth of May / Anno 1615 out of the Strait of Magellan, and entered / the South Sea.

Pentekening op papier, 35 x 40 cm.
Pen drawing on paper, 35 x 40 cm.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters A t/m H en ene beschrijving :
Explanations: [lower left] a key tot the letters A to H and a description :

A. Cabo desirado oftte den suijt hoeck van de straet.
B. Het Noort landt van de straet dit lant ontvalt hem heel in de Noort soo dattet geen Kenelycke Caepen heeft.
C. Sijn drije Clippen die in see leggen genaemt Sorlinges.
D. Is tschip de groote Sonne.
E. Is t schip de groote Maen.
F. Is t schip den Aeolus.
G. Is t schip de Morgensterre.
H. Ts t schip den Jager.

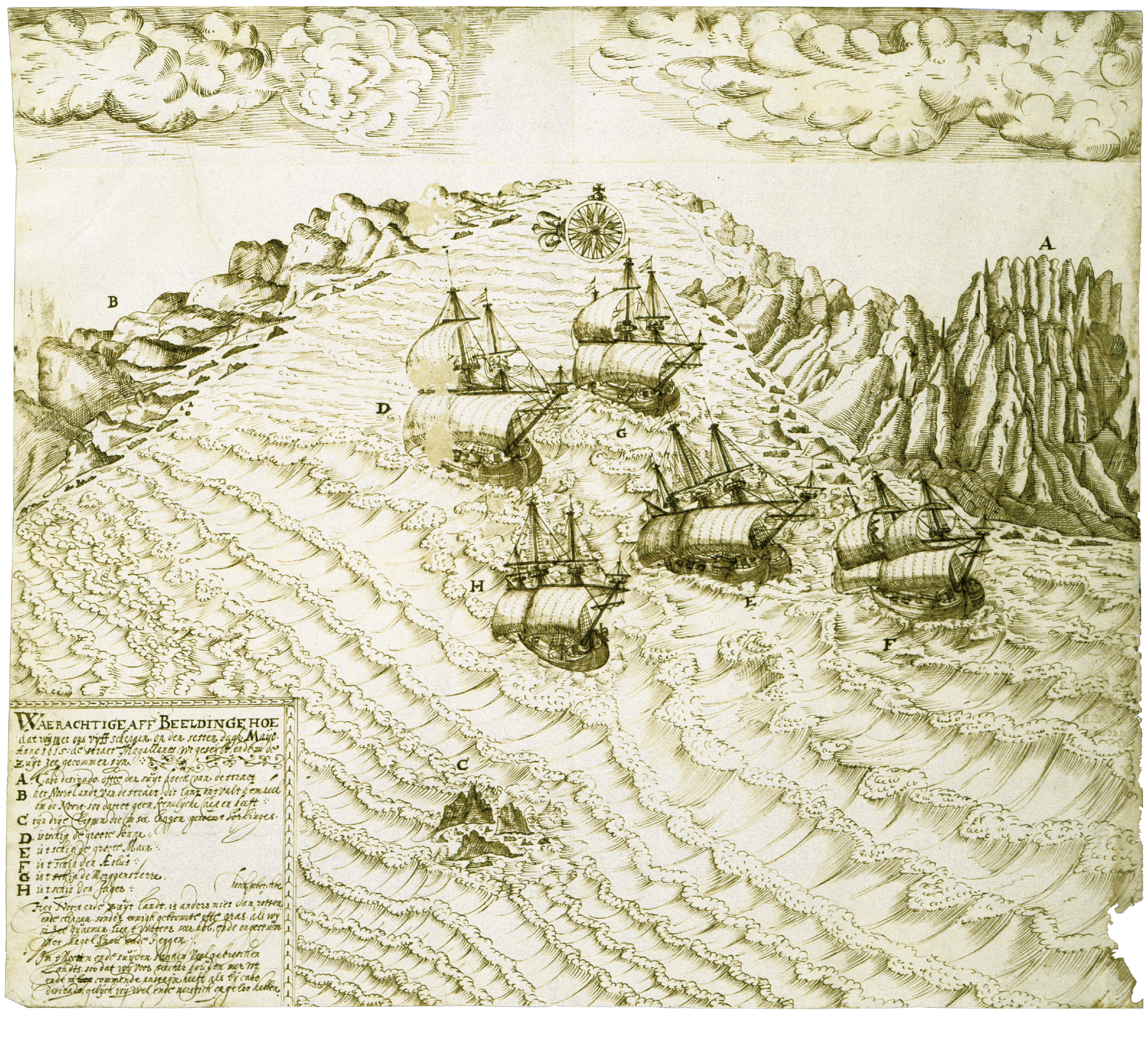

BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE / SELECT BIBLIOGRAPHY

Andaya, L.Y., *De VOC en de Maleise Wereld in de 17de en 18de eeuw*, in: M. A. P. Meilink Roelofsz, *De VOC in Azië*. Bussum, 1976.

Andaya, L.Y., *The Heritage of Arung Palakka. A History of South Sulawesi (Celebes) in the Seventeenth Century*. The Hague, 1981.

Anderson, G., *The Merchant of the Zeehaen. Isaac Gilsemans and the voyages of Abel Tasman*. Wellington, 2001.

Arsip Nasional Republik Indonesia, *Cartographic Collection Compiled by F. de Haan*. Jakarta, 2002.

Baron Mulert, F.E., *De reis van Mr. Jacob Roggeveen ter ontdekking van het Zuidland (1721-1722)*. Den Haag, 1911.

Boxer, C.R., *The Dutch Seaborne Empire 1600-1800*. London, 1965.

Boxer, C.R., *The Portuguese Seaborne Empire 1415-1825*. New York, 1969.

Brakel, J.H. van, *Indië omlijst. Vier eeuwen schilderkunst in Nederlands-Indië*. Amsterdam, 1998.

Bracht, J. van, *Atlas van kaarten en aangezichten van de VOC en WIC, genoemd Vingboons-atlas in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage*. Haarlem, 1981.

Bruijn, J.R., F.S. Gaastra & I. Schöffer (eds.), *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries*. 3 dln. 's-Gravenhage, 1978-1987.

Bruijn, J.R. & F.S. Gaastra (eds.), *Ships, sailors and spices: East India Companies and their shipping in the 16th, 17th and 18th centuries*. Amsterdam, 1993.

Bruijn, M. de & B. Kist, *Johannes Rach 1720-1783. Artist in Indonesia and Asia*. Jakarta/Amsterdam, 2001.

Chijs, J.A. van der, *Inventaris van 's lands archief te Batavia, 1602-1816*. Batavia, 1882.

Chijs, J.A. van der, *Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, 1602-1811*. 17 dln. Batavia/ 's-Gravenhage, 1885-1890.

Chijs, J.A. van der, *Dagh-register gehouden int Casteel Batavia vant passerende daer ter plaetse als over geheel Nederlandts-India*. 30 dln. Batavia/ 's Gravenhage, 1887-1931.

Colenbrander, H.T. & W.Ph. Coolhaas (red.), *Jan Pietersz. Coen. Bescheiden omtrent zijn bedrijf in Indië*. 7 dln. s.l., 1919-1953.

Colenbrander, H.T., *Koloniale geschiedenis*. 3 dln. 's-Gravenhage, 1925-1926.

Commelin, I. (red.), *Begin ende Voortgangh Van de Vereenigde Nederlandtsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie*. 4 dln. Amsterdam, 1646.

Coolhaas, W.Ph., J. van Goor & J.E. Schooneveld-Oosterling (red.), *Generale missiven van Gouveneurs-Generaal en Raden aan Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie*. 11 dln. 's-Gravenhage, 1960-2004.

Cribb, R., *Historical Atlas of Indonesia*. Richmond (UK), 2000.

Davids, C.A., *Zeewezen en wetenschap. De wetenschap en de ontwikkeling van de navigatietechniek in Nederland tussen 1585 en 1815*. Amsterdam, 1985.

Destombes, M., *Catalogue des cartes nautiques manuscrites sur parchemin, 1300-1700: Cartes hollandaises; la cartographie de la Compagnie des Indes Orientales, 1593-1743*. Saigon, 1941.

Dijk, L. C. D. van, *Neêrlands vroegste betrekkingen met Borneo, den Solo-Archipel, Cambodja, Siam en Cochin-China*. Amsterdam, 1862.

Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië. 4 dln., suppl. 's-Gravenhage/Leiden, 1917-1940.

Eyck van Heslinga, E.S. van, *Van Compagnie naar koopvaardij. De scheepvaartverbinding van de Bataafse Republiek met de koloniën in Azië*. Amsterdam, 1988.

Furber, H., *Rival Empires of Trade in the Orient, 1600-1800*. Minneapolis, 1976.

Gaastra, F.S., *Bewind en Beleid bij de VOC. De financiële en commerciële politiek van de bewindhebbers, 1672-1702*. Zutphen, 1989.

Gaastra, F.S., *De Geschiedenis van de VOC*. Zutphen, 2002.

Gelder, R. van, 'Een wereldreiziger op papier. De atlas van Laurens van der Hem (1621-1678)', in: J.E. Huisken & F. Lammertse (red.), *Een wereldreiziger op papier. De atlas van Laurens van der Hem (1621-1678)*, pp. 9-21. Amsterdam, 1992.

Glamann, K., *Dutch-Asiatic Trade 1620-1740*. Den Haag, 1981.

Glamann, K., *De geschiedenis van de VOC*. Zutphen, 2002.

Goor, J. van, *De Nederlandse Koloniën. Geschiedenis van de Nederlandse expansie, 1600-1975*. Den Haag, 1994.

Gosselink, M., *Land in zicht. Vingboons tekent de wereld van de 17de eeuw*. Zwolle, 2007.

Graaf, H. J. de, *Geschiedenis van Indonesië*. Den Haag, 1949.

Graaf, H. J. de, *De Geschiedenis van Ambon en de Zuid-Molukken*. Franeker, 1977.

Gijsels, A., 'Grondigh verhael van Amboyna', in: *Kroniek van het Historisch Genootschap*, dl. 27. Utrecht, 1871.

Haan, F. de, *Catalogus der Kaartenverzameling behoorend tot 's Lands Archief te Weltevreden*. Manuscript. Batavia, 1905.

Heeres, J.E., *Abel Jansz. Tasman. Journal of his discovery of Van Diemens Land and New Zealand in 1642*. Amsterdam, 1898.

Heeres, J.E., *Het aandeel der Nederlanders in de ontdekking van Australië, 1606-1665*. Leiden, 1899.

Heeres, J.E. & F.W. Stapel (red.), *Corpus Diplomaticum Neerlando-Indicum*. 6 dln. 's-Gravenhage, 1907-1953.

l'Honoré Naber, S.P., *Inventaris der verzameling kaarten berustende bij het Algemeen Rijksarchief*. Eerste supplement. 's-Gravenhage, 1914.

Huisken, Jacobine E. & Friso Lammertse (red.), *Het kunstbedrijf van de familie Vingboons. Schilders, architecten en kaartmakers in de gouden eeuw*. Maarssen/'s-Gravenhage/ Amsterdam, 1989.

Huisken, Jacobine E. & Friso Lammertse (red.), *Een wereldreiziger op papier. De atlas van Laurens van der Hem (1621-1678)*. Amsterdam, 1992.

Jacobs, E.M., *De Vereenigde Oost-Indische Compagnie*. s. l., 1998.

Jacobs, E.M., *Koopman in Azië. De handel van de Verenigde Oost-Indische Compagnie tijdens de 18de eeuw*. Zutphen, 2000.

Jong, J.P. de, *De waaier van het fortuin. Van handelscompagnie tot koloniaal imperium. De Nederlanders in Azië en de Indonesische archipel 1595-1950*. 's-Gravenhage, 1982.

Keulen, E.O. van, W.F.J. Mörzer Bruyns & E.K. Spits, *'In de Gekroonde Lootsman'. Het kaarten-, boekuitgevers en instrumentenmakershuis Van Keulen te Amsterdam 1680-1885*. Utrecht, 1989.

Keuning, J., *Petrus Plancius. Theoloog en geograaf, 1552-1622*. Amsterdam, 1946.

Keuning, J., 'Hessel Gerritsz.', in: *Imago Mundi 6,* pp. 49-66. s.l., 1948.

Kielstra, E.B., *De Indische Archipel: Geschiedkundige schetsen*. Haarlem, 1917.

Kiers, L., *Coen op Banda. De conqueste getoetst aan het recht van den tijd*. Utrecht, 1943.

Knaap, G.J. & G. Teitler (red.), *De Verenigde Oost-Indische Compagnie tussen oorlog en diplomatie*. Leiden, 2002.

Knaap, G.J., *Kruidnagelen en Christenen. De Verenigde Oost-Indische Compagnie en de bevolking van Ambon 1656-1696*. Leiden, 2004.

Kok, M. & D.J. Kortlang, [Inventaris van de] *Kaarten, tekeningen en stukken afkomstig uit het familiearchief Vosmaer, en overgedragen aan de Kaartenafdeling* [van het Algemeen Rijksarchief]. 's-Gravenhage, 1988/2005.

Krogt, P. van der, & E. de Groot, *The Atlas Blaeu-Van der Hem of the Austrian National Library*. Vol. V. 't Goy/Houten, 2005.

Leupe, P.A., *Inventaris der verzameling kaarten berustende in het Rijks-Archief. Eerste gedeelte*. 's-Gravenhage, 1867.

Leupe, P.A., *Catalogus der verzameling kaarten van het Ministerie van Marine*. 's-Gravenhage, 1872.

Lewis, D., *Jan Compagnie in the Straits of Malaca, 1641-1795*. Columbus, 1995.

Loos-Haaxman, J. de, *Johannes Rach en zijn werk*. Batavia, 1928.

Loos-Haaxman, J. de, *Verlaat Rapport Indië. Drie eeuwen westerse schilders, tekenaars, grafici, zilversmeden en kunstnijveren in Nederlands-Indië*. 's-Gravenhage, 1968.

Lucas Jansz. Waghenaer van Enckhuysen. De maritieme cartografie in de Nederlanden in de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw. Enkhuizen, 1984.

Marsden, W., *The History of Sumatra*. London, 1911.

Meer, Sjoerd de & Frits Loomeijer, *De Schat van Corpus Christi. VOC-kaarten boven water*. Zutphen, 2007.

Meilink-Roelofsz, M.A.P., e.a., *De VOC in Azië*. Bussum, 1976.

Meilink-Roelofsz, M.A.P., R. Raben & H. Spijkerman (red.), *De Archieven van de Verenigde Oostindische Compagnie. The Archives of the Dutch East India Company (1602-1795)*. 's-Gravenhage, 1992.

Mil, P. van & M. Scharloo (red.), *De VOC in de kaart gekeken. Cartografie en navigatie van de Verenigde Oostindische Compagnie 1602-1799*. 's-Gravenhage, 1988.

Moree, P., *Dodo's en galjoenen. De reis van het schip Gelderland naar Oost-Indië, 1601-1603*. Zutphen, 2001.

Nagel, J. G., *Der Schlüssel zu den Molukken, Makassar und die Handelsstrukturen des Malaiischen Archipels im 17. und 18. Jahrhundert*. Hamburg, 2003.

Netscher, E., *De Nederlanders in Djohor en Siak, 1602 tot 1865*. Batavia, 1870.

Netscher, E., *Padang in het laatst der XVIIe eeuw*. Batavia, 1880.

Nieuhof, J., *Gedenkwaerdige zee en lantreize door de voornaamste landschappen van West en Oostindien*. Amsterdam, 1682.

Noorlander, J. C., *Bandjermasin en de Compagnie in de tweede helft der 18de eeuw*. Leiden, 1935.

Oers, R. van, *Dutch town planning overseas during VOC and WIC rule (1600-1800)*. Zutphen, 2000.

Parmentier, Jan, & Ruurdje Laarhoven, *De avonturen van een VOC-soldaat. Het dagboek van Carolus van de Haeghe 1699-1705*. Zutphen, 2002.

Parmentier, J., Davids, K. & J. Everaert, *Peper, Plancius en Porselein. De reis van het schip Swarte Leeuw naar Atjeh en Bantam, 1601-1603*. Zutphen, 2003.

Ptak, R., *China's Seaborne Trade with South and Southeast Asia, 1200-1750*. Aldershot, 1999.

Realia. Register op de generale resolutiën van het kasteel Batavia. Leiden, 1882.

Ricklefs, M. C., *A History of Modern Indonesia since c. 1300*. Londen, 1993.

Rietbergen, P.J.A.N., *De Eerste Landvoogd Pieter Both (1568-1615)*. Zutphen, 1987.

Roeper, Vibeke, & Diederick Wildeman, *Het Journaal van Abel Tasman, 1642-1643*. 's-Gravenhage/Zwolle, 2006.

Roessingh, M.P.H., 'Nederlandse Betrekkingen met de Philippijnen 1600-1800', in: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde*; vol. 124. Leiden, 1968.

Roever, A.G. de, *De jacht op sandelhout. De VOC en de tweedeling van Timor in de zeventiende eeuw*. Zutphen, 2002.

Roever, A.G. de, 'The Warlords of Larantuka and the Timorese sandalwood trade', in: E. van Veen, J.L. Blusse, *Rivalry and Conflict, European Traders and Asian Trading Networks in the 16th and 17th Centuries*. Leiden, 2005.

Schilder, G., *Australia unveiled. The Share of the Dutch Navigators in the Discovery of Australia*. Amsterdam, 1975.

Schilder, G., *De ontdekkinsgreis van Willem Hesselsz de Vlamingh in de jaren 1696-1697*. 2 dln. 's-Gravenhage, 1976.

Schilder, G., 'Organization and evolution of the Dutch East India Company's Hydrographic Office in the seventeenth century', in: *Imago Mundi 28*, pp. 61-78. s.l. 1976.

Schilder, G., 'Het cartografisch bedrijf van de VOC', in: P. van Mil & M. Scharloo (red.), *De VOC in de kaart gekeken. Cartografie en navigatie van de Verenigde Oost-Indische Compagnie 1602-1799*, pp. 17-46. 's-Gravenhage, 1988.

Schilder, G., *Monumenta Cartographica Neerlandica*. 8 dln. Alphen aan den Rijn, 1986-2008.

Schilder, G., 'The Van Keulen's and the Dutch East-India Company', in: D. de Vries e.a., *The Van Keulen cartography, Amsterdam 1680-1885*, pp. 71-90. Alphen aan den Rijn, 2005.

Schilder, G., 'Een cartografisch monument van de Verenigde Oost-Indische Compagnie: de Atlas Amsterdam samengesteld door Isaak de Graaf, ca. 1700', in G. Schilder e.a., *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Deel I: Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, pp. 6-21. Voorburg, 2006.

Schouten, Wouter, *Oost-Indische Voyagie* [...]. Amsterdam, 1676.

Sharp, Andrew, *The voyages of Abel Janszoon Tasman*. Oxford, 1968.

Sigmond, J.P. & L.H. Zuiderbaan, *Nederlanders ontdekken Australië. Scheepsarcheologische vondsten op het Zuidland*. Amsterdam, 1993.

Skelton, R.A., *Explorers' Maps. Chapters in the Cartographic Record of Geographical Discovery*. London/New York/Sydney/Toronto, 1958, 1970.

Stapel, F.W., *Het Bongaais Verdrag*. Leiden, 1922.

Stapel, F.W., *Cornelis Janszoon Speelman*. 's-Gravenhage, 1936.

Stapel, F.W. (red.), *Geschiedenis van Nederlandsch-Indië*. 5 dln. Amsterdam, 1938-1940.

Stapel, F.W., *De Gouverneurs-Generaal van Nederlandsch-Indië in beeld en woord*. 's-Gravenhage, 1941.

Stapel, F.W., *De Oostindische Compagnie en Australië*. Amsterdam, 1943.

Stapel, F.W. & C.W.Th. van Boetzelaer, P. van Dam, *Beschrijvinge van de Oostindische Compagnie*. 8 dln. 's-Gravenhage, 1927-1954, 1977.

Tiele, P.A., *Mémoire Bibliographique sur les journaux des navigateurs Néerlandais*. Amsterdam, 1867, 1969.

Tresoor der Zee- en Landreizen. Beredeneerd register op de werken der Linschoten-Vereeniging, Deel I-XXV. Bewerkt door D. Sepp. 's-Gravenhage, 1939.

Tresoor der Zee- en Landreizen. Beredeneerd register op de werken der Linschoten-Vereeniging, Deel XXVI-L. Bewerkt door C.G.M. van Romburgh & C.E. Warnsinck-Delprat. 's-Gravenhage, 1957.

Tresoor der Zee- en Landreizen III. Beredeneerd register op de werken van de Linschoten-Vereeniging, (LI-C.), samengesteld door Peter Bode. Zutphen, 2007.

Valentijn, François, *Oud en Nieuw Oost-Indien, Vervattende Een Naaukeurige en uitvoerige Verhandelinge van Nederlands Mogentheyd In die Gewesten* [...]. 5 dln. Dordrecht/Amsterdam, 1724-1726.

Vermeulen, T., 'Onvermoeid in actie. Verkenningen in de Oost', in: P. van Mil & M. Scharloo (red.), *De VOC in de kaart gekeken. Cartografie en navigatie van de Verenigde Oostindische Compagnie 1602-1799*, pp. 75-105. 's-Gravenhage, 1988.

Vis, Laurens, *The 'Stadthuys' of Malacca*. Kuala Lumpur, 1982.

Vos, R., *Gentle Janus, merchant prince*. Leiden, 1993.

Voskuil, R.P.G.A., *De hydrographische kaartering van de Oostindische archipel tussen 1787 en 1874*. Ongepubliceerde doctoraalscriptie Universiteit Utrecht/Unpublished MA thesis Utrecht University. Utrecht, 1976.

Vries, D. de, *India illustrata: an exhibition of old maps, plans and drawings on the occasion of the meeting of the South East Asia Library Group*. Leiden, 1974.

Vries, D. de, *Uit de kaartenwinkel van de VOC. Catalogus van zeekaarten van de Verenigde Oostindische Compagnie in de Collectie Bodel Nijenhuis*. Alphen aan den Rijn, 1996.

Vries, D. de, e.a., *The Van Keulen cartography, Amsterdam 1680-1885*. Alphen aan den Rijn, 2005.

Wall, V.I. van de, *De Nederlandsche Oudheden in de Molukken*. 's-Gravenhage, 1928.

Watson Andaya, B., *To Live as Brothers, Southeast Sumatra in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Honolulu, 1993.

Watson Andaya, B. & Andaya, L.Y., *A History of Malaysia*. Londen, 1982.

Wellan, J.W.J., 'Onze eerste vestiging in Djambi', in: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië*; vol. 82. 's-Gravenhage, 1926.

Wellan, J.W.J., 'De Loge te Djambi', in: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië*; vol. 83. 's-Gravenhage, 1927.

Wieder, F.C., *Monumenta cartographica. Reproductions of unique and rare maps, plans and views in the actual size of the originals, accompanied by cartographical monographs*. Vols. I-V. The Hague, 1933.

Wolter, J.A., 'The Napoleonic War in the Dutch East Indies: an Essay and Cartography of the Minto Collection', in: *Philip Lee Phillips Society Occasional Paper Series*, No. 2. Washington D.C., 1999.

Wolters, O.W., *Early Indonesian Commerce. A study of the orgins of Srivijaya*. Ithaca, 1967.

Wijnaendts van Resandt, W., *De Gezaghebbers der Oost-Indische Compagnie op hare Buiten-Comptoiren in Azië*. Amsterdam, 1944.

IJzerman, J.W., *De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1598-1601*. 's-Gravenhage, 1926.

Zandvliet, K., *De Groote Waereld In 't Kleen Geschildert. Nederlandse kartografie tussen de middeleeuwen en de industriële revolutie*. Alphen aan den Rijn, 1985.

Zandvliet, K., 'Overzeese militaire kartografie na het echec van 1780-1782: De Oost', in: *Caert-Thresoor*; vol. 6 (1987), pp. 1-10.

Zandvliet, K., 'Kolonisatie en cartografie in de Oost: De rol van de militaire ingenieurs', in: P. van Mil & M. Scharloo (red.), *De VOC in de kaart gekeken. Cartografie en navigatie van de Verenigde Oost-indische Compagnie 1602-1799*, pp. 117-148. 's-Gravenhage, 1988.

Zandvliet, K., 'Joan Blaeu's *Boeck vol kaerten en beschrijvingen* van de Oostindische Compagnie. Met schetsen van drie kaarttekenaars: Zacharias Wagenaer, Jan Hendricksz. Thim en Johannes Vingboons', in: J.E. Huisken en F. Lammertse (red.), *Het kunstbedrijf van de familie Vingboons. Schilders, architecten en kaartmakers in de gouden eeuw*, pp. 59-95. Amsterdam, 1989.

Zandvliet, K. (red.), *Inventaris van de kaarten en tekeningen van het Ministerie van Koloniën*. (1702) 1814-1963. 's-Gravenhage, 1993.

Zandvliet, K., *Mapping for Money. Maps, plans and topographic paintings and their role in Dutch overseas expansion during the 16th and 17th centuries*. Amsterdam, 1998.

Zandvliet, K., *De Nederlandse ontmoeting met Azië, 1600-1950*. Zwolle, 2003.

PROEVE
eener
POGRAPHIQVE KAART,
der voornaamste Eylanden van BANDA;
namentlyk,
IOIR, GOENONG-API, PIESSANG;
en 't noordelykste Gedeelte van, AAŸ.
door C. F. Reimer
Porto KRAK
Poeloevera
De Papenberg, of Goenong Bandeira
NEIRA.
Belgica
Nassau
GOENONG-
Teegter van den Volcaan
API.
Batoe malorloe
Verbrande Hoek
Het LONTHOIRSCHE GAT
Batoe Hollanda
Goenong Kolie of Batoe Bandeira
HOLLANDIA
Lonthoir
Tanah rata
Toetra
NEYRA.

ARSIP NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA